

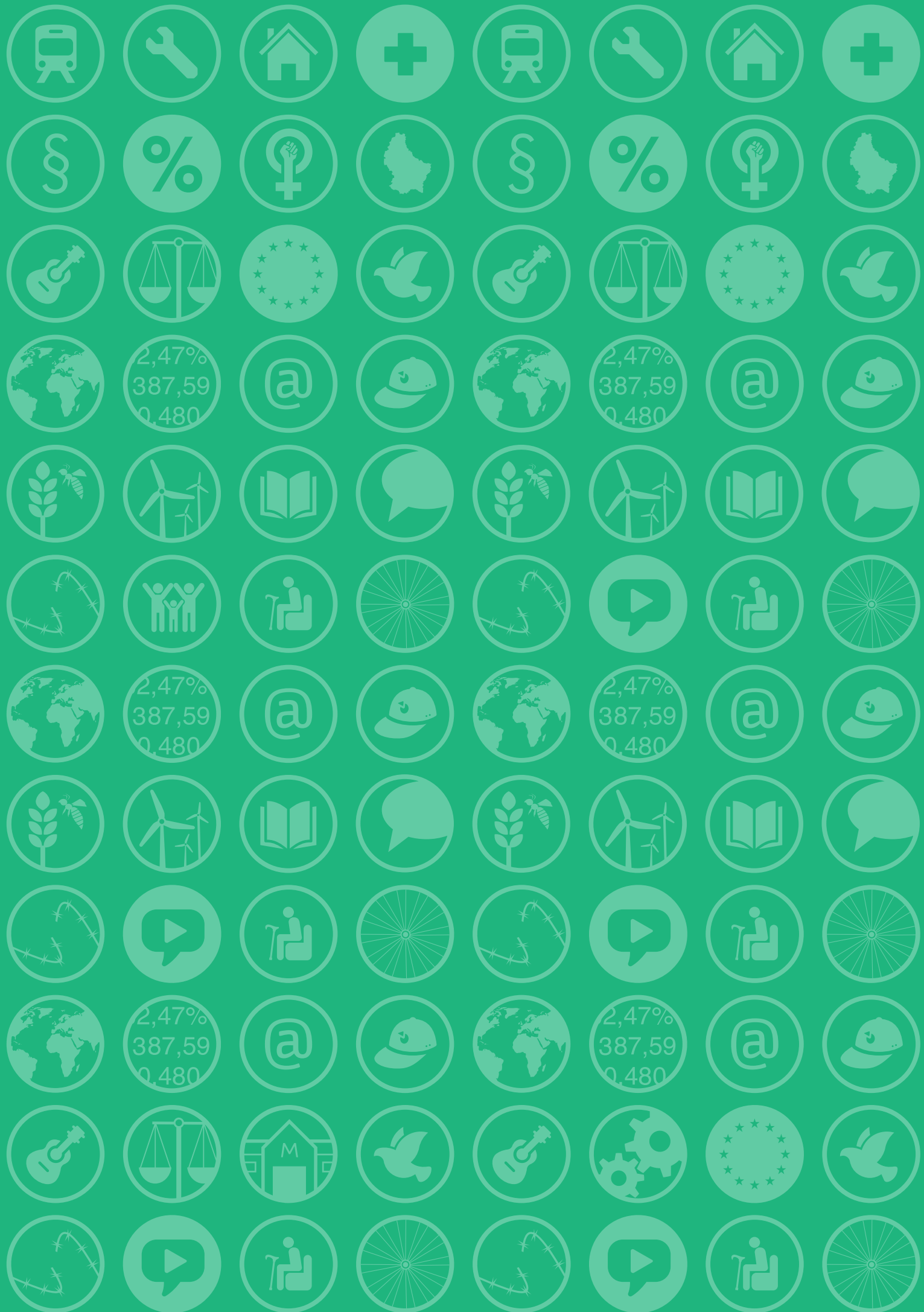
Walprogramm fir d'Chamber- walen

2023

ALLES ZE

GEWANNEN.

déi Lénk

D'Stären erëm ufänken!

«Il est grand temps de rallumer les étoiles.» Matten an der Nuecht vum éischte Weltkrich huet de Guillaume Apollinaire seng Hoffnung ausgedréckt an deem klengen Vers, deen zum Spréchwuert sollt ginn. Net passiv op d'Stäre stuerken, wéi op en vagen Hoffnungsschimmer, wäit ewech, deen ons zu näischt engagéiert. Neen, ufänken heescht net kucken, et heescht, eppes maachen.

Et ass haut net déi däischter Nuecht wéi deemools, an awer zéie schwartz Wolleken iwwert eis Welt.

Zënter Joren onerdréiglech Ongläichheeten, ëmmer méi grouss. Zënter Joren ons natierlech Ëmwelt zerstéiert, d'Klima duerchenaner. An dann och nach de russeschen Ugrëff op d'Ukrain, an als Reaktioun, eng geféierlech Eskalatioun vun der Oprëschtung an eng ëmmer méi aggressiv militäresch Sprooch.

D'Logik vun der kapitalistescher Akkumulatioun dominéiert onsen ekonomeschen a soziale System, bis eran an d'Kultur an d'Informatioun. Drop lass investéieren, egal zu wéi engem Präis, egal mat wéi enge Konsequenzen - Haaptsaach, et bréngt eppes eran. Et bréngt Geld eran. Et bléist d'Verméigen op vun enger Minoritéit, déi schonn ze vill huet. Also Wuesstem zu wéi engem Präis och ëmmer. Wéi wann eise Planéit keng Grenzen hätt an d'Ressourcë keen Enn.

Männer, Fraen a Kanner lafe fort viru Krich, Aarmut an deenen éischte Klimakatastrophen. Mee op dem Wee fir eng méi sécher Zukunft stoussen se un d'Mauere vun eise Grenzen oder erdrénken am Gruel virun eiser Buerg.

Awer, kréie mer gesot, et gëtt keng Alternativ zu där globaler Onuerdnung.

An eisem klengen Land, engem vun deene räichste vun der Welt, gëtt et ëmmer méi arem Mënschen. Esouguer mat enger bezueltener Aarbecht gëtt et net ëmmer e mënschewierdegt Liewen. Wunne wär e Mënscherecht, gouf scho virun 30 Joer gesot. Awer mat Féiss getrëppelt vum fréie Maart an der Geldgier vun den «Investisseuren».

E Schoulsystem, deen et net fäerdeg bréngt, déi sozial Ongläichheeten ofzebauen - well déi vun enzwousch anescht hierkommen.

Eng Situatioun also, déi ons eigentlech alleguer misst oprëselen. Awer Politiker sinn ze vill an de Muechtverhältnissen verfaangen, si ginn un d'Tabuen net erun. Ze vill Biergerinnen a Bierger sinn erschloen oder ageschléifert vun der neoliberaler Propaganda. Si zéien sech resignéiert zrëck, lafe falsche Protestler no oder an d'Fal vun engem autoritären Nationalismus.

Et gëtt Zäit ze erwächen. Mer hätten alles ze gewinnen.

D'Demokratie erëmzegewannen, de gesellschaftlechen Engagement, sozial an ekologesch Gerechtegkeet. Liewensfreed erëmzegewannen - awer net op Käschte vun aneren oder vun der Natur. E Fridde erëmzegewannen, awer net dee vun enger iwwerbewaffneter Festung. Ze schafen eng nei Welt ouni Rassismus.

D'Versprieche vu Fräiheet a Gläichheet sinn nach net gehalen. Et gëtt an der Welt nach ze vill Herrschaft an Ënneruerdnung. Op der Aarbecht, tëscht de Geschlechter, tëscht de soziale Klassen. Mir hunn alles ze gewinnen am Engagement géint all déi Forme vun Dominatioun.

Fir déi Lénk/La Gauche ass deen Engagement dat wichtegst Uleies. Et gëtt, zu Lëtzebuerg, ze vill Konsens fir d'Saachen ze loosse wéi se sinn. Eng lieweg Demokratie verlaang staark dissident Stëmme. An an ausserhalb der Chamber. Net nëmme fir ze kritiséieren, mee fir konkret Alternative virzeschloen. Eenzelheeten dozou fënnt een an eisem Programm.

Mir hunn alles ze gewinnen, d'Stären erëm unzufänken.

1. Aarbecht
2. Sozialpolitik
3. Logement
4. Gesondheet
5. Schoul a Bildung
6. Steierpolitik
7. Wirtschaft
8. Mobilitéit
9. Energietransitioun a Klimawandel
10. Ëmwelt a Resourcepolitik
11. Landwirtschaft
12. Landesplanung
13. Demokratie an Institutiounen
14. Justiz a Police
15. Kultur
16. Medien a Kommunikatioun
17. International Politik
18. Digitalisatioun a nei Technologien
19. Universitéit a Forschung
20. Migration an Zesummeliwwen

Am Zweiwelsfall gëllt déi franséisch Versioun.

Editeur responsable: **déi Lénk – mouvement politique**

63, bvd de la Pétrusse | L-2320 Luxembourg

B.P. 817 | L-2018 Luxembourg

Téléphone : 26 20 20 72 | Email : sekretariat@dei-lenk.lu | www.dei-lenk.lu

1.

Aarbecht

Lëtzebuerg huet déi héchsten effektiv Aarbechtszäit vun Europa mat en der Moyenne bal 43 Stonne pro Woch an en Taux vu «working poor» dee bal bei 14% léit. Op der anerer Säit ass déi duerchschnëttlech Produktivitéit pro Stonn immens héisch an d'Betriber weise Rekordprofitter aus. Vill Salariéë schaffen sech futti ouni uerdentlech bezuelt ze ginn, während anerer ganz vum Aarbechtsmarché ausgeschloss sinn. Mat dëser Ausbeutung muss duerch méi sozial Gerechtegkeet Schluss gemaach ginn. déi Lénk wëllen d'Aarbechtszäit reduzéieren, de Mindestloun erhéijen an d'Roll vun der ADEM nei definéieren.

All Mënsch huet e Recht op eng Aarbecht

1.1. déi Lénk wëllen d'**Recht op Aarbecht fir all Mënsch** garantéieren. Jiddereen dee wëll a ka schaffen, soll en aklobaart Recht op eng qualitativ héichwäerteg Formatioun kréien oder op en onbegrenzten Aarbechtskontrakt. Persounen déi vun dëser Mesure wäerte profitéieren musse säit op mannst 2 Joer zu Lëtzebuerg wunnen, iwwer 18 Joer (Aarbechtskontrakt) oder 16 Joer (Formatioun) hunn, aarbechtslos oder onfräiwëlleg ënnerbeschäftegt a bei der ADEM ageschriwwen sinn.

1.2. D'**Roll vun der ADEM muss** nei definéiert ginn fir se zum zentralen Acteur ze maachen bei der Ëmsetzung vum Recht op Aarbecht. Siesoll d'Vollbeschäftegung erreechen am Kader vun engem alternativen ekonomeschen Modell, wou d'Aarbechtskraaft a Secteuren orientéiert gëtt, déi en héije sozialen an ökologeschen Méiwäert schafen. Dat betrëfft kommerziell a net-kommerziell Secteuren wéi de Bau vun Infrastrukturen, d'Aarbecht an den Associatiounen, d'Ëmsetzung vun der ökologescher Transitoun, asw. Deementspreechend muss d'ADEM :

- domadder ophale staarken Drock auszeüben op Mënschen am Chômage;
- d'Krittären iwwerschaffen déi entscheeden, wat fir eng Aarbecht akzeptabel ass, fir se méi transparent ze maachen a fir datt se déi individuell Situatioun besser berécksiichtegen. D'Recht op e Recours géint d'Decisiounen vun der ADEM muss verstärkt ginn;
- d'Gemengen, sou wéi déi sozial, kulturell an ëmweltpolitesch Associatiounen abanne fir déi Aarbechtsplazen am CDI z'identifizéieren, déi sozial an ökologesch sënnvoll sinn;
- de Reklassement vu Leit an engem Aarbechtsverhältnis esou weider entwéckelen, datt d'Aarbechtsplaze kënnen op d'Besoinen vun de concernéierten Persounen adaptéiert ginn.

1.3. Mir wëllen eng **Indemnité d'attente** aféieren an der Héicht vum Mindestloun (qualifiéierten oder onqualifiéierten). Des Indemnitéit kritt all Persoun, där hiert Aarbechtslosegeld ausgelaf ass a fir déi nach keng Aarbechtsplaz konnt fonnt ginn.

1.4. Mir wäerten d'**Aarbechtslosegeld** auswäiten. D'Period vum Chômagegeld geet op 24 Méint erop fir datt manner Leit am RMG/REVIS landen. Donieft kritt eng Persoun am Chômage d'Recht op d'Leeschungen ouni Stage-Period an ouni Proratisatioun. Des Verbesserungen ginn ënnert anerem finanziert, andeems mer d'Cotisatiounen

vun de privaten Employeuren un de Fonds pour l'Emploi nees aféieren an der Héischt vun 1% vum Salaire (Gesetzesvorschlag 6086 vun déi Lénk).

1.5. Mir wëllen de **Chômage bekämpfen** andeems mir de Personaldelegierten d'Recht araumen, abusiv «wirtschaftlech» Entloossungen an den Entreprises unzufechten, wann des Entreprisë Beneficer maachen. Och hir Kontrollrechter am Kader vu kollektiven Entloossungen, Sozialpläng an dem Maintien dans l'emploi solle gestärkt ginn (Gesetzesvorschlag 6068 vun déi Lénk). D'Legislatioun iwwert d'Faillite muss erwidert gi, fir datt d'Salarië méi Rechter kréien, géint frauduléis Faillite virzegoen.

1.6. Mir wäerten alle Mënschen erlaben, hiert Recht op Aarbecht wouer ze huelen, andeems mir d'Qualitéit an de generaliséierten **Zougank zu essentiellen öffentliche Dénsgschtleeschungen** garantéieren, wéi zum Beispill dem öffentliche Transport, dem Bildungswesen, de Gesondheetsservicer oder dem Internet.

Eng uerdentlech Bezuelung fir jiddereen

1.7. Mir wäerten déi niddreg Gehälter opwäerten andeems mir de **Mindestloun** op 60% vum Medianloun fixéieren, sou wéi déi Europäesch Gewerkschaftskonföderatioun an déi nei EU-Direktiven iwwert d'Mindestloun dat recommandéieren. De Mindestloun gëtt domadder direkt ëm ongeféier 300€ gehéicht.

1.8. Fir **géint déi ongläich Bezuelung** virzegoen, müssen d'Entreprisë mat méi wéi 250 Ugestallte gezwonge ginn, järelech den Ënnerschied tëschent de Gehälter vun den Direkteschposten an den Ugestallten (salaire médian et moyen) oppen ze leeën. Mir viséieren d'Aféierung vun engem maximalen Ënnerschied vun 1 zu 8 tëschent den héchsten an de niddregste Gehälter innerhalb vun enger Entreprise.

1.9. Mir wëllen de Prozentsaz erhéije vu Salariëen déi vun engem **Kollektivvertrag** profitéieren, andeems de legale Kader iwwert Kollektivvertragsverhandlung reforméiert gëtt. Sektoriell Accorde gi promovéiert an d'Streikrecht vun de Salarië muss gestärkt ginn.

1.10. Bei der **Unerkennung vun der Qualifikatioun**, der Expertise an der Formatioun müssen an alle wirtschaftleche Beräicher Mindestnormen agefouert ginn, sou wéi dat och schonn a verschiddene Kollektivverträge de Fall ass. Den Iwwergang op de qualifizéierte Mindestloun no 10 Joer Berufserfahrung muss garantéiert sinn.

1.11. Mir wëllen d'Entreprisë mat méi wéi 10 Salariëen dozou verpflichten, d'Anhale vum **Gläichheitsprinzip bei der**

Bezuelung zertifizéieren ze loossen. Sou wéi dat an Island de Fall ass, kann ee mat dëser Mesure méi einfach Entreprisë sanktionéieren, déi de Prinzip vun der gläicher Bezuelung tëschent de Geschlechter net respektéieren.

1.12. Mir wäerten d'Kafkraaft vun de Salariëen an de Pensionäre verdeedegen andeems mir déi **automatesch Indexéierung** vun de Salaren an de Pensionen erhalen a weider entwéckelen. Mir wëllen ënnert anerem, datt d'Tranchen erëm am Viraus ausbezuelt ginn an datt d'Verhandlungs- a virun allem d'Streikrecht vun de Gewerkschaften gestärkt gëtt.

1.13. Mir wëllen d'**Stagë vun de Schüler a Studenten** besser encadréieren, andeems d'Studen am Kader vum Enseignement op ee Mount begrenzt ginn. Se sollen och u pedagogesch Krittäre gebonne ginn a müssen obligatoresch bezuelt ginn. All Stage deen iwwert ee Mount eraus geet, muss als eng bezuelt Aarbecht ugesi ginn op där déi obligatoresch Cotisatiounen müssen opgehuewe ginn. Op der Vakanzenaarbecht vu Schülerinnen a Schüler muss Cotisatiounen fir d'Pensionskeess bezuelt ginn.

1.14. Mir wäerte géint d'**Uberiséierung vun der Aarbechtswelt** kämpfen. All déi Mënschen, déi fir eng digital Plattform schaffen, sollen automatesch de Statut vum Salarié kréien. déi Lénk hunn e Gesetzesvorschlag agereecht géint d'Uberiséierung (Gesetzesvorschlag 8001). Ziel dovunner ass et, déi honnerten Aarbechterinnen an Aarbechter an deem Beräich virun Ausbeutung ze schützen an e wirtschaftleche Secteur ze reguléieren, deen ëmmer méi grouss gëtt.

1.15. Mir wäerte géint eng Multiplikatioun vun de **prekäre Beschäftigungsverhältnisse** kämpfen. Entreprises déi Interim-Mataarbechter wëllen astellen, müssen dozou verpflichtet ginn, fir d'éischt hiren eegene Mataarbechter, déi just Deelzäit schaffen, ze proposéieren hir Stonnen erop ze setzen.

Eng kollektiv a solidaresch Aarbechtsopdeelung

1.16. Mir wëllen eng kollektiv a solidaresch Aarbechtsopdeelung sécher stellen, andeems mir mat der Aféierung vun enger **6. Congé-Woch** kuerzfristeg eng Aarbechtszäitverkürzung fir all d'Salariëen zu Lëtzebuerg ëmsetze wëllen.

1.17. Mir proposéiere bis spéitstens 2030 eng **32-Stonnen-Woch bei vollem Lounausgläich** anzeféiere mat folgende Modalitéiten :

- d'Aarbechtszäitverkürzung wäert encadréiert gi vun engem Gesetz, dat verschidden Etappen bei

der Ëmsetzung definéiert. An der Transitionphas sollen Aarbechtszäitverkierungen am Kader vu Kollektivvertragsverhandlungen a bei sektorielle Verhandlungen encouragéiert ginn, déi op déi spezifesch Besoine vun den Aarbechterinnen an Aarbechter aginn.

- no all Etapp wäert d'Regierung mat de Sozialpartner de Bilan maache fir d'Mesurë vun der Aarbechtszäitverkierung z'adaptéieren.
- d'Iwwerstonne gi reduzéiert andeems se vollstänneg cotisabel a besterbar ginn.
- Déi maximal Aarbechtszäit pro Woch wäert parallel zur normaler Wochenaarbechtszäit reduzéiert gi fir datt se 2030 bei maximal 40 Stonne léit.
- Fir kleng- a mëttelstänneg Betriber wäerte während der Transitionphase staatlech Hëllef bereet gestallt ginn.
- Et gëtt e System vun Aarbechtszäitkonten agefouert mam Ziel, méi Flexibilitéit bei der Aarbechtsorganisatioun zugonschte vum Salarié z'erreechen. Des Aarbechtszäitkonte gi vun de Salariéen eegestänneg geréiert.
- D'Kompetenze vun der ADEM ginn erweidert fir déi néideg Aarbechtskraaft, souwuel fir déi öffentlech wéi fir déi privat Entreprises, beschtméiglech esou ze geréieren, datt se de gewünschte Flexibilitéit vun de Salariéë kënnen entsprechen.

1.18. Mir wëllen e **Recht op zäitlech begrenzten Deelzäitaarbecht** aféieren, kombinéiert mam Recht, duerno erëm op déi ursprénglech Stonnenzuel zrëck ze kommen.

1.19. Mir wëllen e **Recht op Fräizäit** aféieren, deen och d'Recht beinhalt, net mussen erreechbar ze sinn. Hei mussen minimal legal Normen ausgeschafft ginn, déi vun allen Employeuren respektéiert ginn, onofhängeg vum Secteur.

1.20. De legale Kader fir den **Télétravail** muss am Interêt vum Salarié weiderentwéckelt ginn. D'Recht op Télétravail an d'Recht den Télétravail ze verweigere muss genee esou garantéiert sinn, wéi d'Recht op Fräizäit an d'Recht net erreechbar ze sinn. Den Employeur muss d'Käschten iwwerhuelen, déi fir den Teletravail doheem ufalen (Computer, Büromaterial, asw.), sou wéi en Deel vun de Käschte fir d'Telekommunikatioun, de Stroum an de Logement. Mir wëllen och mat de Nopeschlänner negociéieren iwwert eng Weiderentwécklung an eng Harmonisatioun vum legale Kader wat déi steuerlech a sozial Seilen ugeet.

D'Gesondheet an d'Sécherheet op der Aarbecht stäerken

1.21. Mir wëllen d'Recht aféiere, während der Aarbechtszäit op e **Rendezvous bei en Dokter** ze goen an och d'Recht dobäi begleet ze ginn.

1.22. Mir wäerte méi Wäert drop leeën, datt **Mënsche mat engem Handicap** an d'Aarbechtswelt integréiert ginn an och an der Aarbechtswelt bliéwen - och an der Privatwirtschaft. Dofir wëlle mir konkret Mesuren aféieren, wéi den Job Coaching, eng perséinlech Aarbechtsassistentz an de Peer-consulting. An de protegéierten Ateliere mussen Formatiounen ugebueden an déi professionell Erfahrung muss unerkannt ginn.

1.23. Mir wëllen d'**Gesondheet op der Aarbecht** besser schützen, andeems mir en eenheetlechen öffentlechen Service vun der Aarbechtsmedezin aféieren an eng adequat Formatioun vun de Sécherheedsdelegéierte garantéieren. D'Effikassitéit an de Pouvoir vum eenheetlechen Service fir Aarbechtsmedezin wäert sécher gestallt ginn :

- duerch reegelméisseg Kontrolle vun der ITM op den Aarbechtsplazen;
- doduercher, datt den Aarbechtsdokter tëscht den Aarbechter an der ITM verméttelt;
- duerch eng Revaloriséierung vun der Karriär an de Formatiounen fir datt méi Aarbechtsdoktere kënnen agestellt ginn;
- andeems all Entreprise mindestens eemol all 3 Joer vun engem Aarbechtsdokter besicht gëtt (1 mol pro Joer wann et ëm geféierlech Aarbechtsplaze geet);
- andeems d'Employeuren dozou verflucht ginn an Zesummenaarbecht mat engem Aarbechtsdokter geféierlech Aarbechtsplazen ze deklaréieren;
- andeems den Tableau vun de professionelle Krankheetsbiller reegelméisseg à jour gesat gëtt an ënnert anerem duerch déi psychosozial Risiken an d'Réckeproblemer ergänzt ginn ;
- andeems déi professionell Krankheeten an déi Krankheeten déi mat der Aarbecht zesummen hänken unerkannt gi bei den Decisiounen vum internen an externe Reklassement.

1.24. Fir datt d'Anhale vun der Aarbechtsgesetzgebung an den Ëmweltschutzbestëmmungen effikass ka kontrolléiert ginn, mussen déi finanziell a personell Ressourcë vun der **Inspection du Travail et des Mines** (ITM) zolidd erhéicht ginn. Et mussen méi systematesch Kontrollen an de Betriber gemaach ginn an d'Roll vun der ITM an der Präventioun muss gestärkt ginn, fir Ëmweltschied ze verhënneren an d'Sécherheet vun de Salariéen ze

garantéieren. D'Missiounen vun der ITM mussen esou erweidert ginn, datt och d'Aarbechtskonditiounen an der Fonction publique kënne kontrolléiert ginn.

1.25. D'**Iwwerwaachung vun de Salariéen** op der Aarbechtsplaz muss streng limitéiert ginn an d'Méiglechkeeten vun de Personaldelegéierten fir dogéint virzegoen mussen erweidert ginn.

1.26. Mir wäerten der Ratifikatioun vun de Konventiounen vun der **Organisation Internationale du Travail** (OIT) eng héisch Prioritéit araumen.

Héichwärteg Aarbechtsplazen an der Fonction publique

1.27. Mir wäerten de **Statut vum Staatsbeamten** schützen fir déi öffentlech Servicer z'erhalen an d'Strategie vum Grousskapital bekämpfen, déi dorobber ofzielt, déi angeblech «privilegiert» Staatsbeamten géint déi aner Salariéen auszespillen, fir net mussen Aarbechtsbedingungen ze verbessern.

1.28. Mir wëllen e System fir d'**Verbesserung vun den öffentlichen Servicer** aféieren deen eng demokratesch Participatioun vun den Agenten an de Benotzer virgesäit. Et geet ënner anerem drëms d'Personal vun de staatlechen Administratiounen an hir Personaldelegéierten enk bei der Ausaarbechtung vun den Zieler vum Service anzebannen, sou wéi och bei der Definitioun vun de Besoinen u Personal a Material a beim Opstelle vun den Aarbechtsprogrammer an den Organigrammer. Déi Management-Evaluatiounen, deenen hir Ineffikassitéit schonn am private Secteur bewisen ass, gi vun eis verworf. Mir bestinn op der Onofhängegkeet an der Neutralitéit vun de Staatsbeamten an op eng optimal Qualifikatioun.

1.29. D'**Dauer vum Stage muss** un d'Besoinen vun der jeeweileger Karriär ugepasst ginn. Bei manche Beruffer am öffentlichen Service gi 6 Méint Stage duer, während e bei aneren kann iwwer 1 oder 2 Joer lafen.

2.

Sozialpolitik

D'Familljenhëllef sinn desindexéiert an devaloriséiert ginn an d'Beneficiairë vun anere Prestatiounen (Aarbechtslosegeld, Revis) gi sozial an den Eck gestallt an dat spigelt sech och an der Legislatioun erëm. A währenddem spëtzen sech d'Inegalitéiten ëmmer méi zou. Et ass Zäit d'Spiral ze duerchbrieche mat enger Opwäertung vun de soziale Prestatiounen. De erniddregende Revis muss duerch e Mindestakkommes ersat ginn an et mussen nei Rechter agefouert gi fir d'Sozialversécherung un d'Realitéite vun haut unzepassen.

Déi sozial Leeschtungen revaloriséieren a nei sozial Rechter aféieren

2.1. déi Lénk wëllen direkt **Familljeleeschtungen** ëm 10% eropsetzen fir d'Entwäertung duerch d'Reform vun 2014 ze kompenséieren a se och automatesch un d'Entwécklung vun der Deierecht upassen.

2.2. Fir d'Autonomie vun de Studenten an de Jonken a Formatioun ze stäerken wëlle mir eng **Autonomie-Bäihëllef vun 450 Euro pro Mount** (5400 Euro pro Joer) aféieren. Des Bäihëllef gëtt op de Konto vu jonke Mënschen iwwerwisen, déi an engem Studium oder enger net bezuelter Formatioun ageschriwwen sinn, bis datt se endgültig eng Aarbecht fonnt hunn.

- D'Autonomie-Bäihëllef setzt sech zesummen aus dem aktuelle Kannergeld, dat da net méi un d'Elteren ausbezahlt gëtt, den aktuelle Studieboursen an engem Supplement vun der Zukunftskeess fir op de viséierte Montant ze kommen.
- De Finanzement vun der Autonomie-Bäihëllef wäert op de soziale Kotisatiounen berouen an iwwert d'Zukunftskeess lafen.
- Déi patronal Kotisatiounen um Kannergeld wäerte nees agefouert ginn fir de Privatsektor (am ëffentleche Sektor ginn et se nach).
- Eng Kotisatioun fir d'Pensiounskeess soll vun dëser Autonomie-Bäihëllef ofgezu ginn, fir datt déi jonk Mënschen ab hirer Formatioun an de System vun der Sécurité sociale integréiert ginn.
- Déi komplementär Studieboursen (Mobilitéit, sozial a Famill) bléiwe bestoen.

2.3. Den Zougank zum **Congé parental** muss méi einfach gemaach gi fir Leit, déi Interim schaffen oder méi wéi een onbefristeten Aarbechtskontrakt hunn. D'Pappe mussen weiderhin encouragéiert ginn de Congé parental unzefroen an et muss weiderhin op e Mentalitéitswiessel an de Familljen an an de Entreprises higewierkt ginn.

2.4. Mir wëllen de Congé de paternité vun 10 Deeg ersetzen duerch e **Congé de naissance vun 3 Méint** ouni Abousse beim Salaire. Dëse Congé de naissance ka gläichzäiteg mam Congé de maternité geholl ginn a wäert och fir net-heterosexuell Koppele gëllen. Doduercher, datt mer d'Ko-Parentalitéit als Prinzip an d'Gesetz iwwert d'Filiatioun aschreiwen, kënnen och Forme vu Parentalitéit a Betruecht gezu ginn, déi net op enger heterosexueller Koppel baséieren.

2.5. Duerch déi vun déi Lénk proposéiert Aarbechtszäitverkürzung gëtt Wochenaarbechtszäit ouni Lounaboussen op 32 Stonnen reduzéiert, sou datt d'**Elteren kënnen méi Zäit mat hire Kanner verbréngen**.

2.6. Mir wëllen eng **indemnité pécuniaire de maternité** an duerno eng **indemnité de congé de naissance** ginn un all d'Persounen an dat ouni Stage-Period. Dat gëllt och fir Persounen déi kee Salaire hunn, mee déi e revenu de remplacement kréien (z.B. Aarbechtslosegeld) sou wéi och deene Persounen, déi an enger Beschäftigungsmesure sinn.

2.7. Mir wëllen **Zäitspuerkonten** aféieren fir perséinlech Zwecker (z.B. Formation oder Auszäit), déi den Assuréen et erlaabt während enger gewësser Zäit an hirer aktiver Karriär vun der Sozialversécherung eng Allocatioun ouni Konterpartie ze kréien.

2.8. Fir ze verhënneren, datt Salariéen existenziell Problemer duerch laang undauernd Gesondheitsproblemer kréien a fir se während dem ganze Krankeschäi virun engem Licenciement ze schützen, wëlle mir **déi legal Limitt ophiewe bei der Krankschreiwung**. Déi léit aktuell bei 78 Woche par Rapport zu enger Referenzperiod vun 104 Wochen.

2.9. Mir wëllen d'Obligatioun aféieren, datt all Persoun déi aus eegenen Ursaachen ophält mat schaffen, weiderhin **muss an Pensiounskeess anzebezuelen** op Basis vun der fräiwëlleger Pensiounsversécherung déi et aktuell scho gëtt. Sou gëtt hir Reintegratioun an Aarbechtswelt erliichtert, Altersarmut reduzéiert an et gëtt verhënnert, dat des Persounen net méi krankeverséichert sinn. Mat der selwechter Zilsetzung soll bei enger bestuedener Koppel, deen ee Partner obligatoresch mussen bei de Cotisatiounen vun deem anere Partner bäileeën, wann dësen seng Aarbecht opgëtt oder seng Aarbechtszäit reduzéiert. Dëst ass jo aktuell schonn de Fall bei enger Demande fir eng Scheedung.

2.10. Am Fall vun engem externe Reklassement wéinst Berufsonfäegkeet soll d'**Indemnité d'attente** nees fir all d'Salariéen gëllen, a net just no 10 Joer Kontrakt beim selwechte Patron. D'Exklusioun vun Salariéen, just well se net bei de Kontrolldokter geschéckt goufen, gëtt opgehuewen. Patronen déi hir Leit net bei de Kontrolldokter schécken sollen dofir penaliséiert ginn.

2.11. Mir wäerten déi **direkt Wale fir d'Gremie vun der Sozialversécherung** nees aféieren, sou datt d'Assuréen sech hir Sozialversécherung nees appropriéieren. D'Paritéit tëschent Patronat a Saliariat an den Entscheidungsorganer gëtt ofgeschaaft. Déi sozial Cotisatiounen gehéieren zum Salaire an dofir ass et och just un den Assurée fir iwwert hir Verwendung ze decidéieren.

2.12. Déi uviséiert sozial Verbesserunge solle finanzéiert ginn duerch **d'Ophiewe vum Plaffong bei de soziale Cotisatiounen** (aktuell 5x de soziale Mindestloun) an duerch fiskal Mesuren.

Eng éierbar Pensioun fir jiddwereen a bezuelbar Plazen an den Altersheemer

2.13. Mir wäerten déi **voll Pensioun mat 60 Joer no 40 Joer Cotisatiounen** rëm aféieren. D'Iwwerstonne gi bei der Berechnung vum Rentenantrëttsalter berécksiichtegt, sou datt déi real Liewensaarbechtszäit gëllt.

2.14. An eise Pensiounssystem muss nees den **automateschen Ajustement** un d'Salaren an un d'Allocatioun de fin d'année agefouert ginn. Den Taux de remplacement muss op 1,85% fixéiert ginn, amplat progressiv op 1,6% erof ze goen, sou wéi dat mat der Reform vun 2012 virgesinn ass.

2.15. D'**Mindestpensioun** muss op de Niveau vum Mindestloun gehuewe ginn.

2.16. Mir wëllen d'**Invalidepensioun** méi liicht zougänglech maachen andeems mir déi legal Konditiounen méi flexibel gestalten. Am Moment muss dofir eng komplett Aarbechtsonfäegkeet gi sinn, onofhängeg vun der Formation, vum Alter oder vun der Aarbechtsoffer.

2.17. Mir wëllen e nationaalt **Netzwerk un öffentlechen Altersheemer** entwéckelen a promovéieren, déi national a kommunal geréiert ginn oder awer vu gemengnëtzge Kooperativen. D'Strukturen däerfen net ze grouss sinn, fir datt d'Mënschen sech wuel fillen. Mir wieren eis dogéint, datt d'Fleege vu Mënschen zu enger Wuer gëtt an dat grouss multinational Konzern an deem Beräich sech hei zu Lëtzebuerg nidderloossen.

2.18. Mir brauchen eng méi streng Reglementatioun vun de **Präisser an den Altersheemer**. Eng Persoun däerf net méi bezuele mussen, wéi se u Pensioun kritt. Mir wäerten och och Schluss maachen mat der Reegelung, datt d'Käschten fir d'Altersbetreuung vum Fond national de solidarité (FNS) bei de Familljememberen agedriwwen gëtt.

De Revis ersetzen duerch e Mindestakommes

2.19. Mir wäerten e **Mindestakommes** garantéieren, dat um Niveau vun der Aarmutsgrenz léit (aktuell ronn 2200 Euro Netto). Dëst Mindestakommes wäert den aktuelle Revis ersetzen a ka vun alle Persounen iwwer 18 Joer ugefrot ginn, déi am Besoin sinn. D'Mindestakommes wäert och indexéiert an all 2 Joer un d'Evolution vun de Gehälter ugepasst ginn.

2.20. Den Dispositif vun der Aktivéierung (**allocation d'activation**) beim aktuelle Revis soll ofgeschaaft ginn. Dësen Dispositifspäert d'Persounen an engem Däiwelskrees vun Aarmut a Subordinatioun an, ouni eng reell Perspektive

ze schaffen fir hir Situatioun ze verbesseren. Mir wëllen eng méi staark sozial Begleedung vun de betraffene Leit ëmsetzen, sou wéi d'Recht op Aarbecht. Mënschen déi Schwieeregkeeten hunn um Aarbechtmarché Fouss ze faassen, solle vum Staat en onbefriste Kontrakt ugebuede kréien, wou se sozial an ökologesch wäertvoll Aarbechte fir d'Allgemengheet maache kënnen.

2.21. Mir wäerten dofir suergen, datt d'Revis-Empfänger net méi **vun den ëffentlechen Administratiounen drangsaléiert** ginn. Mat dem Mindestakommes vun déi Lénk wäerten et keng Sanktiounen méi ginn, déi eng Reduzéierung oder eng Annuléierung vun der Bähëllef iwwer e puer Méint no sech zéien.

2.22. Mir wäerten d'Méiglechkeete vum Fonds national de solidarité (FNS) begrenzen, op de Besëtz vun de betraffene Leit an hire Familljen zrëckzegräifen. An dem Kontext wäerte mir dofir suergen, datt keng **deemütegend Hausvisitten** méi ginn a keng **Restitutiouns-Demandë** fir gewësse Prestatiounen méi gemaach ginn.

2.23. Fir datt all d'Persounen, déi d'Mindestakommes an Usproch huelen, an de System vun der sécurité sociale integréiert sinn, wäerte sozial **Kotisatioun** virgesi ginn.

2.24. Mir wëlle verhënneren, datt d'Mënsche gewësse Bähëllef net an Usproch huelen, déi hinnen eigentlech zoustinn. Dofir sollen d'**Bähëllef méiglechst automatesch** ausbezuelte ginn a net just op Demande, wéi zum Beispill d'allocation de vie-chère oder d'Energieprime. Donieft muss déi sozial Begleedung vu Persounen verstärkt ginn, déi am Besoin sinn.

2.25. Et muss garantéiert sinn, datt d'Persounen, déi d'Mindestakommes kréien oder am Kader vum Recht op Aarbecht engagéiert sinn, och déi **legal Rechter** genéissen, déi mam Statut vum Salarié verbonne sinn.

Déi sozial Exklusioun bekämpfen

2.26. Mir wëllen dofir suergen, datt bis 2030 keng Mënschen zu Lëtzebuerg méi **op der Strooss liewe** müssen, sou wéi d'Deklaratioun vu Lissabon dat virgesäit. Dëst Ziel wëlle mir erreeche mat ambitiëse soziale Mesuren a mat enger Ëmsetzung op nationalem Niveau vum Konzept vum "housing first" (fir d'éischt en Dag iwwert dem Kapp). Mënschen ouni Doheem kréien e Recht op eng onofhängeg Wunneng mat engem eegene Mietkontrakt an enger adaptéierter sozialer Begleedung (Kapitel Logement).

2.27. Mir wëllen e **wierklecht Recht op sozial Hëllef** aféieren fir all Persoun déi zu Lëtzebuerg wunnt, onofhängeg vun hirem Statut.

2.28. Mir si fir eng **Regularisatioun vun der Prostitutioun** déi d'Sécherheet an d'Berufsfreiheet vun de Sexaarbechter an Sexaarbechterinnen garantéiert. D'Persounen déi an deem Beräich schaffen, brauchen eng professionell Unerkennung, sou datt se kënnen an d'Sozialversécherung integréiert ginn an se d'Recht kréien, sech ze syndikaliséieren.

2.29. Fir vulnerabel Persounen muss d'Recht op e **Bankkonto ouni Fraisen** agefouert ginn.

3.

Logement

Déi zweet Oplag vun der aktueller Koalitioun war, genee esou wéi déi éischt, eng riseg Enttäuschung am Beräich vun der Logementspolitik. Zesummegefaasst konnt e klénge Grupp vu grouse Promoteuren d'Spillreegele festleeën an horrend Profitter maachen um Réck vun deenen, déi probéieren en Doheem ze fannen. De Schock vun den Zënserhéijungen trëfft elo vill jonk Besëtzer. Fir de Marché nees an de Grëff ze kréien, gëtt et Héichzäit, datt de Staat sech d'Moyen gëtt fir resolut anzegräifen a fir géint d'Spekulatioun virzegoen.

D'Recht op e Logement garantéieren

3.1. déi Lénk wëllen d'**Recht op e Logement** an d'Verfassung schreiwe loossen an all Stot en adaptéierte Logement garantéieren zu engem Präis, deem net iwwert 25% vum Revenu vum Stot léit.

3.2. Mir wëllen d'Recht op Logement ëmsetzen, andeems mir en **ëffentleche Logements-Service** schafen, dee folgend Aufgaben iwwerhëlt:

- d'Bauen, de Kaf an d'Mobiliséierung vu bezuelbarem Wunnraum koordinéieren an dynamiséieren;
- de Gemengen an den aneren ëffentleche Promoteuren déi personell Ressourcen an déi technesch Léisungen ubidden, déi se brauchen am Kader vum Pakt géint d'Wunnungskris;
- en zentrale Guichet opstelle fir eng Vereinfachung vun de Prozeduren z'erreeche bei den Autorisatiounen vun ëffentlechen a private Immobiliëprojeten;
- de Bau an de Kaf vun ëffentleche Wunnenge finanzéieren an de ëffentleche Programm zur Wunnengssanéierung geréieren;
- de Kaf vu Bauterrainen iwwert de «Fonds spécial en matière de logement» verstärken.

3.3. Mir wäerten d'**Expulsiounen** ouni Relogement verbidden. All Gemeng muss dozou verpflichtet ginn, mindestens eng Noutwunneng pro 1000 Awunner ze hunn.

3.4. Ande Gemengen iwwer 5000 Awunner muss op mannst eng Wunneng pro 1000 Awunner fir de Programme "**Housing first**" reservéieren. D'Konstruktioun, de Kaf oder d'Renovatioun vun dëse Wunnenge muss integral vum Staat finanzéiert ginn.

3.5. Fir den Zougank zu engem Logement fir all Mënsch z'erliichten, wëlle mir eng **universell Loyers-Garantie** aféieren iwwert de Wee vun enger Solidaritéitskeess. Dës Keess iwwerhëlt Loyers-Ausfäll a gëtt vun de Verrieder vun de Locatairenen a vun de Vermierter gemeinsam geréiert. Alimentéiert gëtt des Keess duerch de Staat, d'Vermierter, d'Banken an Loyerskautiounen vun de Locatairenen. En änleche Mechanismus, finanzéiert vun de Banken an dem Staat, gëtt geschaaft fir déi Stéit z'ënnerstëtzen, déi vun de klammende Zënse betraff sinn op hirem Prêt, deem se gemaach hunn fir hiert doheem ze finanzéieren.

D'Zuel un ëffentleche Wunnenge konsequent erhéijen

3.6. Et muss e groussen **Programme d'Urgence** lancéiert ginn fir dem Impakt vun der aktueller Kris am Immobilien- a Bausector entgéint ze wierken, well se riskéiert d'Logementskris nach ze verstärken. déi Lénk proposéieren, datt de Staat an d'Gemengen all hir verfügbar Mëttel netze, fir d'Schwächt vum Privatsektor opzefänken an d'Schaffung vun bezuelbarem Wunnraum zolidd ze beschleunegen. Dofir muss:

- de Budget vum «Fonds Spécial pour le Logement» verduebelt ginn, fir de Kaf vu Immobiliëprojeten (VEFA) vu private Promoteuren ze finanzéieren;
- déi grouss ëffentlech Immobiliëprojeten beschleunegt ginn, fir dovunner ze profitéieren, datt d'Baufirmen am Moment manner Opträg hunn;
- de Staat d'Gemengen encouragéieren bezuelbare Wunnraum ze schafen (Kaf, Renovatioun, Konstruktioun), andeems hien d'Primm fir all Logement vun 19.000 € op 38.000 € erhéicht;
- déi personell Ressourcen bei den ëffentleche Promoteuren an de net-lukrativen Acteuren vum Immobiliësektor verstärken (a technesch, administrativen a sozio-educative Beräich).

3.7. Mir wäerten d'**Zuel un ëffentleche Wunnengen** konsequent erhéijen andeems mir d'Gemengen dozou verpflichten, bis 2030 ob mannst 10% abordabel Miet-Wunnengen ze hunn. Ziel muss et sinn, 3000 abordabel Wunnenge pro Joer ze bauen. Fir dat z'erreechen, muss den Undeel un abordabele Miet-Wunnenge bei all grössere Bauprojet (PAP mat méi wéi 10 Unitéiten) onbedéngt op e Minimum vun 30% erhéicht ginn.

3.8. Iwwert de Wee vun engem richtegen **Baulandvertrag**, wëlle mir den Afloss vun de Gemengen op Bauprojekte vu private Promoteure stäerken. D'Gemenge mussen kënnen decidéieren :

- wéi een Undeel un abordabele Miet-Wunnengen de Projet muss virgesinn (minimum 30%) ;
- wéi eng Fläch muss fir net-lukrativ Wunnprojete reservéiert ginn, zum Beispill vir kooperativ oder intergenerationell Wunnformen ;
- wéi eng Infrastrukturen am Quartier vun der Gemeng a vum private Promoteur mussen realiséiert ginn.

3.9. Mir wäerten e wirklechen **Pakt géint d'Logements-Kris** mat de Gemengen ofschléissen. Dëse Pakt enthält

fir all Gemeng verbindlech Logements-Ziele déi un d'Situatioun vun der jeeweileger Gemeng ugepasst sinn. Am Géigenzuch gëtt de Staat de Gemenge legislativ, finanziell, technesch a personell Ënnerstëtzung.

3.10. Fir d'Kooperatioun mat de Nopeschregiounen ze stäerken, wëlle mir e **grenziwwerschreidende Logements-Observatoire** grënnen. Déi zukünfteg Besoinen an der Groussregioun solle besser antizipéiert an d'Politik besser openeen ofgestëmmt ginn.

3.11. Fir de Bau vun ëffentleche Wunnengen ze beschleunegen, wëlle mir eng **ëffentlech Baugesellschaft** an d'Liewe ruffen.

3.12. Mir wäerten d'**Investitiounsstrategie vum Pensiounsfond (FDC)** iwwerschaffen. Déi 5% vun de Reserven, déi laut der aktueller Strategie an Immobilien investéiert solle ginn, däerfen net méi a kommerziell Objeten investéiert ginn (Büroen, Commerce, etc.), mee just nach a Wunnraum. Och muss de Prozentsaz vun de Reserven, dee fir Investitiounen an den ëffentleche Wunnraum destinéiert ass, signifikant an d'Luucht gesat ginn.

3.13. Mir wäerten e fixe minimale Prozentsaz u Wunnraum aféiere bei der Planung vun **alle neie gemëschte Quartieren**.

3.14. Mir wäerten de Bau promouvéieren vu **Logementen, déi iwwert de Kader vun der traditioneller Famill erausginn** an déi sech adresséieren u Jonker oder eeler Persounen, u Migranten oder u Leit mat spezifesch Besoinen. Et geet ëm Logementen mat gemeinsame Raimlechkeeten (Kichen, Kantine, Gemeinschaftsraum, asw.) a mat modulable Wunnraum, déi jee no Besoin iwwert d'Zäit kënnen ugepasst ginn. Och eng sozio-educativ Begleitung ka fir esou Logementen virgesi ginn.

3.15. Et ass absolutt néideg den **ëffentleche Wunnraum exklusiv fir d'Locatioun ze reservéieren**. All Verkauf vun ëffentleche Wunnengen duerch déi ëffentlech Acteure muss verbuede ginn.

3.16. Mir wëllen e legale Kader schafen fir d'Entwécklung vu **Wunnkooperativen**.

3.17. Mir wëllen d'Steiergesetzgebung esou modifizéieren, datt all Sociéit an Associatioun, déi abordabele Wunnraum schafft oder Wunnraum ouni Gewënnzweck, ka vum **superreduzierten TVA-Taux vun 3%** profitéieren. Esou Initiative mussen och méi ënnerstëtzt gi beim Zougank zu Logements-Hëllef, laangfristeg Terrain-Locatiounen (baux emphytéotiques), Staatsgarantien a Bankeprëten. D'Bankeprëte mussen

fir des Initiative kënnen iwwer 40 Joer lafen, well jo säit 2020 och d'Subventionéierungs-Konventioun mam Logementsministère iwwer 40 Joer lafen.

Den existéierenden Immobilienbestand notzen

3.18. Mir wäerten an de Confort an an d'Energie-Effikassitéit vun den eelere Logementer investéieren andeems mir e spezielle Finanzéierungs-System fir déi **energeetesche Renovéierung** opstelle mat enger öffentlecher Berodung a Begleedung (méi Detailer am Kapitel Energie).

3.19. Mir wäerten **géint d'Immobilie-Spekulatioun** an d'Konzentratioun vun Immobilie-Besëtzer virgoe mat enger progressiver Grondsteuer. Um Hauptwunnsätz ass des Grondsteuer Null, mä duerno geet se progressiv mam Wäert vun den zousätzlechen Immobilien erop, sou datt den Taux méi klëmmt, jee méi Immobiliebesëtzer een huet. Am Fall wou aus spekulative Grënn an iwwer länger Zäit Bauterrain brooch oder Wunnraum eidel stoe gelooss gëtt, erhéicht sech d'Grondsteuer nach eng Kéier zousätzlech. Donieft muss all Gemeng am Kader vun eisem Pakt géint d'Logements-Kris eng Strategie virleeën, wéi se eidelstoend Terrainen a Wunnenge mobiliséiere wëll. All Gemeng decidéiert selwer iwwert d'Mesuren, baséierend op dem Register vun den eidelstoende Wunnengen, soubal desen operationell ass. Dat betrëfft ënnert anere folgend Mesuren:

- proaktiv mat de Proprietäre vun eidele Wunnenge Kontakt ophuele fir hinnen Hëllef unzbidden, fir dat den Objet a genotzt ginn (Renovatioun, Reamenagement, asw.) oder fir iwwert e Kaf vun der Gemeng ze diskutéieren;
- de Proprietäre vu broochleiede Bauterrainen innovativ Léisunge proposéieren, wéi zum Beispill modulabel Wunnstrukturen;
- kommunal Taxen erhiewen op eidelstoende Wunnengen oder broochleiedenden Terrainen, sou wéi dat aktuell am Pakt Logement virgesinn ass, bis datt d'Reform vun der neier Grondsteuer a vun der neier Besteuerung vun eidelstoendem Wunnraum ëmgesat gouf;
- a leschter Instanz eidelstoend Wunnengen a broochleiedend Bauterrainen vu Promoteuren oder Investisseuren requisitiounéieren, wann se ausschliisslech aus spektakuläre Grënn vakant gelooss ginn.

3.20. Mir proposéieren eng **öffentlech Immobilien-Agence** ze schafen, déi domadder beoptraagt gëtt, sech ëm d'Gestioun vun den öffentlechen Wunnengen ze këmmen an ëm d'Mobiliséierung vun eidelstoende

Wunnengen déi erfaasst goufen. Des Agence wäert senger Servicer gratis ubidden. D'Locatairë brauchen also keng Kommissioun ze bezuelen, genee sou wéineg wéi d'Keefer vun enger Wunneng, wann se selwer dra wunne ginn.

3.21. Mir wäerten de Proprietären dobäi **hëllefen hiert Haus oder hir Wunneng ze reaffectéieren**, wann et fir hire Besoin ze vill grouss ginn ass. Sou kann déi öffentlech Immobilien-Agence interesséierte Persounen dobäi hëllefen, hiert Haus oder hir Wunneng ze reamenagéieren fir Dealer kënnen ze verlounen oder fir méi eng kleng Wunneng ze fannen.

3.22. Mir wëllen de Montant vum **«Bëllegen Akt»** moduléieren, dee jo aktuell bei 30.000 Euro pro Persoun léit, fir datt en d'Zesummesetzung vum Stot méi berécksiichtegt, virun allem fir elengerzéiend Familien besser z'ënnerstëtzen.

De Locatiouns-Marché reforméieren

3.23. **D'Loyerer um Privatmarché müssen erofgesat ginn** andeems de gesetzlech festgeluechte maximale Loyer méi niddreg fixéiert gëtt. Mir proposéieren d'Aféierung vun engem Ajustement bei der Berechnung vum maximale Loyer (aktuell 5% vum investéierte Kapital), deen d'Evolutioun vun de Liewenskäschte berécksiichtegt an deen Deel vun de Loyerspräisser eliminéiert, deen duerch d'Iwwerhëtze vum Immobiliemarché zestane komm ass. Des Ajustement consideréiert den Ënnerschied tëschent der Evolutioun vun de Wunnpäisser an de generelle Liewenskäschten, dee jo duerch den «Indice des prix à la consommation» gemooss gëtt, a wäert natierlech vum Alter vum Immobilienobjekt ofhänken, souwéi vun der Region.

3.24. Fir d'Locatairen a schlecht isoléierte Gebaier géint steigend Energiepräisser ze schützen an d'Proprietären z'encouragéieren, eng energeetesche Renovatioun duerch ze féieren, wëlle mir eng zousätzlech **Reduzéierung vum maximale Loyer aféieren op Basis vun der Energieklass** déi um Energiepass steet.

3.25. D'Héischte vum **investéierte Kapital**, déi d'Grundlag ass vun der Berechnung vum maximale Loyer, muss obligatoresch an all Mietvertrag stoe kommen. Dat selweschtgëllt fir de Referenzloyer, dee mat Hëllef vun engem Ajustement op Basis vum investéierte Kapital berechent gëtt (eis Gesetzesproposé n°7257 vum Mäerz 2018).

3.26. Zousätzlech zu de kommunale Loyerskommissiounen, proposéiere mir **regional a professionaliséiert Loyerskommissiounen** ze schafen, déi un

d'Friddensgeriichter Lëtzebuerg, Esch/Uelzecht an Dikrech gebonne sinn. Dës nei Kommissiounen wäerte folgend Aufgaben hunn :

- se kënnen saiséiert ginn, fir bei existéierende Mietverträge de maximale Loyer festzeleeën, dee vum Gesetz erlaabt ass ;
- se zentraliséieren d'Mietverträge an iwwerpräiwen, ob de Gesetz korrekt applizéiert gëtt wat d'Festsetzung vum Loyer ugeet;
- se stellen d'Donnéeën anonymiséiert zur Verfügung fir statistesch Zwecker, sou datt se vum STATEC, vum Observatoire de l'Habitat oder vun anere Fuerschungsinstituter kënnen genotzt gi fir de Locatiounsmarché besser z'analyséieren;
- se informéieren a beroden d'Locataire, déi kommunal Mietkommissiounen an d'Offices sociaux, deenen et oft un Expertise op dësem Gebitt feelt (eis Gesetzesproposé n°7257 vum Mäerz 2018).

3.27. Mir wäerte fir all neie Mietvertrag en Iwwerschreide vum **maximale Rendement vu 5%** beim Referenzwäert verbidden (eis Gesetzesproposé n°7257 vum Mäerz 2018).

3.28. D'**Käschte vun der Immobilienagence** mussen ausschliisslech vum Commanditaire gedroe ginn, wat jo meeschtens de Vermieter ass. Gläichzäiteg wëlle mir déi maximal Héicht vun der Kautioun vun 3 op 1 Loyer erof setzen (eis Gesetzesproposé n°7094 vum November 2016).

3.29. Fir déi aktuell Onsécherheeten aus der Welt ze schafen, wäerte mir eng **eenheetlech Kënnegungsdauer** vun 3 Méint an d'Gesetz schreiwen. Ausser am éischte Joer muss de Locataire zu all Moment kënneg kënnen.

3.30. Mir wëllen **d'Aktivitéiten vun den Immobilienagencen** besser gesetzlech encadréieren. Onerlaabte Klauselen musse systematesch identifizéiert a verhënnert ginn, wéi zum Beispill Klauselen déi et dem Locataire verbidden an enger Koppel ze liewen, waarm Moolzechten ze kachen oder Leit fir z'iessen z'invitéieren. D'Ëmsetzung vun der Reglementatioun ronderëm esou abusiv Klauselen muss duerch dissuasiv Sanktiounen sécher gestallt ginn.

4.

Gesondheet

D’Covid-Pandemie huet gewisen, datt e staarken ëffentleche Gesondheetssystem onëmgängelech ass fir déi grouss Erausfuerderungen ze meeschteren. All Versuch eise Gesondheetssystem ze privatiséieren, oder och nëmmen de privaten Afloss ze vergréisseren, muss direkt ënnerbonne ginn, wa mer net wëllen an enger Zweeklassemedezin landen. déi Lénk engagéiere sech fir e Gesondheetssystem, deem ausschliisslech an ëffentlecher Hand ass an zu deem all Mënsch ouni Aschränkung Zougank huet.

Eng zu 100% ëffentlech Gesondheetsversuergung

4.1. déi Lénk wëllen all d’**Spideeler** ënner ëffentlech Kontroll bréngen (établissements publics de fait) an dobäi d’Qualitéit, den Zougank an déi finanziell Viabilitéit garantéieren. An alle Spideeler muss eng demokratesch an transparent Gouvernance agesat ginn, woubäi déi ënnerschiddlech Gesondheetsberuffer an allen internen Entscheidungsstrukturen solle représentéiert sinn. Eng Kontrollinstanz soll iwwert d’Verwendung vun den ëffentleche Gelder waachen. Am Kader vun enger onofhängeger Administratioun soll d’Funktoun vum “Commissaire des hôpitaux” geschaaft ginn mat der Obligatioun déi formell Rapporten ze verëffentlechen, déi un de Gesondheitsministère geschéckt ginn.

4.2. Et muss eng méi breet Reflexioun stattfannen iwwert déi geographesch Verdeelung an déi zukünfteg Architektur vum nationale Spidolswiesen, an déi och eng Recherche iwwert d’Grënn vun den Hospitalisatiounen afléisse muss. Mir wëllen eng **Dezentraliséierung** vun der Primärversuergung an den einfache chirurgesch Interventiounen (chirurgie de la main, gastro-entérologie, radiologie etc.) promouvéieren a Richtung vu regionale Spideeler. Déi spezialiséiert Medezin an d’Spëtzmedezin sollen um nationale Niveau an enger eenzeger Struktur konzentréiert ginn. An deem Kontext si mir fir d’Schafe vun enger Universitëitsklinik, während mer de Projet vun engem Militärspidol wëlle begrüewen.

4.3. Mir wëllen d’**Urgencen** entlaaschten andeems mir méi op Preventivmedezin setzen an den Zougank zu enger primärer a spezifescher Medezin ausserhalb vun de Spideeler erliichteren. Mir wäerten ënnert anerem vill Wäert drop leeën, zousätzlech «Maisons médicales» opzemaachen, wou ee Generaliste kann an der Urgence consultéieren. D’Urgence-Déngschter müssen dat néidegt Personal a Material hunn fir d’Patientinnen a Patienten adequat ze betreien.

4.4. Mir wëllen **pluri-professionell Gesondheetshaiser** schafen an de gréisseren Uertschaften an an de Quartieren ab 1000 Awunner. Dës ëffentlech Strukture sollen ënnerschiddlech Gesondheetsservicer ubidden. Mir wëllen och datt d’Patientinnen a Patiente virun a no Operatioune kënnen doheem betreit gi vu Servicer, déi mat den ëffentleche Spideeler konventionéiert sinn.

4.5. Mir wieren eis géint d’Sous-Traitance vu lukrative Prestatiounen (IRM, Dialys, asw.) déi am Moment an den ëffentleche Spideeler konzentréiert sinn. De Kaf an d’Exploitatioun vun den IRM-Apparater an anere **schwéiere Geräter** gi reservéiert fir d’Spideeler a fir d’Antenne vun der ëffentlecher Gesondheetsversuergung. Et soll eng Evaluatioun vun de reelle Besoinen un Apparater gemaach

ginn an d'Lëscht vun den Equipementer soll an d'Gesetz ageschriwwen ginn (loi modifiée du 29 avril 1983).

4.6. Mir wëllen eist Netzwierk un **ëffentleche Laboratoire**n erweideren andeems mir d'Koordinatioun vun den Analysen an der Fuerschung un den LNS iwwerdroen. Mir wëllen och eng méi enk Zesummenaarbecht mat ëffentleche Laboratoire an de Nopeschlänner ureege fir d'Entwécklung vun Innovatiounen ze promouvieren an auszutauschen. D'Innovatiounen, déi d'Resultat si vun der ëffentlecher Fuerschung (Vaccin, Schnelltester, Methode fir d'Diagnostik, etc.), müssen och dem Staat gehéieren an e muss e Virrecht bei der Notzung hunn.

4.7. Mir wäerten de **Prinzip vum «Conventionnement»** tëscht dem Staat an den Doktere bäibehalen, parallel zu der Konventioun tëscht dem Staat an der CNS, respektiv der Sozialversécherung, wat de Finanzement vun den Equipementer ubelaangt (80% Staat - 20% CNS). Mir wieren eis géint de Gesetzesprojet, dee soll erlaben, datt sech medezinesch Sociéité mat Kapital vu private Gesellschaften dierfen hei niddarloossen.

4.8. De **Gesondheetsdësch** muss ersat ginn duerch eng partizipatoresch an demokratesch Planungsinstanz. D'Acteure vun esou engem reforméierte Gesondheetsdësch solle flexibel Instrumenter ausschaffe fir den ëffentleche Gesondheetssystem ze begleeden an déi zukünfteg Besoine bei de Soenen, dem Personal, dem Material, der Zuel u Better, asw. z'antizipieren. Mir wäerten och den **Observatoire de la Santé** reforméieren, dee jo am Moment en Expertegremium vun Technokraten ass, fir e méi transparent a méi demokratesch ze maachen.

Fir en universellen Zougank zur Gesondheet

4.9. Mir wäerten den **Tiers-payant** generaliséieren, dat heescht datt d'Gesondheetskeess (CNS) d'Dokteschrechnungen direkt bezilt. Déi perséinlech Bedeelegung un de Fraise bei de Gesondheetskäschte wäert ofgeschaaft ginn, sou datt d'Gesondheetskeess 100% iwwerhëlt amplaz am Moment just 88%.

4.10. Mir wäerten eng **universell Gesondheetsversuerung** (couverture de santé universelle - CUSS) opstellen, sou datt all Persoun déi hei zu Lëtzebuerg wunnt och Zougank zu de Gesondheetsservicer huet, och wann se net bei der Sozialversécherung affiliéiert ass. D'CUSS wäert als e soziaalt Recht agefouert gi mat engem solidaresche Finanzéierungssystem wéi dee vun der Sozialversécherung.

4.11. Mir wëllen d'Primmen, déi u **Gesondheetsversécherungen a Mutuellen** iwwerwise ginn, ëmwandelen a Sozialkotiatiounen.

4.12. Mir wëllen den TVA-Saz vun 3% och bei **Wëndele fir Kanner a fir Erwuessener** applizéieren, zousätzlech zu den Hygiènesartikel, bei deene schonns dësen Taux ugewannt ginn.

4.13. Fir déi **menstrual Prekaritéit** ze bekämpfen, wëlle mir grondleeënd Hygiènesartikel (Tampon, Binden) am ëffentlech Raum gratis zur Verfügung stellen, sou wéi an ëffentleche Gebaier, Bildungsrichtungen, Sozialstrukturen oder an Associatiounen an Organisatiounen, déi mat prekariséierte Bevëlkerungsschicht schaffen. Mir wëllen och privat Entrepreneuren dozou ureegen, grondleeënd Hygiènesartikel gratis op der Aarbechtsplaz zur Verfügung ze stellen.

4.14. Andeems mir rezeptpflichteg **Verhütungsmittel** (Pëll, Diaphragma, Spiral, asw.) komplett rembourseren, suerge mir fir e fräien Zougank zur Verhütung. Déi Verhütungsmittel, fir déi ee kee Rezept brauch (Preservativen), müssen op méi Plaze gratis zur Verfügung gestallt ginn, zum Beispill an de Sozialstrukturen, den Associatiounen an Organisatiounen déi mat prekariséierte Bevëlkerungsschicht schaffen, de Schoulen a Lycéeën, der Universitéit oder an Entrepreneuren.

Fokus op d'Salariatsmedezin am Dëngscht vun der ëffentlecher Gesondheet

4.15. Mir wëllen de **Statut vum “médecin salarié”** stäerken a promouvieren an hunn als Ziel, datt an den ëffentleche Gesondheetsstrukturen just nach Persounen schaffen déi vum Staat agestallt sinn. Dat gëllt beispillsweis fir déi ëffentlech Spideeler, d'Gesondheetshaiser an d'Antenne vun de Spideeler.

4.16. Mir wëllen d'**Salären no uewen upassen** andeems mir e Koeffizient bei der Tarifikatioun vun de Servicer aféieren, deen der Komplexitéit an de schwierigen Aarbechtsbedingungen am Spidolssecteur Rechnung dréit. D'Bezuelung vun de Gardien an Astreinten am Spidolssecteur soll méi attraktiv gemaach ginn. D'Formation continue soll obligatoresch gi souwuel fir déi staatelech ugestallten, wéi och fir déi liberal Dokteren.

4.17. Mir wäerten eng **Bachelor- a Masterformatioun** fir Infirmièren an Infirmieren aféieren an och d'Formation continue promouvieren. Fir d'Personal am Gesondheetssecteur wéi aide-soignant-e-s oder auxiliaires de vie, oder och Persounen déi als Fleegehëllef aktiv sinn, müsse Passerelle geschaaft ginn op déi medezinesch Studie fir dës Beruffer ze valoriséieren.

4.18. Mir wëllen d'**Passerellen** vereinfachen tëscht

de medezinesche Studien an der Formation fir Gesondheetsberuffer, dorënner déi fir Infirmière/Infirmier. Infirmiëren an Infirmiere mussen kënnen hir Studie komplettéieren mat engem universitären Parcours dee bis zum Doktorat geet. Déi informell Aidante mussen d'Méiglechkeet hunn am Gesondheetssecteur eng Formation ze kréien fir Perspektiven opzemaachen (besonnesch wann déi betreffend Persounen ouni Aarbecht sinn).

4.19. An der Perspektive fir den Zougank zu den universitären Studien z'erliichten a letztendlech och d'Zuel vun Dokteschen an Dokteren z'erhéijen, wëlle mir den **Zougankssystem zu de medezinesche Studien** reforméieren. De numerus clausus ass kee gutt Instrument fir d'Eegnung vun den zukünftigen Dokteschen an Dokteren um Terrain z'évaluieren.

4.20. D'**Dotatioun u Personal** muss un déi reell Besoinen ugepasst ginn. Den aktuellen Evaluatiounssystem vum Aarbechtssystem schaaft eng permanent Situatioun vun Iwwerbeschäftegung. An där Zäit bis datt d'Zuel u Personal kann erhéicht ginn, muss déi administrativ Charge vum Gesondheetspersonal verringert ginn. Och mussen Mesuren ergraff gi fir géint de Syndrom vum "Burn-out" ze kämpfen (psychologesch Begleedung, Rou- oder Sportsäil, asw.). Mir wäerten Vertrieederinnen vun den Infirmiëren an Infirmieren an de Gesondheetsministère delegéieren fir eng Strategie am Beräich vun der Fleeg auszeschaffen.

4.21. Mir wëllen d'**Befugnisser vun den Infirmiëren an Infirmieren** stärke fir am Kader vun hirem Aufgabebereich selbststänneg Initiativen an och Diagnostiken ze maachen bei der Fleeg vun de Patientinnen a Patienten.

Virbeuge fir besser ze heelen

4.22. Mir wäerten e besonneschen Accent leeën op d'**Präventioun vu physischen a mentale Krankheeten**. Vill Aspekter an eisem Programm zielen op eng Verbesserung vum Wuelbefanne vun de Leit of an op eng gesond Ëmwelt. Dat trëfft beispillsweis zou fir d'Aarbechtssäitverkierzung (Kapitel Aarbecht), d'Renovatioun vun de Logementer (Kapitel Logement), eng gesond Ernierung (Kapitel Landwirtschaft), eng Reduzéierung vum Autostrafic (Kapitel Mobilitéit) oder eng Reduzéierung vun der Pollutioun (Kapitel Ëmwelt). Mir wëllen och, datt d'Gesetzesproposen, Reglementer a Projeten evaluéiert gi par Rapport zu hirem Impakt op d'ëffentlech Gesondheet.

4.23. Mir wäerten d'Präventioun an d'Erkennung vu **sexueller Mësshandlung bei Kanner** verstärken. D'Konsequenzen op déi mental Gesondheet mussen unerkannt ginn an déi néideg Behandlung vun de Folge muss assuréiert ginn. Och

fir d'Täter mussen Programmer opgestallt gi fir Recidiven ze verhënneren a se mussen a spezialiséierten Institutionen encadréiert ginn. D'Sexualitéit muss oppen thematiséiert ginn an déi emotional a sexuell Gesondheet muss während der Kandheet an an der Jugend begleet ginn. Mir brauchen Servicer mat forméiertem Personal déi sech speziell ëm d'Präventioun, d'Erkennung an d'Behandlung vu sexueller Gewalt u Kanner këmmen.

4.24. Mir wëllen nei **Preventiounsprogrammer** opstelle baséierend op fréizäitege medezinesche Kontrollen an dat speziell fir Kanner. Reklamme fir Produiten déi schiedlech si fir d'Gesondheet oder fir d'Ëmwelt mussen verbuede ginn.

4.25. Mir ënnerstëtzen d'Opstelle vun engem Departement am Beräich vun der **Ëmweltmedezin** dat elo am Südspidol kann integréiert ginn a spéiderhin an eng Universitätsklinik.

4.26. Andeems mer en eenheetleche Service vun der **Aarbechtsmedezin** wëlle schaffen, soll d'Gesondheet op der Aarbechtsplaz gestärkt ginn (Kapitel Aarbecht).

4.27. Mir wäerten déi néideg Instrumenter opstelle fir d'**Verschmutzung vun der Loft, de Gewässer an de Biedem** ze moossen a fir de Public iwwert d'Moosswärter z'informéieren.

4.28. Fir verschidden Otemweeërkrankungen ze verhënneren, wäerten mir eng ëffentlech Campagne lancéieren fir d'Renovatioun an d'Isolatioun vun **degradéierte Logementer**. Mir brauchen och eng ëffentlech Campagne fir den Asbest ze bekämpfen.

4.29. Mir wëllen d'Benotze vun **Amalgammen** an der Zännmedezin formell verbidden, sou wéi dat europäesch Reglement (UE) 2017/852 dat virgesäit.

Géint déi mental Krankheeten ukämpfen

4.30. Mir wäerten direkt de integrale **Remboursement vun der Psychotherapie** aféieren am Kader vum generaliséierten Tiers payant. De Remboursement vun alternativen Therapien wäert no enger Evaluatioun reglementéiert ginn a Funktioun vun hirem Impakt op d'mental Gesondheet vun de Patientinnen.

4.31. Fir der stänneg klammender Demande kënnen gerecht ze ginn, wäerten mir d'Zuel vun de Better a Plazen an den **Therapiezentren** erop setzen an d'Personal opstocken.

4.32. Mir wäerten Sensibiliséierungs- an Informatiounscampagnen lancéieren fir **psychesch a psychologesch Krankheetsbiller ze enttabuiséieren**.

4.33. Mir wëllen déi **psychotherapeutesch Offer** vum

Staat vergréisseren andeems mir méi medezinescht a paramedezinescht Personal rekrutéieren an de pluri-professionelle Gesondheetshaiser, de Schoulen, der Universitéit, de Kannerbetreuungsstrukturen, de Flüchtlingsheemer, de Fraen- a Jugendhaiser, den Altersheemer, sou wéi an de Programmer fir dat betreit Wunnen a bei der Aarbechtsmedezin.

4.34. Mir wëllen op der Universitéit Lëtzebuerg **Studiegank aféieren am Beräich Psychiatrie** a Kannerpsychiatrie (diplôme d'études spécialisées). Donieft mussen och gratis Formatiounen ugebuede gi fir d'Therapien déi vun der CNS unerkannt si fir d'Offer un rembourséierten Therapien ze vergréisseren.

4.35. Éischt-Hëllef-Formatiounen am Beräich vu der mentaler Gesondheet mussen an de Schoulen, Lycéeën an ëffentleche Verwaltungen virgesi ginn. Mir wäerten och Coursen am Beräich «**éducation émotionnelle et compétences sociales**» an de Schoulen a Lycéeën ubidden mat Formatiounen fir d'Léierpersonal. Um Niveau vun der Primärschoule mussen Entspannungs- a Relaxatiounsmomenter ageplangt ginn.

4.36. Mir wäerten eng **national Strategie géint Suizid** entwéckelen.

4.37. Mir wäerten e besonnesche Fokus op déi **mental Gesondheet bei Jonken** leeën. Déi psycho-mental Problemer an der soziale Stress, deen op déi Jonk awierkt, mussen politesch méi thematiséiert ginn. Mir setzen op d'Preventioun vu mentaler Schwierigkeete bei Jonken duerch Sensibiliséierung an Diagnosen. Déi Jonk mussen och am schouleschen Ëmfeld geléiert ginn, wéi een sech dogéint schützt a wéi een domadder ëmgeet. Mir wäerten d'Offer fir psychologesch a sozial Hëllef ausbauen, andeems mir spezialiséiert Ulaftzentere schafen a mir wäerten fir e lichte Zougank zu Hëllef a Fleeg suergen.

Seele Krankheeten, Pathologien, Epidemien - déi ëffentlech Aktioun stäerken

4.38. Mir wëllen e **Kompetenzpool fir seele Krankheeten** schafen deen integréiert ass am System vun den ERN (Réseaux Européens de Référence). D'Aktiounen am ëffentlechen Gesondheetssystem, der Fuerschung an der sozialer Aarbecht mussen koordinéiert gi fir déi verschidden national Pläng (Kriibs, seele Krankheeten, Antibioticken, Demenz, Hepatite an HIV) nei opzestellen. Mir brauchen och nei national Pläng fir den Diabetes a fir den Autismus.

4.39. Mir wëllen eng ëffentlech Instanz schafen déi vir **de Kaf vu Medikamenter** zoustänneg ass (ënnert der Form

vun engem établissement public). Des Instanz kritt déi legal Kompetenz fir mat de Pharmakonzerner ze verhandelen, seng eegene Mechanismen fir d'Präisfixéierung a muss kënne laangfristeg ëffentlech Ausschreiwungen maachen fir grouss Quantitéiten u Medikamenter.

4.40. D'Kompetenz vum Luxembourg Institute of Health (LIH) mussen erweidert gi fir dat dëst Institut kann **epidemiologesch Regëstere** opstellen zu deene Krankheeten a Pathologien, fir déi et e nationale Plang gëtt (Demenz, seele Krankheeten, asw.).

4.41. Mir fuerderen d'Opstelle vun engem **nationale Pandemieplang** op Basis vun enger Evaluatioun vun den Erfarungen, déi gemaach goufen. Dëse Plang soll verschidde Phasen fir d'Pandemie-Gestioun festhalen an d'Auswierkungen vun all Phase op dat sozialt Liewe beschreiwen (Aarbechtswelt, Fräizäit, Educatioun, ëffentlecht a privat Liewen). E soll Mesuren enthalen fir d'Risiken an enger Pandemie ze minimiséieren a fir déi vital Interesse vun der Allgemengheet ze sécheren.

4.42. Mir wäerten zu Lëtzebuerg den europäesche Mechanismus vun den "**Évaluations des Technologies Sanitaires** (HTA)" entwéckelen andeems mir eng spezifesch Agence HTA schafen oder dës Funktioun um Niveau vum Luxembourg Institute of Health (LIH) usidelen. Dat an enger Zesummenaarbecht mat dem europäesche Mechanismus.

4.43. Mir wäerten beim Luxembourg Institute of Health (LIH) en Organismus schafen, dee fir d'Planifikatioun a fir d'Kontroll vum **Depistage prenatal, périnatal a post-natal** zoustänneg ass, sou wéi fir d'genetesche Berodung.

De Beruff vun der Hiewamm revaloriséieren a géint gynekologesch an obstetresch Gewalt virgoen

4.44. Innerhalb vun der pluri-professioneller Gesondheetshaiser wäerten mir eng **enk Zesummenaarbecht tëscht den Hiewammen an de Gynekologen** favoriséieren.

4.45. Et ass eis wichteg, datt eng **neutral Schlichtungsstelle** ageriicht gëtt fir Persounen, déi am Kader vun hirer Schwangerschaft oder enger Gebuert Affär vu Gewalt gi sinn. Am Virfeld wäerten mir mat de Patient:innen an dem concernéierten Gesondheetspersonal (Gynekologen, Hiewammen, Obstétricien:ne-s) eng Definitioun aféieren vun der VGO (violences gynécologiques et/ou obstétriques). An der Etüden, Projeten a Mesurë fir géint

d'VGO unzegoen, wäerte mir och op d'Besoin vum den Trans-, intersex an non-binäre Persounen agoen.

4.46. Mir brauchen onbedéngt präzis a reegelméisseg Donnéeën zu de VGO (**violences gynécologiques et obstétriques**).

4.47. Mir wäerten de System SUSANA (**System de Surveillance de la Santé Prenatales**) nees aktivéieren an d'Donnéeën vum Regëster PERIMETER updaten. Dräimol am Joer soll e Rapport iwwert d'Gebuerter rauskommen an hir Evolutioun säit 2011.

4.48. Mir wëllenerlaben, datt eng **drëtt Vertrauenspersoun** bei der Gebuert därer present sinn.

D'Rechter vun de Patient·inn·en stärken

4.49. Mir wäerten kloer Definitiounen opstellen fir **Diagnose- a Behandlungsfräiheet** an eng onofhängeg Schlichtungsverfahren asetzen, sou wéi et se och an Däitschland gëtt. Dës Instanz, an där onofhängeg Medezinner a Juristen setzen, soll entscheeden, ob en Diagnose- oder Behandlungsfeeler virläit oder net. Sou gëtt verhénnert, datt d'Sträitfäll direkt musse viru Geriicht ausgedroe ginn.

4.50. Et gëllt sécher ze stellen, datt d'Patient·inn·en hiert Recht kënne wouer huelen vun **enger Vertrauenspersoun** begleet ze ginn. Dat gëllt och fir de Kontrollidokter vun der Sozialversécherung.

4.51. Mir wëllen d'Recht op e **fräiwëllege Schwangerschaftsabbruch** an d'Verfassung aschreiwe loossen a mir wëllen e spezifesch Code an der Nomenclature aféiere fir de medikamentéisen an de chirurgesch Schwangerschaftsabbruch (curetage). Et mussen déi néideg Moyene bereet gestallt gi fir datt eng optimal Behandlung ka garantéiert ginn. Mir wëllen och, datt en Abbruch bis zur 14. Woch vun der Schwangerschaft méiglech ass. Mir wäerten zesumme mat der CNS reegelméisseg Statistiken erstellen iwwert dës Thematik.

D'Toxikomanie ass eng Saach vun öffentlecher Gesondheet

4.52. Mir wëllen **nei Fixerstoffen** an de Gemengen ariichte mat enger méi equilibréierter Verdeelung iwwert den Territoire.

4.53. Nieft dem interkommunalen Netzwierk vu Fixerstoffe wëlle mir och iwwergeuerdent Strukturen fir

den Encadrement opstellen (**CAARUD** - Centres d'Accueil et d'Accompagnement à la Réduction de risques pour Usagers de Drogues). Des Strukturen bidden Assistance sociale, Gesondheets- a Flegeservicer a Restauratioun. Se stelle proppert Material zur Verfügung an entsuergeren déi gebrauchte Sprëtzen.

4.54. Fir d'**Reinsertioun vun Drogenpatient·inn·en** an d'Gesellschaft z'erliichten, wëlle mir speziell Wunnstrukturen ariichten, wou Formatiounen an eng sozial Begleitung ugebuede ginn.

4.55. Mir wäerten de Konsum vum **Cannabis legaliséieren** fir Mënschen ab 16 Joer. Et soll en öffentleche Marché ginn fir de Kaf an de Konsum. D'Produktioun soll op nationalem Niveau organiséiert ginn mat engem Cahier de charges an engem Accent op d'Kultur am Fräien. Den Luxembourg Institute of Health (LIH) gëtt beoptraagt d'Qualitéit z'iwwerpräiwen an datt den Taux un THC net iwwert 10% eraus geet. D'Legalisatioun wäert begleet ginn duerch pedagogesch Sensibiliséierungscampagnen, déi iwwert d'Gefore vum Konsum opkläert a Preventioun bedreift.

5.

Schoul a Bildung

Eise Schoulsystem ass iwwert d'Zäit zu enger Maschinn ginn, déi sozial Inegalitéite reproduzéiert.

Dat weisen all d'Rapporte vun den Experten. Mee amplaz sech dësen Erausforderungen ze stellen an ënnert anerem de Problem vun de Sproochen unzegoen, gëtt d'Schoul ëmmer méi un d'Besoinen vun der Privatwirtschaft ugepasst. Souguer d'Schoulprogrammer gi méttlerweile bei private Sociéitéiten akaaft. déi Lénk wëllen eng staark ëffentlech Schoul déi Perspektiv schafft an alle Schüler·innen déi gläich Chancë loossen, egal aus wellechem Milieu se kommen.

Déi ëffentlech Schoul verdeedegen a stäerken

5.1. déi Lénk wäerten déi d'**ëffentlech Schoul verdeedegen** a stäerken, andeems mir d'Recht op den Zougang zu engem Qualitéitsunterrecht fir all Schüler·innen garantéieren. Mir garantéieren och eng villsäiteg Schouloffer an alle Lycéeën.

5.2. Mir wäerte géint d'Reproduktioun vu sozialen Ongläichheeten kämpfen, andeems mir eng Schoul fir jiddereen entwéckelen mat der **Aféierung vum "tronc commun"**, dee virgesäit:

- eng wierklech Uwendung vun der Opdeelung vun der Schoul an Zyklen, sou wéi dat ofgeännert Gesetz vun 2009 iwwert d'Organisatioun vun der Grondschoul et virgesäit;
- ee gemeinsame pedagogesche Wee fir d'Schülerinnen vum éischten Zyklus bis zum Enn vun der Schoulpflicht (16 Joer);
- eng Upassung vun der grondleeënder Opdeelung vun de Grondschoulen an de Lycéeën, fir d'Zesummenaarbecht an d'Demokratiséierung vun der Schoulgemeinschaft ze fërderen an esou pedagogesch a sozial Konzepter am Kader vum **tronc commun** ze erméiglechen;
- de Bau vun neie Schoule mat integréierte maison relais, déi eng wierklech Eenheet erginn, mat enger Capacitéit vu maximal 450 Schülerinnen;
- Léiermethoden, déi méi eng spezifesch Begleedung erlaben an déi dem Léiertempo vun all Schülerin ugepasst sinn;
- d'Opdeele vun de Schülerinnen a Gruppen a no Krittären, déi déi sozial Villfalt an eng géigesäiteg Ënnerstëtzung fërderen;
- individuell pedagogesch Ënnerstëtzung a Form vum Tutorat;
- d'Begleeden vun de perséinlechen Aarbechten vun de Schülerinnen ab der Primärschoul;
- e villsäitegt Léierteam pro Klass, ugepasst un d'Besoinen vun de Schülerinnen;
- d'Verankerung vun de Ressourcen a Kompetenzen vun der éducation différenciée an de Schoulen;
- d'Reform vum "rallongement", dee sech an der aktueller Praxis net vum Dubléieren ënnerscheet.

5.3. Mir wäerten eis kategoresch wieren géint all neie Versuch vun der **Privatiséierung vun der ëffentlecher Schoul**. Zum Beispill däerf de Staat d'Entwécklung vun de Léierprogrammer an Tester net méi u Privatfirme ofginn. Mir refuséieren och de Konkurrenzkampf tëscht de Schoulen, bei deem all Schoul probéiere muss sech

mat senger Formatiounsoffer ze behaupten.

5.4. Mir wäerten fir eng allgemeng **Entlaaschtung vum Studieplang** suergen. Déi wesentlech Elementer vun Inhalt a Kompetenze, déi d'Schüler-innen entwéckele sollen, müssen definéiert ginn, sou datt d'Léierziler fir all Schüler-in am Studieplang kënnen differenzéiert ginn. Dat erméiglecht en individuellen Suivi vun de d'Schüler-innen. Och d'Autonomie bei der Entwécklung vun de pedagogesche Léiermethoden muss fir d'ëffentlech Schoule garantéiert sinn. Dat erméiglecht all Schoul, sech beschtméiglech un déi verschidde Bedierfnesser vun hire d'Schüler-innen unzepassen a stäerkt d'Eegestännegkeet an den Entscheedunge vun der Schoulgemeinschaft (Schüler-innen, Enseignanten, Elteren).

5.5. Mir wëllen am CGIE (**Centre de Gestion informatique del'Éducation**) d'Entwécklung vu Softwaren a Ressourcen am «Open Source» fërdere. Esou kënnen d'Date vun de Benotzer-innen (Enseignanten a Schüler-innen) besser geschützt ginn an d'Éducation nationale léist sech aus senger Ofhängegkeet vun de groussen Data-Konzerner a Multinationalen vun den Informatiouns- a Kommunikatiounstechnologien.

D'Zesummenaarbecht tëscht dem Educatiounsministère an de verschiddenen Acteuren stäerken

5.6. D'**Zesummenaarbecht** tëscht dem Educatiounsministère an de verschiddenen Acteuren vun der Educatioun um kommunalen Niveau muss verstärkt ginn.

5.7. Et ass néideg de **reegelméissegem Austausch** tëscht de Comitéen fir den enseignement fondamental an den Elteren vun de Schüler-innen ze stäerken, genoe wéi tëscht der Direktioun an de Schoulcomitéen. Mir wäerten dofir suergen, datt e reegelméisseg konstruktiven Dialog tëscht dem Educatiounsministère an de verschiddene Gewerkschaften, déi d'Enseignante representéieren, institutionaliséiert gëtt.

5.8. Mir wëllen d'**Verriedung vun de Schüler-innen** am Educatiounsrot vun de Lycéeën stäerken, fir datt se méi un der Evaluatioun vum „Schoulentwécklungsplang“ bedeelegt ass, soulaang dësen a Kraaft bleift. De Schülercomitéen muss e Mindestbudget zur Verfügung gestallt ginn fir hir Autonomie bei der Entwécklung vun hiren Aktivitéiten an Aktiounen ze garantéieren. Zousätzlech müssen d'Schülerverrieder-innen eng gewëssen Unzuel u fräie Stonne kréien, fir hir Aktivitéiten virzubereeden an auszuféieren.

5.9. Mir wäerten dofir suergen datt d'**CNEL (Conférence Nationale des Élèves du Luxembourg)** méi Ënnerstëtzung kritt duerch den Educatiounsministère, d'Schouldirektiounen an dem Zentrum fir politesch Bildung (ZpB), virun allem bei der Entwécklung vun Instrumenter a Formatiounen fir Klassendelegéierten an d'Schülercomitéen.

5.10. Mir wëllen datt d'**Verantwortung vum Tutorat** vum Cycle kann innerhal vum der pedagogescher Ekip gedeelt ginn, déi aus allen Enseignanten besteet, déi an deem Cycle ënnerriichten.

Déi emanzipatoresch Roll vun der Schoul stäerken

5.11. Mir wäerten déi **emanzipatoresch Roll vun der Schoul** stäerken andeems mir dem “enseignement à la citoyenneté” an der Allgemengbildung méi Plaz araumen an och sensibiliséiere par Rapport zu de Geschlechterstereotypen an anere Forme vun Diskriminatioun (Klasseveruechtung, Rassismus, Validismus, Homophobie, Transphobie, asw.).

5.12. Mir wäerten d'Entwécklung vum **Enseignement ausserhalb vun der Schoulgebaier** ënnerstëtzen. Dat betrëfft beispillsweis de Besuch vu verschiddene berufflechen Ëmfelder an de Kontakt mat Leit, déi do schaffen. Dës Coursë ginn organiséiert ab den ënneschte Cyclë vum Secondaire (ab 12 Joer am Kader vum tronc commun).

5.13. Mir wäerten de Cours «**vie et société**», dee nach staark geprägt ass vum Reliounsunterricht, ersetzen duerch e Cours iwwert praktesch Philosophie. E soll e méi objektiven Enseignement bidden iwwert dat soziaalt Liewen an déi systemesch Denkweisen.

5.14. Mir wäerten eng **historesch a soziologesch Basisformatioun** am Secondaire (ab 12 Joer) aféieren. Hei soll eng kritesch Rekontextualiséierung vun der Kolonialgeschichte gemaach a d'Populargeschicht vermittelt ginn. Ënnert anerem sollen déi sozial a politesch Beweegungen thematiséiert ginn an der Roll, déi d'Fraen an hinne gespillt hunn.

5.15. Mir wëllen e **Konschtprogramm am Schoulmilieu** aféieren an Zesummenaarbecht mat Kënschtlerinnen a Kënschtler aus alle Konschtrichtungen.

5.16. Mir ënnerstëtze Projeten an de Schoulen, déi sech op dat **mentaalt a kierperlecht Wuelbefannen** vun de Kanner konzentréieren duerch Entspannungstechnike wéi Yoga.

5.17. Mir wäerten eng Formatioun an der **kritescher Notzung vun den neien Technologien** a Medie fir all Studenten etabléieren. Et geet ëm en informéierten Ëmgank mat neie Medien, kënschtlecher Intelligenz an digitalen Instrumenter. An deem Kontext ginn och déi psycho-mental a gesondheetlech Risike vun enger verstärkter Belaaschtung duerch Bildschiermer thematiséiert.

5.18. Mir wëllen en **Observatoire de l'égalité de genre** schafe fir géint d'Widderhuelung vu Geschlechterstereotypen an der nationaler Educatioun unzegoen. Dës Institutioun, déi aus Fuerscher, Formateure vum IFEN a Formateuren aus dem associative Beräich soll bestoen, géing am Benefice vum Educatiounsministère an dem Ministère fir Gläichstellung tëscht Fraen a Männer schaffen. Den Observatoire géif dräi Missiounen erfëllen:

- d'Revisioun vun de Léierbicher an de Schoulprogrammer duerch de Prisma vun der Geschlechtergläichheet;
- d'Entwécklung vu Formatioun fir Enseignantinnen iwwert den Ëmgank mat Geschlechterstereotypen;
- d'Entwécklung vu pedagogeschen Inhalter a Materialien déi d'Geschlechterstereotypen net reproduzéieren.

5.19. Am Interêt vun enger besserer Zesummenaarbecht tëscht de Servicer, a fir d'Inclusioun vu Schüler-innen mat spezielle Besoinen ze verbesseren, wëlle mir d'**Kompetenzzentre** reforméieren no folgender Prinzipien:

- fix Ekippe aus multiprofessionellem pedagogeschem Personal aus de Kompetenzzentren sollen direkt an d'Klassen detachéiert ginn;
- d'Aarbecht vum edukativen a psychosozialen Personal, dat mat Schüler-inne mat speziellen Besoinen a Kontakt ass, muss gesetzlech encadréiert ginn;
- den Aarbechtsopwand vum edukativen a psychosozialen Personal muss realistesch kalkuléiert ginn;
- d'Kompetenzzentre mussen op engem eenzege Site regroupéiert ginn.

D'Beruffsausbildung an d'Handwierk valoriséieren

5.20. Déi **fréi Orientéierung** am Secondaire an d'Zwangsorientéierung an de Préparatoire opgrond vu „schlechter“ Schoulresultater muss ofgeschaaft ginn. Ausserdeem wäerte mir den Enseignement duerch

Modulen opginn, déi d'Schüler a Kompetenzgruppen opsplécken an engem inklusiven Unterrecht entgéint stinn.

5.21. Mir wäerten dofir suergen, **d'Handwierk** an d'Ubaue vu Planzen (pedagogesche Geméisgaart) ab dem Fondamental ze fërderen, andeems mir entsprechend Aktivitéiten an de Studieplang integréieren. Mir wäerten och d'Geschlechterstereotypen iwwer vermeintlech „maskulin“ oder „feminin“ Beruffer bekämpfen duerch Sensibilisierungscampagnen a Stage fir Beruffer z'entdecken, an dat ab dem Alter vun 12 als Deel vum tronc commun.

5.22. Mir wäerten d'**Verriedung vun den Handwierker** an der Berufsausbildung stäerken an dofir suergen, datt d'Handwierk am Kader vum Kampf géint d'Äerderwiermung an der Promotioun vun nohaltegen an ökologesche verantwortleche Produktiounsmethoden valoriséiert gëtt.

5.23. Bei der Educatiounsoffer wäerte mir fir e **fairen Equilibre tëscht de Regionen** suergen, fir eng Konzentratioun vu bestëmmten Formatiounsofferen op enger eenzeger Plaz ze vermeiden, wéi dat elo am Hotelswiesen oder an der Landwirtschaft de Fall ass.

5.24. Mir wëllen d'Betriben encouragéieren, **genuch Léierplazen** unzebidden, andeems mir deene Betriben, déi net dozou bereet sinn, eng Tax operleeën. Och wëlle mir usprochsvoll Formatiounen ubidden fir déi Leit an de Betriben, déi jonk Leit uléieren.

5.25. Mir wëlle Bréckeklassen (**classes passerelles**) aféieren, déi et erlaabt solle vun der Berufsausbildung an den Enseignement général ze wiesselen, vum Enseignement général an den Enseignement classique an ëmgekeiert.

5.26. Fir d'**Sproochkompetenzen** vun de Schüler ze stäerken, besonnesch wat d'Erléiere vun technesche Begrëffer vun der Fachsprooch ugeet, wëlle mir zweesproocheg Filiëren aféieren. Zousätzlech stärke mir d'Sproochenunterricht an de Mathematikunterricht fir Techniker op 4e an 3e, fir datt se e Niveau kënne kréien, deen hinnen Zougank zu enger Héichschoul gëtt.

5.27. Mir wäerten d'**Ufuerderungen a Saache Kompetenzen** bei der Formatioun a bei der Bewäertung erhéijen an d'Zuel vun de Studente pro Klass/Formatioun op 16 limitéieren.

5.28. Mir wäerten e Joer Formatioun aféieren, an deem d'**Kenneléiere vun de Beruffer** an d'Konsolidéierung vun den Kenntnissen am Zentrum stinn, är datt et an den entsprechenden Regime geet (Schoul/Betrib). Dat gëllt

allerdénks net fir d'Erwuessenenausbildung.

5.29. Mir wëllen dofir suergen, datt et fir medezinesch gerechtfäerdeg Absencen e **Rattrapage** gëtt vun engem Deel vum projet intégré, genoe wéi dat och am Secondaire beim Premièresexamen de Fall ass. Dat gëllt fir all d'Formatiounen fir de CCP, de DAP an de DT.

5.30. Mir wëllen **intégréiert Projeten** entwéckele fir de Studenten en Iwwerbléck iwwer hir Disziplinen ze vermëttelen.

5.31. Parallel zu de gratis Schoulbicher wëlle mir och **gratis Aarbechtskleedung** an Aarbechtsmaterial ubidden. Mir wëllen och eng eenheetlech Indemnitéit fir d'Studen aféieren, wou de Basismontant vum Staat fir all Berufskategorien dee selwechten ass.

5.32. Den DAP (**Diplôme d'aptitude professionnelle**) muss opgewäert ginn, andeems ee véiert Joer Ausbildung derbäi kënnt. Mir wëllen d'Formatioun fir d'Meeschterprüfung adaptéieren a stäerken a se op dem Niveau 6 vum Lëtzebuerger Kader unerkennen (Bachelor). Zousätzlech wëlle mir den automateschen Zougank fir Technikerinnen op d'études supérieures erméiglechen no dem Erreeche vum Premièresdiplom.

Friemsprooche léieren ass eng Chance an net e Faktor vum Echec

5.33. D'**Schouldidaktik** an d'Léierbicher mussen un déi spezifesch national sproochlech Situatioun ugepasst ginn.

5.34. Mir wëllen d'Léiere vun de Primärsproochen (Lëtzebuergesch, Däitsch, Franséisch) erliichteren. D'Méiglechkeet, **d'Alphabetiséierung op Lëtzebuergesch** als eenheetlech Sprooch anzeféieren, muss kritesch analyséiert an evaluéiert ginn.

5.35. Mir engagéieren eis géint den Ausbau vun den **ëffentlechen internationale Schoulen**. Als éischt muss en ausféierlechen Evaluatiounsbericht ausgeschafft gi fir d'Effizienz vum internationale System ze bewäerten.

Géint de Mangel u Léierpersonal virgoen.

5.36. Mir setzen eis vir eng **Reform vum Stage** an a fir dorausser een Outil vu pedagogescher Formatioun ze maachen.

5.37. Mir setzen eis dofir an, datt d'Léierpersonal vun „**Best practices**“ profitéieren déi et och erlaben hir

Kompetenzen an eventuell Feeler z'analyséieren fir dass d'Léierpersonal seng Aarbecht esou gutt wéi méiglech maache kann.

5.38. Mir passen d'**Rekrutementsprozedur** un d'Exigence vun de Formatiounsziler un, besonnesch am Hëlleck op déi digital Outilen, déi haut am Unterrecht benotzt ginn an op d'Aféiere vun neie Fächer am Beräich Ëmwelt

5.39. Mir wëllen d'Asetze vu sougenannten „**Quereinsteiger**“ analyséieren andeems folgend Aspekter beuechten: d'Sich no enger Dauerhafter Léisung fir de Personalmangel, den Impakt op d'Qualitéit vum Unterrecht an d'Formatiounsbesoine vum rekrutéierte Personal. Op Basis vun dëser Evaluatioun, wëlle mir den Dispositif „Quereinsteiger“ nei reegele fir en un déi gängeg Karriären aus dem Fundamental unzepassen.

5.40. Mir wëllen den Contingent deen de Staat un d'Gemeengeverdeelt erhéijen an de **Verdeelungsschlüssel vum Léierpersonal** upassen andeems mir d'Unzuel vum Léierpersonal am Cycle inférieur eropsetzen. An deem Kontext wëlle mir och d'Zesummenaarbecht tëscht der Schoul an de Maison-relais verbessern.

Präzis Objektiv an transparent Evaluatiounsmethoden

5.41. Mir promouvéieren präzis Objektiv an **transparent Evaluatiounsmethoden** duerch:

- reegelméisseg Bilanzen déi op déi individuell Situatioun vum/vun der Schüler aginn an déi op de Stärken an net op de Schwächen berouen fir esou kloer Léierziler opzestellen an adaptéiert Hëllefsmessuren ze proposéieren;
- Hausaufgaben déi d'Kreativitéit an de kritesche Geescht fördern;
- d'Aféiere vun engem System deen d'Léieren an d'Fäerdegstelle vun Aufgaben am Schoulkader stattfanne léisst, fir esou Kanner net ze benodeelegen, déi net vun hiren Elteren gehollef kënne kréien;
- dat definitiv Ofschafe vun der sougenannter „évaluation par doublement dépassement“ (et kann ee méi Punkte verléieren wéi een der kréien kann) déi et nach ëmmer a verschidde Fächer am Secondaire classique gëtt, wéi zum Beispill am Franséischen.

Life-long learning ass ee Recht dat garantéiert muss sinn

5.42. Mir féieren en **Zäitkont am Kader vum life long learning** a fir datt Leit an Aarbecht a Leit op der Sich no Aarbecht sech weiderbilde kënnen.

5.43. Mir wäiten **d'Offer vun der Formation professionnelle continue** op all schoulesch Diplomer an op all professionell Zertifikatiounen aus.

5.44. Mir féieren adequat Formatiounen a fir op **séier technologesch Mutatiounen** an op d'Erausfuerderunge vun der Digitalisatioun ze äntweren.

6.

Steierpolitik

D'Inegalitéiten an eiser Gesellschaft spëtzen sech ëmmer méi zou an eise Steiersystem ass dorunner net ganz onschëlleg. D'Revenuen aus der Aarbecht gi vill méi héisch besteiert, wéi d'Revenuen aus dem Kapital. De private Räichtum ënnerleit guer kenger Besteuerung méi zu Lëtzebuerg an d'Belaaschtung vun deenen niddrege Klassen ass disproportionéiert par Rapport zu deem, wat vun deene fortunéierte Klasse gefrot gëtt. D'Stéit droen haut 2/3 zu de Staatsrecette bäi, während d'Betriber just nach 1/3 bäidroen. déi Lénk engagéiere sech fir eng wierklech Steiergerechtegkeet.

Déi kléng Léin entlaaschten an déi ganz héisch Revenuen méi besteieren

6.1. déi Lénk proposéieren déi dräi Steuerklassen (1, 1A, an 2) ofzeschaffen an **eng eenzeg Steuerklass** anzeféieren, woubäi awer duerno eng Gewichtung stattfanne soll jee no Zesummesetzung vum Stot. All Persoun ouni eegene Revenu déi vum Steierzueler ofhängeg ass (z.B. Partner oder Kanner) senkt per Koeffizient d'Steierlaascht vum Steierzueler. Dat erméiglecht et, dem Prinzip vun der Beitragskapazität besser Rechnung ze droen, déi aktuell Inegalitéite par Rapport zum Etat civil (Jonggesell, bestuet, gescheet, verwitwert) opzehiewen an och der Situatioun vun de Monoparentaux'en ze verbessern.

6.2. Et ass ganz wichteg d'Steiertabell nei ze amenagéiere fir **d'Progressivitéit ze reduzéieren** zugonschte vun de niddregen Akommes. Als Géigestéck wëlle mer d'Progressivitéit bei den héijen Akommes eropsetzen an de Spëtzezteiersaz mat zousätzlechen Tranchë bis op 50% erhéijen.

6.3. D'Steiertabell muss nees **automatesch un d'Inflatioun ugepasst gi** fir déi verstoppte Steiererhéijungen ze verhënneren.

6.4. Mir wëllen eng Revalorisatioun duerchféiere vun de **Steierkreditter**, den Abattementen an anerer forfaitaire Steiermesuren (frais de déplacement, frais d'obtention, dépenses spéciales, primes d'assurance), fir se nees un d'Inflatioun an un déi sozial Realitéiten unzepassen.

6.5. Mir wäerten dofir suergen datt all Steierzueler automatesch e **järlechen Decompte** vun de Steiere geschéckt kritt, fir datt och déi Leit déi keng Steiererklärung maachen, hir aussergewöhnleche Depensen an extraordinär Charge kënnen geltend maache fir een Deel vun den Avancen erëm zrëck ze kréien. Et mussen och Efforten ënnerholl ginn, fir datt d'Steiererklärung méi einfach auszufüllen ass fir Mënschen, déi keng besonnesch Virkenntnesser am Steuerrecht hunn.

De Räichtum an d'Kapitalrevenue besteieren

6.6. Mir wëllen d'**Räichesteier** fir physisch Persounen nees aféieren, woubäi den Haaptwunnsätz a Spuerguthaben ënner 200.000 Euro exoneréiert sinn. D'Verméige wat doriwwer eraus geet, soll mat engem progressiven Taux tëscht 0,5% an 2% besteiert ginn. D'Bankgeheimnis géigeniwwer vun der Steierverwaltung soll opgehewe ginn.

6.7. Mir wëllen eng **lerfschaftssteuer** an direkter Linn aféieren, woubäi awer fir all lewen eng Tranche vun 1,5 Milliounen Euro exoneréiert ass.

6.8. Mir sinn decidéiert d'Exoneratioun ofzeschaffen déi mëscht, datt de **Revenu aus Dividenden** zu 50% steuerfräi ass. Ausserdeem wëlle mir déi exoneréiert Tranche vun 1500 Euro op de Kapitalrevenue ofschafen an all d'Plusvaluen op Finanzprodukte vollstänneg no der Steiertabell taxéieren.

Déi grouss Betriber an de Finanzsecteur méi an d'Verantwortung huelen

6.9. Mir wëllen de Saz vun der **Kierperschaftssteuer** (IRS) nees op 20% erop setze fir d'Entreprises, déi méi wéi 200.000 Euro besteierbaart Akommes hunn. All d'Deductiounen an Exoneratiounen fir d'Betriber mussen iwwerpréift gi fir ze kucken, ob se hire Sënn an Zweck nach erfëllen, an dann eventuell ugepasst ginn.

6.10. Mir wëllen d'**Taxe d'abonnement** op allen Investmentfongen op 0,1% eropsetzen. Méi niddreg Tauxe kënnen fir Fongen applizéiert ginn, déi streng Nohaltegeeketskrittäre respektéieren.

6.11. Mir wëllen d'**Prime participative** ofschafen, déi zu 50% steuerfräi ass, souwéi de Steuerregimm vun den Impatriés.

6.12. Mir wëllen d'Exoneratioun vun 80% op de Plusvaluen an de Revenuë vun der Propriété intellectuelle ofschafen (Patenter, Programmer, Modeller). Des «**Patentbox**» défiscaliséiert net d'Fuerschung, mee just d'Ergebnis vun der Fuerschung (Patenter) a mëscht d'Dier op fir allméiglech Abusen.

6.13. Mir wäerten d'**Besteuerung vun den Déngschtween** erhéijen andeems mer de «*salair en nature*» adaptéieren deen als Berechnungsgrondlag déngt.

Dräi Steiermesurë géint d'Logementskris

6.14. Mir wäerten all **Plusvaluen**, déi mat Terrainen an Immobilie gemaach ginn, vollstänneg no der Steiertabell besteieren. Dovunner ausgeschloss bléiwen den Hauptwunnsätz an Immobilien, déi un déi ëffentlech Acteure verkaf ginn (ausser am Kader vum Virkafsrecht). Den Abatement op zéng Joer gëtt ofgeschafft.

6.15. Mir wäerten eng **progressiv Grondsteuer** aféieren op allen Immobilien déi net vum Proprietär bewunnt sinn. Den Taux wäert progressiv eropgoe mat der Valeur vum

Immobilëpatrimoine (ouni den Hauptwunnsätz). Dobäi kënnt nach eng zousätzlech progressiv Strofsteuer, wann aus spekulative Grënn Bauterrain brooch oder Immobilien eidel stoe gelooss ginn.

6.16. Mir wäerten den **amortissement accéléré** ofschafen, deen et de Proprietären erlaabt, e groussen Deel vun hirem Revenu aus de Loyere vun der Steuer ofzesetzen.

D'Steierflucht bekämpfen

6.17. Et ass néideg der **Steierverwaltung méi Moyenen** ze ginn andeems d'Zuel u Personal un d'Besoinen ugepasst gëtt. D'Bankgeheimnis fir d'Residenten, dat jo virun allem de grouse Verméige bei der Steiervermeidung hëlleft, muss ofgeschafft ginn an d'Erhiewe vun Donnéeën muss verbessert ginn. Am Moment gi keng Statistiken erhewen iwwer d'Verméigen zu Lëtzebuerg, wat d'Steiervermeidung an de Steuerbedruch staark encouragéiert.

6.18. Mir wäerte weiderhin um europäeschen an um internationalen Niveau resolut **géint Steierflucht a Steiervermeidung** kämpfen. Mir ënnerstëtzen all Virschlag, deen d'Fiskalitéit méi transparent mëscht, zum Beispill eng Verëffentlechung vun de Rulingen, e Regëster vu de Beneficiairen oder d'Verëffentlechung vu wichtege Donnéeën duerch d'Entreprises (public country-by-country reporting). Donieft ënnerstëtze mer all Virschlag, deen d'Zesummenaarbecht tëschent de Steierverwaltunge stärke wëll, souwuel um europäeschen, wéi och op engem weltwäite Plang.

6.19. Mir wieren eis weiderhin **géint de Steierdumping** a géint de liberalen Dogma vun der Steierkonkurrenz an Europa, deen dozou féiert, datt d'Entreprises ëmmer manner Steiere bezuelen. Mir ënnerstëtzen eng progressiv Versioun vun enger gemeinsamer a konsolidierter Besteierungsgrondlag an der EU mat Mindeststeiersätz déi fir all d'Länner gëllen. Mir ënnerstëtzen och eng Aféierung vun enger europäescher Finanztransaktionssteuer, déi optimalerweis fir all d'Länner an der EU gëllt, souwéi eng méi staark Besteuerung vun de groussen Internetkonzerner (GAFA).

7.

Wirtschaft

No Joerzénge vu Liberaliséierung an Dereguléierung ass et un der Zäit, dem Kapital nees kloer Grenzen opzezeechnen am Interessi vun der Allgemengheet. déi Lénk wëllen d'Privatiséierungspolitik nees réckgäנגeg maachen an deene Beräicher, déi fir d'Grundversuergung wichteg sinn, zum Beispill bei der Stroumversuergung. Mir wëllen d'Transitioun hin zu enger ökologescher a sozialer Wirtschaft aleeden, an där d'Rechter vun de Salariée geschützt sinn.

Zerstéieresch wirtschaftlech Tendenzen zrëckdréinen

7.1. déi Lénkwëllen d'**Privatisatioune réckgäנגeg maachen** oder weider Privatisatioune verhënnere wann et ëm wichteg gemeinsam Gidder an Déngschtleeestunge geet. Dorënner gehéieren d'Waasser- an d'Stroumversuergung, de Gas, de Postverkéier, d'Telekommunikatiounen, den Transport, d'Santé, d'Kanner- an d'Seniorebetreuung, d'Kultur an de Sport. An dësem Kontext gëllt et beispillsweis d'Privatisatiounen um europäeschen Niveau réckgäנגeg ze maache bei der Eisebunn, der Energieversuergung an den Telekommunikatiounen.

7.2. Mir wäerten eis weiderhin um europäeschen an internationalen Niveau **géint neoliberal Politik** engagéieren. Mir brauchen nees verbindlech Reegelen, déi den allgemengen Interessi virun de Kräfte vum Kapital schützen an déi dem Staat säin Afloss op wirtschaftlech Decisioune vergréisseren. De Finanzsystem muss esou reforméiert ginn, datt en ausschliisslech dem Finanzement vun der Realwirtschaft déngt

D'Transitioun aleede fir eng ökologesch a sozial Wirtschaft

7.3. Mir wäerten op **wirtschaftlech Aktivitéite** setzen, déi mat der ökologescher Transitioun an Zesummenhang stinn, souwuel an der Industrie, wéi am Handwerk, dem Handel an der Landwirtschaft. Et geet ënnert anerem drëms, wirtschaftlech Aktivitéiten ze fërderen an de Beräicher vun der Produktioun vun erneierbaren Energien, der Energieeffizienz, der zirkulärer Economie, dem Gemeinschaftstransport, dem Schutz vu Ressourcen an der biologescher Landwirtschaft. Op Basis vun enger kritescher Analyse muss verhënnert ginn, datt Léisungen zu Onrecht als "gréng" gekennzeechent ginn oder datt Sozial- an Ëmweltkäschten externaliséiert ginn. Mir kënnen déi sozial an ökologesch Krisesituatioun net iwwerwannen, ouni déi kapitalistesche Logik a Fro ze stellen. De Schutz vun de natierleche Ressourcen an dem natierleche Gläichgewicht muss déi éischt Suerg si bei all mënschlecher Aktivitéit an den Dogma vun der Rentabilitéit an dem Wuesstem zu all Präis ersetzen.

7.4. Mir wëllen déi aktuell **Kompetenzpolen** (Cluster) bäibehalen an der Industrie dobäi hëllefen, méi nohaltege ze produzéieren. Virun allem am Beräich vun der Stolindustrie gëllt et déi verschidde Sitte virun enger potentieller Fermeture ze schützen. Donieft wëlle mir proaktiv um Opbau vu neie Kompetenzpole schaffen a Beräicher, déi mat enger nohalterger Entwécklung an Aklang ze brénge sinn an déi nom Prinzip vun de kuerze

Weeër funktionéieren. Et geet drëms privat Acteuren och um regionalen Niveau ronderëm eng ëffentlech Strategie ze versammelen an d'Entwécklung duerch déi ëffentlech Hand z'ënnerstëtzen.

7.5. Mir wëllen déi **geographesch Situatioun** vum Land an déi national Ressourcen notzen (Holz, Schifer, Waasser, Wand, landwirtschaftlech Produkter, asw.). Mir wäerte besonnesch Wäert leeën op d'Produktioun an d'Veaarbechtung vum Holz als nohalteg Baumaterial an op eng landwirtschaftlech Produktioun, déi op déi lokal Nofro ausgeriicht ass. Déi privilegiéiert geographesch Situatioun vum Land ass e grouse Virdeel, ënnert anerem am Secteur vun der Logistik.

7.6. Mir wäerten d'**Solidarwirtschaft** stäerken als en essentielle Piliervunder nationaler Wirtschaft deenachlaang net säi vollt Potential entfale konnt. D'Solidarwirtschaft muss méi valoriséiert a weider entwéckelt ginn, ënnert anerem mat engem verstärkte Formatiounsprogramm fir d'Agenten, méi onbefristen Aarbechtsplazen an enger besserer Integratioun an déi national Wirtschaftsstrategien. D'Sociétéite mat sozialem Impakt (SIS - sociétés d'impact sociétal) kënnen eng zentral Roll spille bei der Schafung vun Aktivitéite mat enger staarker sozialer, ökologescher a kultureller Komponent. Dofir muss d'Kreatioun an d'Gestioun vun den SIS erliichtert ginn.

7.7. Mir wäerten **all nei ekonomesch Investitiounen** op hir Pertinenz evaluéieren. Et kann ee keng coherent Wirtschaftsstrategie verfolgegen nom Prinzip "alles ass gutt genuch", d.h. ouni eng gewësse Selektivitéit z'applizéieren. All nei Investissementer mussen iwwerpréift ginn, ob se an de Kader vun der nationaler Strategie passen an och e Méiwäert brénge fir den allgemengen Interessi. Dobäi mussen all relevant Facteure berécksiichtegt ginn (ökologeschen Impakt, potentiell Steuerrecetten, Auswierkungen op de Wunnensmaart oder d'Landesplanung, a.s.w.). Esou eng Demarche muss begleet ginn duerch eng éierlech Analys déi verhënnert, datt ökologesch oder sozial Käschten einfach op aner Länner ausgelagert ginn.

Op d'Stärkte vum Land setze fir eng méi coherent Wirtschaftspolitik

7.8. Et ass eis wichteg, d'**Bildung, den Enseignement an d'Fuerschung** ze förderen. Déi gréisste Stärkt vu Lëtzebuerg ass seng diversifiéiert, multilingual a gutt ausgebildete Bevëlkerung. D'Qualitéit vum Enseignement ass also essentiel souwuel fir déi aktuell ekonomesch a sozial Evolutioun, wéi fir déi zukünfteg Fuerschung an Innovatioun. Et gëllt besonnesch d'Studien an de wëssenschaftlechen, technologeschen a mathemateschen Studien ze encouragéieren, déi vun de Lëtzeburger

Studenten oft vernoléisst ginn. Et ass och ganz wichteg, datt de Staat eng Strategie entwéckelt fir déi staatlech Fuerschung weiderzëntwéckelen

7.9. Mir wäerten déi **grenziwwerschreidend Zesummenaarbecht** verstärken. Déi Lëtzebuerger Wirtschaftspolitik muss sech vu senger reng nationaler Optik léisen a méi a regionale Kategorien denken. Déi grenziwwerschreidend Zesummenaarbecht, souwuel um politeschen Niveau, wéi um Niveau vun de privaten Acteuren, muss verstärkt gi fir d'Potential un ekonomesche Synergien ze entfalten a fir eng méi harmoniséiert Entwécklung tëschent Lëtzebuerg a sengen Nopeschregiounen ze begënschtegen. Eng méi enk Zesummenaarbecht wär ënnert anerem sënnvoll bei de Flughäfen, der Logistik oder der Stolindustrie.

7.10. D'**Gemengen als ekonomesch Acteure** müssen méi agebonne ginn an déi national Wirtschaftsstrategie. Se spillen ënnert anerem eng wichteg Roll notament bei der Waasser- a Stroumversuergung oder bei der Solidarwirtschaft. Et geet och drëms eng méi intelligent Standuertpolitik ëmzesetzen op nationalem Niveau fir eng Dezentraliséierung vun den ekonomeschen Aktivitéiten anzeleeden.

7.11. Mir wäerten d'Entwécklung vun enger **kooperativer digitaler Ökonomie** förderen, déi sozial an ökologesch responsabel ass. Déi ëffentlech Hand muss d'Entwécklung an de spuersamen a raisonnabele Gebrauch vun neien Technologië begleeten, dobäi awer oppassen, datt déi negativ Konsequenzen op den Aarbechtsmaart, déi sozial Kohesioun, d'Steuerrecetten an d'Ëmwelt esou geréng wéi méiglech ausfalen. De Staat muss ënnert anerem dofir suergen, datt déi lokal Bevëlkerung vun der digitaler Entwécklung profitéiert. En ëffentlechen digitale Laboratoire kéint digital Léisungen ausschaffen, déi duerno der Bevëlkerung zegutt kommen, an och sensibiliséieren fir e méi spuersame Gebrauch vun den digitalen Technologien.

7.12. Mir proposéieren e progressiven Ausstig aleeden aus deene **Finanzaktivitéiten**, déi mat Steiervermeidung an anere schiedlechen oder riskéierte Praktiken zesummenhänken an dat iwwert eng proaktiv Zesummenaarbecht mat den internationalen Instanzen. Et geet drëms d'Ofhängegkeet vun der Finanzplaz ze reduzéieren, den Image vu Lëtzebuerg am Ausland ze verbesseren an engem méi brutalen Ausstig aus deenen Aktivitéiten ënnert internationalem Drock ze verhënnern.

7.13. Bei den **ëffentlechen Ausschreiwungen** wäerte mir déi lokal Acteure favoriséieren, souwéi Produkter déi sozial an ökologesch responsabel sinn. Dëst gëllt och fir Liwwerungen u Material oder Liewensmëttel mat niddregem Montant deen de legale Seuil net iwwerschreit.

7.14. Mir wäerten e legalen Encadrement fir **kommerziell Loyer** opstellen an eis géint de Bau vu weidere groussen Akafszentre wieren. Mir wëllen dezent Öffnungszäite bäibehale fir den Equilibre tëscht Fräizäit a Beruff ze garantéieren fir d'Leit déi am Commerce schaffen.

7.15. Mir wäerten **finanziell Hëllef fir Betriber** a Krisenzäite just ganz selektiv verginn un déi, déi se wierklech brauchen. Direkt Subventiounen solle just nach klengen a mëttelstänneg Betriber zegutt kommen. D'Hëllef muss gebonne ginn u staark Oplage beim Erhalt vun den Arbeitsplazen.

8.

Mobilitééit

Lëtzebuerg erstéckt scho säit Joren am Verkéier. Den Ausbau vum ëffentlechen Transport muss déi iewescht Prioritéit sinn. Nëmmen e performanten a confortabele Réseau wäert d'Residenten an d'Frontalieren dozou bréngen, den Auto am Garage oder op engem P&R stoen ze loossen. Mir müssen och déi douce Mobilitééit stäerken an den individuellen Transport iwwerdenken, ënnert anerem mat innovative Léisunge wéi dem car-sharing.

Den ëffentlechen Transport méi schnell ausbauen

8.1. déi Lénk wëllen d'**Investissementen an den ëffentlechen Transport** konsequent an d'Luucht setzen op Basis vun enger pluriannueller Strategie. Et handelt sech dobäi ëm eng vun eisen zentrale budgetäre Prioritéiten.

8.2. Et ass eis wichteg déi **ëffentlech Kontroll** iwwert den ëffentlechen Transport z'erhalen an auszewäiten, ënnert anerem iwwert all d'Servicer vum Schinneverkéier an déi wichtegst Busreseauen. Et geet drëms, e qualitativ héichwäerteg Service unzëbiede mat gudden Aarbechtsplazen.

8.3. Mir wäerten d'**Offer vum RGTR** am ländleche Raum verbesseren, ënnert anerem mat enger méi héijer Frequenz vun de Verbindunge virun allem während de Spëtzenzäiten. Op den Hauptlinn muss d'Offer de Weekend a während der Nuecht erweidert ginn.

8.4. Mir wäerten de **Schinnereseau** zu Lëtzebuerg weiderentwéckele mat héijen Investitiounen an d'Infrastrukturen, zum Beispill a nei Linnen a nei Garen.

8.5. Mir proposéieren e regionale Réseau ze schafen mat **schinnegebonnenem ëffentlechen Transport** (S-Bunn an Tram) deen d'Hauptstad verbënnt mat regionalen Verkéiersknied. Dës regional Verkéierskniet mussen mat enger zousätzlecher Offer ënnerteneen verbonne ginn, fir datt net all Déplacement noutgedrungen iwwert d'Hauptstad lafe muss. Kuerzfristeg wäerte mir eng nei Tram-Linn an den Osten (Capellen) an Ugrëff huelen, sou wéi eng transversal Tram-Linn am Süden (vu Péiteng op Diddeleng). Dat zousätzlech zu der scho geplangter schneller Tram-Linn tëschent Lëtzebuerg an Esch/Uelzecht, déi prioritär bléift, an de scho geplangte Linnen an der Hauptstad.

8.6. An enger Ofstëmmung mat der Bevëlkerung wäerte mir **nei multimodal Verkéierskniet** schafen, nieft deenen déi scho geplangt sinn, mat enger grousser Offer u verschiddenen Zorte vun Transportmëttel (Zuch, Tram, Bus, Car-Sharing, Covoiturage, Vëlospisten, P&R, asw.).

8.7. An Zesummenaarbecht mat de Nopeschlänner wëlle mir weider multimodal **Verkéierskniet un oder hannert der Grenz** schafe fir de Grenzverkéier z'erlichten an op d'Schinn ze kréien. An deem Sënn muss déi grenziwwerschreidend Zesummenaarbecht tëschent de politeschen Acteuren (national, regional a kommunal) vill méi intensiv ginn, och mam Ziel fir de gratis ëffentlechen Transport am noen Ausland fir d'Grenzgängerinnen a Grenzgänger anzeféieren. Zousätzlech wëlle mer d'Gemengen un de Grenzen dobäi ënnerstëtzen,

Bürosfläche fir “Co-Working” fir PME oder Associatiounen ze schafen. Esou Raimlechkeeten, déi un den ëffentlechen Transport ugeschloss sinn, kënnen den Autostrafic reduzéieren an donieft och nach zu enger Revitaliséierung vun der lokaler Wirtschaft bäidroen.

8.8. Mir wäerten d’**Bevölkerung méi enk abannen** bei der Planung a bei der Ëmsetzung vun de Mobilitéitspläng, sou wéi och d’Gemengen, déi an deem Beräich wichteg Acteure sinn. Dat betrëfft och d’Plange vu Mesuren, déi den Trafic wëlle reduzéieren.

Den ëffentlechen Transport méi komfortabel maachen

8.9. Mir wëllen d’**Arrête méi komfortabel** gestalten mat der systematescher Installatioun vun digitalen Tableaun déi d’Horairen uweisen a mat Bushaisercher mat Sëtzplazen déi un déi meteorologesch Bedingungen ugepasst sinn.

8.10. Op de Garen a bei de wichtige Busarrête wäerte mir déi ëffentlech Beliichtung verbessere fir d’**Sécherheitsgefill bei de Biergerinnen a Bierger** ze stäerken. Mir wäerten och eng Charta asetze fir e fraegerechten ëffentlechen Transport, sou wéi et se och a Frankräich gëtt.

8.11. Mir wäerten sou schnell wéi méiglech all d’**Garen an all d’Arrête behënnertegerecht** gestalten. Dat gëllt och fir déi digital Plattform mobilitéit.lu. Mir wëllen och schnellstméiglech garantéieren, datt all Zich a Busser vum ëffentleche Reseau fir Mënsche mat begrenzter Mobilitéit zougänglech sinn.

Déi douce Mobilitéit als Prioritéit

8.12. Mir wëllen d’**Offer u séchere Vëlospisten** weider ausbauen, net nëmme bannent den Uertschaften, mä och um regionalen Niveau. Dofir soll eng national Vëlosstrategie ausgeschafft ginn an Zesummenaarbecht mat den Associatiounen a Biergerinitiativen déi an deem Beräich engagéiert sinn. D’Vëlospiste mussen duerchgängeg sinn an däerfen net op eemol un der Grenz vun enger Gemeng ophalen. Se mussen gutt ënnerhalen an op wichtige Punkten ausräichend beliicht sinn. Ziel muss et sinn, eng koherent Infrastruktur ze schafen, déi komfortabel a sécher ass, sou datt all Mënsch a Sécherheet kann an d’Schoul oder op d’Schaff fueren.

8.13. Eng Grondvoraussetzung fir koherent Vëlospisten amenagéieren ze kënnen ass den Zougrëff op déi néideg Terrain’en. Dofir wëlle mir datt **systematesch Servituden** (servitude de passage) an de PAG’en a PAP’en (Plan d’aménagement général et particulier) agefouert ginn an

zousätzlech och an de sektoriellen Transportpläng (net just fir déi national Vëlospisten).

8.14. Mir proposéieren **déi maximal Vitesse** an den Uertschaften op 30 km/h festzeleeën, mat Ausnam vun Abschnitter wou explizitt eng méi héisch Geschwindegkeet erlaabt gëtt. Ausserhalb vun den Uertschaften an op den Autobunne soll déi maximal Vitesse op 80 km/h, respektiv op 110 km/h erof gesat ginn. Dës Mesure erhéicht d’Verkierssicherheit, reduzéiert d’Verschmutzung vun der Loft an de Kaméidi a suergt fir méi Liewensqualitéit.

8.15. Mir verfolge d’Ziel **den Autostrafic ze reduzéieren**, andeems mer d’Gemengen dozou encouragéiere manner Parkplazen an den Zentren zuzeloossen, souwéi duerch eng Ëmwandlung vun Autosspueren a Couloire fir Busser oder fir méi Plaz fir d’Vëlosfuerer an d’Foussgänger ze maachen.

8.16. Mir wäerten d’Planung verbessern andeems mir der Mobilitéit eng nei Prioritéit innerhalb vun der **Landesplanung** araumen. D’Landesplanung muss méi dorobber ausgeriicht ginn, d’Transportdistanzen tëschent der Aarbecht, dem Wunnuert an de Fräizäitaktivitéiten ze reduzéieren an déi douce Mobilitéit ze fërderen.

Déi individuell Mobilitéit nei denken

8.17. Parallel zu enger Reduzéierung vun der Unzuel un Trajeten déi mam Auto gemaach ginn, ënnerstëtze mir déi **progressiv Ofschafung vun de Verbrennungsmotoren** (Bensinn an Diesel) an d’Verallgemengerung vun den Elektroautoen. Elektroautoen hunn eng besser Energieeffizienz, manner Impakt op d’Klima a stousse manner Schuedstoffer aus. Allerdéngs mussen staark Hëllef bereet gestallt ginn déi nom Revenu vun de Menagé gestaffelt sinn, fir jidderengem den Ëmstieg z’erméiglechen. Vill Persounen kënnen sech aktuell d’Elektromobilitéit net leeschten an et däerf do net zu engem soziale Gruef kommen. Och muss d’Autosindustrie reglementaresch Oplage gemaach kréien, fir datt keng Elektroautoe méi gebaut ginn, déi komplett iwwerdimensionéiert si par Rapport zu dem Gebrauch deen domadder gemaach gëtt (z.B. elektresch SUV).

8.18. Mir wëllen e breede Programm lancéiere fir **elektresch Opluetstatiounen am ëffentlechen Raum** z’installéieren. Dëse Reseau u Statiounen muss vun der ëffentlecher Hand geréiert ginn. Den Undeel un erneierbaren Energien am Stroummix muss méi schnell klammen, fir datt d’Opluetstatiounen net mussen mat fossilen Energien oder Nuklearstroum gespeist ginn (Kapitel Energie).

8.19. Mir wëllen de **Car-Sharing Flex** op ambitionéiert Aart a Weis weiterentwéckele fir individuell Deplacementer mat der néideger Flexibilitéit méiglech ze maachen, ouni selwer mussen en Auto ze besëtzen. D'Offer muss progressiv op de ganzen Territoire vum Land ausgebreet ginn. Mir wëllen och digital Léisungen entwéckele fir datt privat Autoe kënne sécher a bequeem mat anere Persounen gedeelt ginn.

8.20. Mir wäerten de **Service vum Ruffbus** promouvieren an encouragéieren fir spezifesch Mobilitéitsproblemer ze behiewen. E muss flexibel a bezuelbar sinn. Digital Léisungen kënnen eng méi effizient Notzung vum Ruffbus erméiglechen andeems se d'Demande regroupéieren an déi beschten Itinéraires opweisen.

8.21. D'**Transportservicer fir Mënschen mat reduziéierter Mobilitéit** oder mat spezifesch Bedürfnisser mussen reforméiert gi fir se ze verbesseren. Zu dësem Zweck wëlle mir de Benotzer an den Organisatiounen déi se representéieren méi Matsproocherecht gi bei der Konzeptioun an der konkreter Gestaltung vun den Transportservicer.

8.22. Mir wäerten de **Covoiturage** ënnerstëtzen, ënnert anerem andeems Spueren fir de Covoiturage reservéiert ginn, andeems speziell Parkinge fir d'Eran- an Erausklammen amenagéiert ginn an andeems mer digital Léisungen fir de Covoiturage bereet stellen, déi vun der ëffentlecher Hand ausgeschafft a geréiert ginn.

8.23. Mir wäerten eis weiderhin géint d'**Konstruktiv vu neie Stroossen** wieren an ënnert anerem géint de Bau vu neie Contournementen a géint d'Verbreeder vun existéierende Stroossen. Dat ass kontraproduktiv well méi Stroossen och méi Verkéier schafen. De Bau vun engem Contournement kann sech awer a ganz spezifesch Situatiounen rechtfäerdigen.

8.24. Mir wëllen d'**Besteuerung op den Autoen** no dem Gewicht staffele fir der Tatsaach Rechnung ze droen, datt schwéier Gefierer méi Energie verbrauchen an dofir och méi e groussen ökologeschen Impakt hunn. Ausname bei der méi héijer Besteuerung mussen virgesi gi fir Famillje mat ville Kanner oder aner spezifesch Fäll, wou schwéier Gefierer noutwenneg sinn.

Eng aner europäesch Mobilitéitspolitik

8.25. Mir wäerten eis um europäeschen Niveau dofir engagieren, den **europäeschen Zuchreseau** konsequent a schnell auszebauen. Dofir muss déi katastrophal Liberaliséierungs- a Privatiséierungspolitik vum Zuchverkéier réckgäנגeg gemaach ginn. Kuerzfristeg mussen déi international Zuchverbindungen tëschent Lëtzebuerg an de groussen europäesche Stied ausgebaut ginn, ënnert anerem och duerch méi international Nuetszich.

8.26. Fir den Transport vu Gidder op der Strooss ze reduzieren, wäerte mir de **Giddertransport iwwert d'Schinn** an iwwert d'Flëss promouvieren. Mir ënnerstëtzen d'Aféierung vun engem Peage fir Camionen an dat am Beschten am Kader vun engem transeuropäesche System.

8.27. Mir wäerten eis um europäeschen Niveau dofir engagieren, datt **Flich op kuerzen a mëttleren Distanzen** verbuede ginn an d'Flich mat Privatjetten komplett verbuede ginn.

9.

Energie- transitioun a Klimawandel

D'Auswierkunge vum Klimawandel kann een net leegnen. Déi energieetesche Transitioun muss beschleunegt ginn, wa mer de kommende Generatiounen wëllen e bewunnebare Planéit hannerloossen. Déi ëffentlech Kontroll iwwert d'Produktioun an d'Gestioun vun der Energie ass essentiell beim Kampf géint de Klimawandel an dofir setzen déi Lénk sech fir kollektiv Léisungen an. De Staat muss eng Investitiounspolitik bedreiwen déi mat sengen Ambitiounen beim Klimaschutz an Aklang steet.

Eng ambitiéis a koherent Strategie ëmsetzen

9.1. déi Lénk wäerten **eng national Strategie "low carbon"** entwéckelen déi mam Paräisser Accord an Aklang steet. Ënnert anerem sollen eis Zäregasemissiounen bis 2030 ëm 65% géigeniwwer vun 2005 erofgoen an 2045 muss d'CO₂-Neutralitéit erreecht sinn.

9.2. Mir wëllen Klimaschutzgesetz **ersetzen** duerch e méi effikassen a méi verbindleche Gesetzestext deen an Aklang steet mam Paräisser Accord. Dëst Gesetz muss :

- an der Zäit gestaffelt Zieler enthalen bis 2045 fir d'Reduktioun vun den Zäregasen an dem Energieverbrauch an der Produktioun vun den Erneierbaren Energien ;
- verbindlech Reduktiounsziler vun den Zäregasen pro Sektour enthalen ;
- en operationelle Kader enthalen fir eng effektiv a nohalteg Biergerbedeelegung an der Klimapolitik, bei deem déi experimentéiert Akteuren enk mat agebonne sinn ;
- verbindlech Ëmverdeelungsmechanismen fir de sozialen Ausgläich virgesinn fir datt de Klimaschutz déi sozial Ongläichheeten net verstärkt.

9.3. Eist Ziel ass dofir ze suergen datt bis 2045 **100% vun der Energieversuergung aus karbonfräie Quellen** kënnt. Fir dohinner ze kommen wëlle mir eng pluriannuell Planung opstelle mat verbindlechen Tëschenetappen all 5 Joer an dat ab 2025. Des Planung wäert ënnert anerem chiffriert Zieler an effikass Mesuren enthalen fir d'Reduktioun vum Energieverbrauch a fir eng Erhéijung vun der Produktiounskapazitéit fir Erneierbar Energien.

D'Energie als en ëffentlecht Gutt

9.4. D'Energie muss nees an den **Déngscht vum Allgemengwuel** gestallt ginn, sou datt eng ëffentlech Kontroll iwwert déi politesch Choixen garantéiert ass. Ënnert anerem müssen d'Versuergungsnetzer fir Strom, Gas a Fernwärme nees an ëffentlech Hänn kommen, souwuel um nationale, wéi um regionalen Niveau. De System dee mir wëllen opstelle soll :

- all d'Versuergungsnetzer bei der Energie nees ënnert d'Kontroll vun den ëffentlechen Autoritéiten stellen ;
- eng Präispolitik virgesinn, déi d'Recht op Energie sécher stellt an der ökologescher Noutwendegkeet Rechnung dréit ;
- déi néideg Investitiounen an de Réseau maache fir déi Erneierbar Energie kënnen z'entwéckelen an zwar als kollektiv Investitiounen mat ëffentlechen Suen ;

- all gëeegenten Daach vun den ëffentleche Gebaier bis 2025 mat Photovoltaikanlagen equipéieren ;
- e Virkafsrecht virgesi fir de Staat, d’Gemengen an eventuell Biergerinitiativen op Surfacen, déi sech fir Wandanlagen eegenen.

9.5. Mir wëllen d’**Recht op Energie** ëmsetzen duerch eng demokratesch Festleeung vun de Verbraucherpräisser an eng progressiv Tarifikatioun déi zwee Zieler verfollegt. Engersäits geet et drëms sécher ze stellen, datt jiddereen Zougank huet zur Energieversuergung fir seng Grondbedierfnisser ze decken. Dofir muss de Grondbedarf u Stroum gratis sinn. Op der anerer Säit geet et drëms dem iwwerméisseg Konsum an dem Verbëtze vun Energie entgéint ze wirken. Dofir sollen d’Präisser mam Verbrauch progressiv an d’Luucht goen, sou datt d’Stéit Interessi hunn Stroum ze spueren, wat da generell zu enger Reduktioun vum Energieverbrauch bäidréit. Engem Stot de Stroum oder de Gas ofzeschalten soll verbuede ginn.

9.6. Mir wäerten d’Energiefroeméi staark an de Mëttelpunkt vun der **ëffentlecher participativer Debatt** stellen, déi am Kader vun der Landesplanung gefouert gëtt.

Méi schnell viru komme bei den Erneierbaren Energien um lokale Plang

9.7. Déi **ëffentlech Investitiounen an d’Energietransitioun** müssen zolidd an d’Luucht gesat ginn, ënnert anerem an de Beräicher vun der Produktioun vun Erneierbaren Energien a bei der Energieeffizienz. Déi feelend Bereetschaft vum Privatsektor fir an de Klimaschutz z’investéieren däerf d’Energietransitioun net blockéieren.

9.8. Mir wäerten den Opbau vun enger **robuster Produktioun un Erneierbaren Energien** ugoen déi d’Kapazitéiten am Land bis 2030 verdräifacht an déi un den Territoire adaptéiert ass. Dobäi wëlle mer och mat de Nopeschregiounen zesummeschaffen. D’Prioritéit leeë mir op d’Solarenergie, d’Wandenergie, d’Geothermie mat niddreger Temperaturintensitéit an d’Aerothermie. Mir wëllen déi national Reduktiounsziler mat Mesuren am Land erreechen oder an Zesummenaarbecht mat der Groussregioun. De Réckgrëff op den Emissiounshandel oder den Akaf vu Quoten am Ausland leene mir of.

9.9. A Saachen erneierbar Energie wäerte mir de **klengen a mëttlere Projeten** eng Prioritéit araumen a mir wäerten och kollektiv Investitiounen par Rapport zu individuellen Investitiounen privilegéieren. Ënnert anerem muss :

- an der Industrie (Chimie, Metallurgie, Zement) d’Reschtwiermt opgefaange gi fir se an d’Fernwär-

menetzer anzespeisen ;

- an urbane Gebidder Fernwärmenetzer entwéckelt ginn déi op Basis vu Wärmepompele funktionéieren, sou datt d’Leit eng ëffentlech, lokal an nohalteg Heizversuergung hunn ;
- an de ländlech Gemenge kleng Fernwärmenetzer entwéckelt gi fir Masuttsheizungen kënnen z’ersetzen ouni datt d’Leit musse selwer grouss Investitiounen maachen ;
- d’Eegeconsumatioun um Gemengenniveau entwéckelt gi fir datt déi nohalteg Energie, déi vun der Gemeng oder vun Energiekooperative produzéiert gëtt, och direkt an der Gemeng consomméiert gëtt.

9.10. Mir wäerten d’Schafung vu **lokalen a regionalen Energiekooperativen** ustoussen an erliichter an deems mir :

- e gratis Accès op d’Solar- a Wandkadasteren ariichten ;
- um Niveau vun der Klima-Agence eng Berodungs- a Begleedungsstell ariichten déi de Biergerinitiativen dobäi hëlleft esou Energiekooperativen opzestellen ;
- ëffentlech Subside virgesi fir Energiekooperativen déi vun de Biergerinnen a Bierger ausginn ;
- dofir suergen datt fir esou Energiekooperativen d’Käschte fir d’Ubannung un de Reseau a fir d’Notze vum Reseau integral vum Staat iwwerholl ginn ;
- e System vu garantéierte Präisser fir d’Energie opgestallt gëtt, déi vun esou Acteuren ouni Gewënnzweck produzéiert gëtt.

9.11. D’Installatioun vun **Photovoltaik-Zentralen** op den Diercher muss beschleunegt ginn. Dofir schloe mir vir :

- datt d’Gemengereglementer landeswäit harmoniséiert gi fir d’Geneemegungen ze vereinfachen ;
- datt d’Niewekäschte vum Staat iwwerholl ginn, ënnert anerem d’Käschte fir den Uschloss un d’Stroumnetz fir Privatstéit a Kooperativen ;
- datt d’Aspeisetariffer fir déi kleng Installatiounen nei evaluéiert ginn ;
- datt e Finanzéierungssystem opgestallt gëtt, wou de Staat de Stéit ouni Eegekapital d’Anlag virfinanzéiert mat engem Remboursement, dee mat dem Aspeisetariff verrechent gëtt.
- datt déi ëffentlech Parkinge systematesch mat Photovoltaikanlagen iwwerdaacht ginn.

9.12. Et ass noutwenneg streng Krittären opzestellen fir **d’Produktioun vu Biogas** duerch Méthanisatioun fir ze verhënneren, datt se op Käscht vum der Biodiversitéit an der Fruchtbarkeit vun de Biedem geet. An de Biogasanlagen

däerf nëmme Piff a organesch Offäll veraarbecht ginn. D'Material dat no der Produktioun vum Biogas iwwreg bléift, soll als Dünger op de Felder weiderverwäert ginn.

9.13. Mir wäerten an **d'Fuerschung an an d'Experimentéieren** intensivéieren am Beräich vun den Erneierbaren Energien, zum Beispill mat méi déifgräifende geologesche Studie fir d'Potential an der Geothermie z'ermëttelen a mat Pilotprojeten. Mir wëlle mat d'Recherche bei der Produktioun vu gréngem Waasserstoff ustoussen, virun allem am Hibleck op eng Notzung an der Industrie.

D'Energieeffizienz verbessern

9.14. Mir wëllen den **Energieverbrauch bis 2050 duerch dräi deelen** andeems mir d'Energiesobriétéit an d'Energieeffizienz zu enger ieweschter Prioritéit maachen. Folgend Elementer sollen dozou bäidroen:

- ëffentlech Investitiounen an d'Verbesserung vun der Energieeffizienz ;
- d'Entwécklung vun deene néidege Mesure fir d'Verhale vun de Consommateuren ze begleeden ;
- Entscheidungsprozesser déi d'Biergerbedeelegung an déi sozial Gerechtegkeet favoriséieren ;
- Forme vu verstärkter Zesummenaarbecht mat eisen Nopeschlänner am Beräich vun der Entwécklung vun den Erneierbaren Energien.

9.15. Mir wëllen den Energieverbrauch senken duerch en **ambitiéise Programm vun energeetescher Renovatioun** an duerch d'Ersetze vun Heizungen déi mat fossille Brennstoffer funktionéieren. Dëse Programm zielt dorobber of den Energieverbrauch ze senken an d'Energiearmut ze bekämpfen a baséiert op folgenden Elementer :

- Hëllef déi net mussen zréckbezuecht ginn an déi no Akommes vum Stot gestaffelt sinn ;
- Kreditter déi zréckbezuecht ginn a Funktioun vum Akommes vum Stot an a Funktioun vun den Energiekäschten, déi duerch d'Renovatioun an duerch d'Ersetze vun der Heizung agespuert goufen;
- e Suivi an eng gratis Begleitung duerch Experte während der gesamter Dauer vun der Renovatioun ;
- eng proaktiv Roll vum de Gemengebeider Begleitung an dem Suivi vum Renovatiounsprogramm a vun deenen eenzele Renovatiounsprojeten.

D'Transitioun begleet mat enger koherenter Politik

9.16. De progressiven Ausstieg aus dem **Tanktourismus** muss beschleunegt ginn. D'Schied déi duerch den iwwerdriwwene Verkaf vu Bensinn an Diesel entsti fir d'Ëmwelt, d'Gesondheet an un den Infrastrukturen, sou wéi den zousätzlechen Trafic deen doduercher entsteet, kënnen net mat budgetäre Grënn justifiéiert ginn.

9.17. Mir wäerten eis um europäeschen Niveau fir eng progressiv **Harmoniséierung vun de Präisser** vun de fossillen Energien asetzen, sou wéi fir eng gemeinsam Akafspolitik bei de fossillen Energien ënnert anerem beim Gas.

9.18. Mir wäerten d'**Subventiounen op de fossillen Energien** stoppen. Dat gëllt och fir ëffentlech Investitiounen a Privatfirme mat ëmweltschiedlechen Aktivitéiten déi am Ausland tätég sinn. An deem Kontext wäerte mir d'Investitiounskrittäre vum Pensiounsfong (FDC) déifgräifend reforméieren, fir datt keng Investitiounen méi kënne gemaach ginn a fossill Energien, an d'Nuklearindustrie, an Entrepreneuren déi d'Mënscherechter net respektéieren an a Geschäftsfelder déi ethesch problematesch sinn (Rëschtungsindustrie, Zigarettproduktioun, a.s.w.).

9.19. Mir wieren eis géint regressiv Ökotaxen, sou wéi déi **aktuell CO2-Steier**, déi Stéit mat niddregem oder mëttlerem Akommes iwwerproportional treffen. Mir si fir progressiv Steuermodeller op de CO2-Emissiounen, zum Beispill iwwert eng Präisstaffelung bei der Energie a beim Waasser. Mir ënnerstëtzen och indirekt Steieren ob Produkter oder Servicer déi besonnesch schiedlech sinn.

9.20. Mir ënnerstëtzen d'**Digitalisatioun vun der Stromversuergung** (smart metering, smart grids) nëmme wann se sech an eng koherent a systematesch Visioun vun der Energietransitioun areit. Déi technologesch Choixen musse geholl ginn op Basis vun enger Analys déi hir Nohaltegkeet iwwer laang Zäitperioden iwwerpréift.

9.21. Mir wäerten eis weiderhin géint d'**Produktioun vun Nuklearenergie** wieren, zemools wéinst de Sécherheetsbedenken an der Fro vum Stockage vun de radioaktiven Offäll dee nach ëmmer problematesch ass. Deementspreechend wäerte mir eis och weiderhin mat den Organisatiounen vun der Zivilgesellschaft fir eng Fermature vun den Atomzentrale vu Cattenom (F) an Tihange (BE) asetzen.

9.22. Mir schwätzen eis fir eng Annulatioun vum **Energiechartavertrag** (Energy Charter Treaty) aus oder op manst fir en Ausstieg vun allen EU-Memberstaaten aus dem Vertrag, sou wéi dat vun der EU-Kommissioun ugekënnegt ass.

10.

Ëmwelt a Ressource- politik

Zu Lëtzebuerg hält d'Biodiversitéit ëmmer méi of. D'Natur gëtt als Wuer behandelt an ënnerleit engem illusoresche Kompensatiounssystem. Mir brauchen endlech méi eng aktiv Roll vum Staat a vun de Gemenge beim Ëmweltschutz. De Schutz vun de Waasserreserven, d'Verbesserung vun der Qualitéit vun eise Gewässer an eng effizient Offallpolitik si wichteg Zieler, déi mat konkrete Mesurë mussen areecht ginn.

Déi nohalteg Entwécklung am Mëttelpunkt vun der Politik

10.1. déi Lénk wëllen de **verbindleche Respekt vun de Prinzippien vun der Nohaltegkeet** duerch de Staat an d'Gemengen an d'Verfassung aschreiwe loossen, an dat a senger ökologescher, sozialer, wirtschaftlecher a kultureller Dimensioun. Dat selwecht gëllt fir d'Recht vun all Persoun op eng gesond an equilibréiert Ëmwelt.

10.2. Mir wäerten eng **systematesch a wëssenschaftlech Evaluatioun vum ökologeschen Impakt** bei alle staatleche Commandë maachen, souwuel wat den Impakt op de Klimawandel ugeet, wéi och den Impakt op d'Biodiversitéit. Mir wäerten och eng Offensive starte bei der Renovatioun vun den ëffentleche Gebaier.

10.3. Mir wäerte reell Mesuren ergräife fir virun ze kommen bei der Realisatioun vun den **Nohaltege Entwécklungsziler** (Objectifs pour un Développement Durable - ODD), déi jo 2015 vun de Vereenten Natiounen ugeholl a bis 2030 sollen erreecht ginn. De Nationale Plang fir d'Ëmsetzung, deem aktuell just ganz generell Dispositiounen enthält, muss ambitiéis Zieler a präzis Mesurë fixéieren.

10.4. D'Bedeitung an d'Notzung vum **PIB Bien-Être** muss gestärkt ginn duerch eng Evaluatioun vun den Indicateuren all sechs Méint. Et muss eng wëssenschaftlech méi déifgrënneg Analyse gemaach ginn iwwert d'Zesummenhäng tëscht den Indicateuren an den entscheidende Facteure fir dat subjektivt Wuelbefannen, sou wéi iwwert den Zesummenhang tëscht wirtschaftlechem Wuesstem a mënschlechem Wuelbefannen.

10.5. Mir wäerten de **Schutz vun der Ëmwelt a vun de natierleche Ressourcen** viru wirtschaftlech Interesse stellen. Bei grousser landesplanerescher Projete muss e komplette Bilan gemaach ginn iwwert déi ökologesch Konsequenzen an iwwert d'Risiko fir d'Volleksgesondheet.

De Verloscht u Biodiversitéit stoppen

10.6. Mir wieren eis dogéint, datt d'**Natur zu enger Wuer** gemaach gëtt, sou wéi déi Europäesch Unioun an d'Finanzwelt dat amgang sinn ze maachen.

10.7. De Schutz vun der Ëmwelt muss an d'Lëscht opgeholl gi vun den **obligatoreschen Missiounen vun de Gemengen** an déi staatlech Dotatioun muss no uewen adaptéiert gi fir datt d'Gemengen des nei Missioun och kënnen sou gutt et geet wouer huelen.

10.8. Mir wëllen de **Verloscht u Biodiversitéit** stoppen, deem duerch e System ervir geruff gëtt, deem Ëmweltzerstéierung mat illusoresche Kompensatiounen

entschëllegt. Dofir muss :

- am Kadaster eng legal Basis geschaaft gi fir Biotopen um nationalen Territoire;
- e globalen ökologesche Bilan gemaach bei all industriellen oder landesplaneresche Projet, deem déi ökologesch Konsequenzen an d'Risiko fir d'Vollekgesondheet analyséiert;
- de System vun de Kompensatiounen esou reforméiert ginn, datt all irreparabel Zerstéierung vun Zone mat héijer Biodiversitéit duerch den Amenagement vun engem natierleche Biotop kompenséiert gëtt, deem änlech Charakteristiken opweist, deem an der selwechter Géigend léit an deem säin Zoustand och reegelméisseg iwwerpréift a net verkomme gelooss gëtt.

10.9. Andeems mir d'**Uwendung vum Virkafsrecht** op ökologesch wäertvollen Terrainen erliichten, wëlle mir d'Roll vun Staat a vun de Gemengen beim Naturschutz stäerken.

10.10. D'Flächen, déi als **Natura2000** klasséiert sinn, müssen erhalen a vergréissert ginn an d'Benotze vu chemesche Pestiziden an Dünger an dese Gebidder muss verbueden ginn. Eng Prioritéit muss op dem Schafen an der Auswäitung vu geschützten Zonen an oppene Landschaften leien, wou de Verloscht u Biodiversitéit am Stärksten ass.

10.11. Mir wäerte weiderhin d'Onzoulänglechkeete vum **Programm REACH iwwert d'Déiereversich** uprangeren a plädéiere fir eng progressiv Ofschafung vun den Déiereversich mat enger strikter Uwendung vun der Regel vun den "3Rs" (Replacement, Reduction and Refinement): Ersetzen, reduzéieren a verbessern.

Eis Drénkwaasserreserve schützen

10.12. Mir wäerten d'**Qualitéit vun eisem Drénkwaasser** schützen an d'Waasserversuergung vun der Zukunft sécher stellen duerch eng méi ökologesch Gestiou vun eise Biedem an :

- duerch eng Entsigelung vun de Biedem, de Schutz an eng Restauratioun vun de Fiichtgebidder an dem Planze vun Hecken a Beem, sou datt d'Infiltratioun an d'Retentioun vum Waasser am Buedem erliichtert gëtt;
- duerch eng Beschleunegung vum Iwwergang op eng ökologesch a familiär Landwirtschaft;
- duerch d'Ausweise vu neie Waasserschutzzonen - och duerch d'Gemengen - an enger méi strenger Kontroll vun de Schutznormen.

10.13. D'Waasser ass e wäertvollt gemeinsamt Gutt an dofir wäerte mir e méi verantwortungsvollen Ëmgang mam Drénkwaasser promouvieren duerch eng Aféierung

vum **gestaffelte Waasserpräis** op Basis vun sozialen an ökologesche Krittären. Den Zougank zum Drénkwaasser an d'Ubannung un d'Kanalisatioun sinn e Grondrecht, dat fir all Mënsch muss garantéiert sinn. Dofir muss och de Grondverbrauch u Waasser gratis sinn.

10.14. Mir wëllen d'**Gemege finanziell méi ënnerstëtze** fir datt se kënnen d'Versuergung mat qualitativ héichwäertegem Drénkwaasser garantéieren. Säit der Reform vun 2017 huet d'Regierung déi finanziell Hëllef fir d'Gemege bei der Maintenance an der Moderniséierung vun de Waasserinfrastrukturen erof gesat. Des Reduktioun an d'Aféierung vum Käschtendeckungsprinzip hunn zu Präiserhéijungen an eng ongerechter Verdeelung vun de Käschte gefouert.

10.15. Mir wëllen e **gudden ökologeschen a chemeschen Zoustand vun eise Gewässer** garantéieren duerch:

- e Verbuert vu chemesche Pestiziden a vu Plastiker déi just eemol benotzt ginn;
- eng Renaturéierung vun de Gewässer, woubäi och drop opgepasst gëtt, datt et keng Barrière fir d'Fësch ginn ;
- duerch d'Aféiere vun effikassen ökologesche Mesuren, virun allem an de Schutzzonen, duerch d'Schafe vu Gréngzone laanscht d'Gewässer an duerch e Verbuert vu chemesche Pestiziden an Dünger op dese Plazen;
- duerch d'Aféierung vun engem Kadaster vun de Gewässer um nationalen Territoire;
- duerch eng wirklech Ëmsetzung vum Virkafsrecht vun der ëffentlecher Hand op Terrainen an de Schutzzonen, dat viru Kuerzem agefuert gouf.

10.16. Fir de Besoin un net-drénkbarem Waasser ofzedecken, wëlle mir bei neie Konstruktiounen a bei Renovatiounen eng **Anlag fir d'Opfänke vu Reewaasser** obligatoresch maachen.

10.17. Mir wäerten **ëffentlech Pëtzer** a gratis Drénkwaasserspender am ëffentlechen Raum entweder renovéieren oder nei installéieren.

10.18. Mir wëllen d'**Liichtverschmutzung** während der Nuecht reduzéieren duerch e Verbuert vu beliichten elektronesch Reklammen an duerch eng Generaliséierung vun der intelligenter Beliichtung am ëffentlechen Raum (Parken, Vëlospisten, a.s.w.).

10.19. Mir wäerten am Land eng Plaz schafe wou de **Stärenhimmel** geschützt ass, dat heescht eng Plaz wou an engem gewässer Perimeter ronderëm keng kënschtlech Luucht däerf installéiert oder ugemaach gi fir all Liichtverschmutzung ze verhënneren.

D'Ressource schütze mat enger proaktiver Offallgestioun

10.20. Mir wëlle bis 2050 d'Ziel vum **"Null Offall"** erreechen andeems mir d'Produktioun vun Offäll reduzéieren an eng nohalteg Consummatioun favoriséieren.

10.21. Mir wäerten déi sougenannten **"obsolescence programmée"** bekämpfen, dat heescht datt Produkter vu vireran esou konzipéiert sinn, datt se no enger gewësser Zäit net méi ze gebrauche sinn. Déi legal Mindestgarantie op allen Zorte vu Produkter muss verlängert ginn, d'Nohaltegkeetsindicateuren op de Produkter mussen vereinheetlecht ginn an d'Verfügbarkeet vun Ersatzstécker muss obligatoresch ginn.

10.22. Plastik, dee just eemol benotzt an duerno ewech geheit gëtt (**Einwegkunststoffe**), muss direkt verbuede ginn.

10.23. Mir ënnerstëtzen e Verbuet vun alle **Reklammen op Produkter, déi schiedlech fir d'Ëmwelt oder fir d'Gesondheet sinn** an dat op alle Supporten. Digital Publicitéitspanneae sinn eng Verschwendung vun Energie an eng Quell vu Liichtverschmutzung a gehéiere ganz verbueden.

10.24. Mir wëllen d'**Quantitéit u Verpackungen am Offall** reduzéieren. Déi net-recyclabel Verpackunge mussen verschwannen an et mussen méi Verpackungen dem Pfand-System ënnerleien (Glas- a Plastikfläschen, Kaffisbecheren, a.s.w.). Déi dofir néideg industriell Secteuren a Servicer mussen vum Staat a vun de Gemengen ugestouss ginn an Zesummenaarbecht mat eisen Nopeschlänner. Onnéideg Verpackunge kënnen och duerch kreativ Mesurë reduzéiert ginn, zum Beispill mat méi Drénkwaasserspender am ëffentleche Raum oder der gratis Karaff Waasser am Restaurant.

10.25. Mir encouragéieren eng **ökologesch Konzeptioun** (écoconception) vun de Produkter, wou vu vireran probéiert gëtt den Undeel u recyclebale Materialie bei der Produktioun z'erréien. Dat gëllt virun allem och fir de Bausecteur, sou datt beim Ofrappe vu Gebaier e groussen Undeel vun de Materialien nees nei benotzt kënne ginn. Och muss beim Bau probéiert gi manner Buedem eraus ze huelen an et muss vu virera geplangt ginn, wou deen ausgebagerte Buedem ka bei Projeten an der Regioun benotzt ginn (z.B. bei der Gestaltung vu Spillplazen oder Parken).

10.26. Mir wäerten **Reparatur-Atelieren** promouvéieren a Plazen, wou ausrangéiert Produite kënne revaloriséiert, gedeelt oder weider verkaf ginn (z.B. ressourceries). Hei

kënne Produkter nees weider verwäert ginn an och nei Aarbechtsplazen entstoen.

10.27. Virun allem am Bausecteur, am Handwierk an am Ingenieurswiese mussen Formatiounen ugebuede ginn, fir d'**Beruffer vun der Zirkularwirtschaft** opzebauen an ze valoriséieren.

10.28. Mir wëllen, datt d'**Offallwirtschaft** nees ausschliesslech dem allgemengen Interessi déngt andeems d'Privatisatiounen am Beräich gestoppt an d'Offallgestioun nees eng exklusiv Kompetenz vun de Gemenge gëtt (z.B. d'Ofhuele vun de Poubellen). Déi ëffentlech Kontroll iwwert déi privat Prestatairë muss verstärkt ginn (Affär Superdreckskschicht).

10.29. D'**Offallpreventioun** muss eng prioritär Roll spille bei der erweideter Responsabilitéit vum Produzent (responsabilité élargie du producteur - REP), sou datt d'Entreprisë reell dozou bruecht ginn, manner Offäll ze produzéieren. Generell muss d'Produktioun reglementaresch méi encadréiert ginn, amplaz virun allem op de Recycling ze setzen, dee méttlerweile an déi mondialiséiert Wirtschaftskreeser integréiert ass, déi vun e puer Multinationalen dominéiert ginn.

11.

Landwirtschaft

D'Ëmstellung op eng biologesch Landwirtschaft, déi méi respektvoll mat der Natur ëmgeet a besser fir d'Gesondheet ass, geet ze vill lues virun. Wärend eng ambitiéis Politik an deem Beräich ëmmer nach op sech waarde léist, ginn am Kader vun der intensiver Landwirtschaft weiderhi chemesch Dünger a Pestiziden benotzt déi eis Biedem a Gewässer verschmotzen. D'Bauere brauchen eng zolidd Ënnerstëtzung fir esou eng Ëmstellung an Ugrëff ze huelen, an se aus der Scholdefal ze befreien, an déi se duerch déi europäesch Subventiounspolitik gerode sinn.

Fir e Paradigmewiessel an der Agrarpolitik

11.1. déi Lénk wäerte sech op EU-Niveau engagéiere géint d'**Liberaliséierung vun de landwirtschaftleche Mäert** a géint d'Konzentratioun an d'Industrialiséierung vun der Landwirtschaft, déi iwwerall op der ganzer Welt en ëmmer méi grouse sozialen an ekologesche Präis verlaangen.

11.2. Mir wëllen der **Landwirtschaft méi eng grouss Wichtigkeet** an der wirtschaftlecher Entwécklung vum Land ginn a wäerten déi dofir néideg ëffentlech Ressource fräiginn. D'Notzung vun ëffentleche Finanzéierung muss ëmmer mat gemeinsamen Ziler verbonne sinn, wéi eng gesond Ernährung, Ëmwelt- a Klimaschutz, sozial Kohesioun oder regional Entwécklung.

11.3. Mir setzen eis fir d'Iwwerliewe vun de **klengen a mëttelgrouse Betriber** an. Hiren Undeel un den Ausbezuellungen am Kader vum nationale strategesche Plang (PSN) fir d'Lëtzebuerger Landwirtschaft muss erhéicht ginn. Mir wäerten d'Ënnerstëtzen erhéije fir d'Secteur vum der Agrikultur an dem Geméisubau op kleng Flächen oder der Produktioun vu Leguminosen déi als Liewensmëttel fir Mënsch an Déier bestëmmt sinn.

11.4. Mir wäerten endlech zesumme mat de Baueren, den Ëmwelt- an de Verbraucherschutzorganisatiounen eng **koherent Strategie** op nationalem Niveau entwéckelen, mat kloren Prioritéiten fir d'Entwécklung vun der Landwirtschaft.

Fir eng Agrikultur déi d'Natur respektéiert

11.5. Mir wäerten eis beméie bis spéitstens 2050 eng **100% biologesch Landwirtschaft** z'erreechen. Am Verglach mat der konventioneller Landwirtschaft dréit d'Bioproduktioun vill manner zur Erwiermung vun der Äerd bäi a férdert d'Erhale vun der Biodiversitéit. Fir dëst Zil z'erreechen, wëlle mir:

- eng kritesch Analyse vum Plang PAN-Bio 2025 maachen an Upassunge maachen, fir den Iwwergang op d'Bio-Landwirtschaft ze beschleunegen;
- den Iwwergank dynamiséiere mat Tëschenziler all 5 Joer bis 2050;
- de Budget fir d'Ëmstellung op an d'Erhale vun der Bio-Landwirtschaft verduebelen.

11.6. Mir wäerten den **Ëmbau vun de landwirtschaftleche Betriber** erliichteren duerch administrativ Reformen an en neien ëffentlechen Déngscht, deen d'Scholden deckt

fir landwirtschaftlech Betriber a Wénzerbetriber, déi sech duerch en Iwwergangsvertrag verflachte fir op 100% Bio ëmzекlammen.

11.7. Mir wäerten **de Kreeslaf vu Réistoffer an Energie** esou gutt wéi méiglech stäerken, a parallel den Import vu Proteinnen erofdrécken. Fir den Import vu Sojabounen ze reduzéieren, muss déi national Produktioun vu planzleche Proteinne fir Déierefudder erhéicht ginn, mam Ubau vu Leguminose fir Fudder (Kléi, kultivéiert Alfalfagras), Leguminosen (Saubounen, kultivéiert Ierbessen) oder Kären (Weess, Geescht).

11.8. Am Kader vum PSN wäerte mir d'**Finanzéierung vun Ëmwelt- a Klimaschutzmoossname** wesentlech erhéijen.

11.9. Mir schléissen eis der europäescher Biergerinitiativ «Beien a Bauere retten» un, fir zu Lëtzebuerg an an Europa eng **Reduktioun vun de syntheetesche Pestiziden** vun 80% bis 2030 ëmzesetzen, an eng total Ofschafung bis 2035. De privaten a kommerzielle Gebrauch vu besonnesch schiedleche Bioziden muss direkt verbuede ginn. Eng vollstänneg Opzielung vun alle benotzte Pestiziden muss vum Landwirtschaftsministère erstallt an ëffentlech gemaach ginn. Mir wäerten d'Benotze vu syntheetesche Pestiziden op ëffentlech Agrarland am Kader vun all neien oder verlängerte Bailen verbidden, an en direkte Verbuet vu geféierleche Pestiziden a Fungiziden duerchsetzen, wéi de Neonikotinoiden an dem Glyphosat. Um europäesche Niveau wäerte mir eis asetzen fir en EU-Exportverbuet vu Pestiziden, déi op dem Gebitt vun der EU verbuede sinn.

11.10. Mir wäerten den Taux vun der **Selbstversuergung** an der Liewensméttelproduktioun erhéijen duerch eng Diversifikatioun vun der Produktioun. Staark politesch Ureizer müssen d'Ubauen vu Geméis, Kären, Gromperen a planzleche Proteinne méi attraktiv maachen. Do dernieft muss méi Wichtegkeet op d'Schaffen an d'Stärke vun der lokaler Veraarbechtung a Verdeelung geluecht ginn.

11.11. Mir wëllen eng manner intensiv **Mëllechwirtschaft** fir d'Déieren ze schützen a fir Weeden ze erhalen, déi eng räich Biodiversitéit hunn a wichteg Lagere fir Kuelestoff sinn. D'Striwen no maximaler Produktivitéit vun ëmmer méi groussen Häerden ass net kompatibel mat dem Erhale vun de Weedflächen. Mir wäerten déi betraffe Betriber ënnerstëtzen duerch eng Erhéijung vun de Subventiounen fir d'Diversifikatioun vun der Produktioun an duerch déi ëffentlech Hëllef fir d'Reduktioun vun de Scholden, déi de Baueren zeguttkomme wäert, déi sech fir de Wee vum Bio entscheiden.

11.12. Mir wäerten de politesche Fokus op en **neit Gläichgewicht tëscht planzlechen an Déiereproteinnen**

leeën. Besonnesch déi planzlech Produktioun, wéi déi vun de Leguminosen, muss encouragéiert ginn. Dës Kulture sinn eng wichteg Quell vu Stéckstoff an erhalen esou d'Fruchtbarkeet vum Buedem, besonnesch déi, déi op manner aggressiv Techniken fir d'Ëmwelt baséiert sinn. Des Methode fërderen och d'Schafe vu méi Aarbechtsplazen.

11.13. Mir wäerten **d'Villfalt vu Som an vun iessbare Planzen** verdeedegen. D'Diversitéit ass hei vu grousser Wichtegkeet fir d'Resilienz an d'Nohaltegkeet vun de landwirtschaftleche Systemer. D'Kultivéiere vu lokale landwirtschaftleche Planze muss gefërdert ginn. Genetesche modifizéiert Varietäten a Patenter op Planze mussen verbuede ginn, fir de fräien Zougang op Som ze garantéieren, am Hëllef op d'Multiplikatioun an d'Kultivéiere vu Planzenarten an Déiererasen. Dëst gëllt och fir Planzen, déi fir Déierefudder geduecht sinn. Nëmme esou kann d'Amësche vun der Pharmaindustrie an d'Landwirtschaft gebremst ginn.

De Beruff vum Bauer fërderen, Fläche schützen a Secteuren entwéckelen

11.14. Et ass noutwenneg an **d'Léier an an d'Ausbildung vu Landwirtschaft a Wäibau** z'investéieren. Nëmme gutt ausgebildete Bauere kënnen den ëmmer méi groussen Erausforderungen vun der zukunftsorientierter Landwirtschaft gewuess sinn.

11.15. Mir fërderen **d'Fuerschung an d'Experimentéiere** mat alternative landwirtschaftlechen Techniken a féieren Formatiounen zu dësem Thema an (an der Biodynamik, der Agrarökologie, der Permakultur an der Agroforstwirtschaft).

11.16. Mir wëllen en **ëffentleche System vu Versécherung** a Risikomanagement aféieren, fir d'Produzenten an der Landwirtschaft an am Wäibau géint klimatesch a sanitär Risiken ofzesécheren.

11.17. Mir wëlle **wäertvollt Akerland schützen**. De Staat an d'Gemenge müssen eng ëffentlech Reserven un Agrarland schaffen, wou d'Land an ëffentlecher Hand bleift, awer no Krittäre vun ökologescher, sozialer a wirtschaftlecher Nohaltegkeet u jonk Baueren oder Leit aus anerem Ëmfeld verlount gëtt.

11.18. Mir wäerten de verréckte Projet vum **Google-Datenzenter zu Biissen** definitiv opginn. De Staat wäert d'Land kafen, fir op dësem landwirtschaftleche Gebitt e Site fir Agroforstwirtschaft ze schaffen (Bongerten, Holzproduktioun, Rannerzuucht, asw.).

11.19. Et müssen héich Standarden a Bezuch op d'Entwécklung vun der **Energieproduktioun mat Biogas** applizéiert ginn, fir ze verhënneren, datt et zu Schied un der Biodiversitéit an der Fruchtbarkeet vum Buedem kënnt. Biogasproduktiounsanlage mussen sech beschränken op d'Verbrennung vu Piff, Biooffall a Reschter vun de Recolten. D'Reschter vun der Methanisatioun kënnen als organeschen Dünger fir Akerland benotzt ginn.

11.20. Am Kontext vun enger Transitioun zur Liewensmittelsouveränitéit wäerte mir déi **aktiv Bedeelegung vun de Bierger** ënnerstëtzen an dat besonnesch duerch:

- d'Zesummenaarbecht op Aenhéicht vun allen Acteuren am Lëtzebuurger Liewensmittelsektor;
- d'Grënnung vun engem politesche Conseil fir d'Liewensmittel, ëmgi vu regionale Conseilen an Aarbechtsgruppe fir all interesséiert Bierger;
- d'Promotioun vu Gemeinschaftsgäert, urbaner Gäertnerei an anere solidaresche Landwirtschaftsinitiativen;
- d'Schafe vun Kooperativen a Biergerinitiativen um lokalen a regionale Niveau.

11.21. Mir wëlle konkret Moosnamen ëmsetzen, fir **d'Verbëtze vu Liewensmittel** ze stoppen. D'Industrie an den Handel mussen verflucht ginn, hir Bilanz vun de Liewensmittel ze verëffentlechen. Supermarchéen an déi grouss Distributioun mussen sech engagéieren, sou vill wéi méiglech Wueren ouni Verpackung unzëcklen a Produiten, déi un hire Verfallsdatum erukommen, zu engem reduzéierte Präis ze verkafen oder ze verschenken.

11.22. Mir wäerten eng **Koherenz tëscht der Agrarpolitik an der internationaler Kooperatiounspolitik** schaffen. An der Kooperatiounspolitik mussen d'Liewensmittelsouveränitéit, d'Landwirtschaft, d'Roll vun de Fraen an d'Agro-Ökologie gefërdert ginn. Zu Lëtzebuerg muss eng Landwirtschaft opgestallt ginn, déi op lokale Circuite baséiert, fir virun allem den Import vu planzleche Proteinen ze reduzéieren, déi aus grousser Monokulture kommen an déi do d'Biodiversitéit zerstëieren, d'Grondwaasser an d'Qualitéit vum Buedem ofbauen an d'Liewensmittelsouveränitéit an de Länner aus dem Süden a Gefor bréngen.

11.23. Mir wëlle gratis Kantinnen an de Schoulen an an de Maisons relais aféieren an den Iwwergang aleeden, zu enger **regionaler an 100% biologescher öffentlecher Restauratioun**.

Fir eng verantwortlech Gestiou vun de Bëscher

11.24. Mir wëllen d'Bëscher schützen, fir hir **weesentlech Funktiounen fir d'ganz Ëmwelt** ze erhalen, wéi d'Rengege vu Loft a Waasser, d'CO₂-Lagerung, d'Erhale vu Biotopen an de Schutz géint natierlech Risiken.

11.25. Mir wäerten déi ökologesche Gestiou vun de Bëscher weiderentwéckelen a wäerten sou vill wéi méiglech op déi **natierlech Regeneratioun vun de Bëscher** vertrauen, fir esou hir Widderstandsfäegkeet géint déi global Erwärmung ze fërderen an hir Roll am Erhale vun de Biotopen ze stäerken.

11.26. Mir encouragéieren d'Entwécklung vu **villsäitege Bëscher**, mat villen Aarten a Beem vu verschiddenen Alteren, mam Zil fir d'Fiichten (dacks Monokulturen) ze ersetzen. D'Aféierung vun neien Aarten solle Studien ënnerleien, fir si op hir Resistenz géint d'Erwärmung ze prüfen.

11.27. Mir wäerten déi **kollektiv Verwaltung** an d'Gruppéieren vu private Bëscher fërderen, fir ze verhënneren, datt soss eng Fragmentéierung vum Bëschbesëtz eng schlecht Exploitatioun oder d'Opgi vun Terrainen mat sech bréngt.

11.28. Mir reforméieren **d'Praktik vun der Juegd**, fir d'Verbreedung vu grousserem Wëld besser ze reegelen, an de Schued ze limitéieren, deen et an de Bëscher verursaacht. Nei Praktiken mussen dem Déierschutz Rechnung droen ("Klappjuegd" duerch "Dréckjuegd" ersetzen) a vu reng ökologesche Krittäre geleet ginn.

11.29. Mir wäerten den **Holzsektor** entwéckelen, fir d'Holzkonstruktioun ze fërderen (Seeën, Schräinerei, Isolatioun, asw.) an och fir eng gutt Gesondheet vun de Bëscher fir déi zukünftige Generatiounen ze garantéieren.

12.

Landesplanung

D'Landesplanung ass en zentraalt Instrument am Kampf géint de Klimawandel a beim Ëmweltschutz: d'Begréngung an d'Erhéijung vun der Loftfichtegkeet am urbane Raum oder de Schutz vun de Biedem sinn Elementer déi direkt Verbesserunge kënnen bréngen. D'Gemengen hunn eng grouss Verantwortung a müssen hëllefen d'Buedemversigelung ze vermeiden. Well all Decisioun an dësem Beräich ganz konkret Verännerunge mat sech bréngt, muss et hei eng gréisstméiglech Transparenz a Participatioun ginn.

Fir eng demokratesch an ökologesch Landesplanung

12.1. déi Lénk wäerten d'Prozesser vun der Bedeelegung vu Bierger a Wëssenschaft un der Entwécklung vu Lëtzebuerg weiderféieren, déi am Kader vu **Luxembourg in Transition** agefouert goufen, besonnesch am Hëbléck op de Plan Directeur d'Aménagement du Territoire (PDAT) an de sektorielle plans directeurs.

12.2. Mir wäerten déi entspriechend Moossnamen a Ressourcen entwéckele fir d'Landesplanung mat den Ziler an Aklang ze bréngen, déi am PDAT 2023 festgeluecht goufen. Bei den Entscheedungen an der Landesplanung müssen déi **sozial an ökologesch Ziler** déi selwecht Wichtigkeet kréie wéi déi wirtschaftlech Ziler.

12.3. Mir brauchen eng laangfristeg **ökologesch Landesplanung**, déi am Aklang mam Zil vun der CO₂-Neutralitéit am Joer 2045 steet. Parallel wäerte mir eng Strategie fir d'Adaptatioun un déi global Erwärmung fir d'Period no 2023 erstellen un déi all politesch Entscheedungen a Saache Landesplanung ugebonne musse ginn.

12.4. Mir wëllen d'**Loftfichtegkeet an den Uertschaften** erhéijen, andeems mir Gewässer nees fräileeën a Fiischzonen an Dämmele bei den urbanen Zentren schaffen oder restauréieren.

12.5. Mir wäerten eng **Strategie fir d'Begréngung** vun urbanen a peri-urbanen Zonen entwéckelen, andeems mir minimal Quote fir ëffentlech Gréngfläch festleeën a Gestionspläng fir hir ökologesch Qualitéit ze erhalen an ze verbessern. D'Begréngung vu Fassaden an Diecher vun neien ëffentleche Gebaier gëtt obligatoresch an et gi Subventiounen fir d'Begréngung bei de private Stéit agefouert.

12.6. Mir wëllen den Taux vun der **Buedemversigelung** progressiv reduzéieren fir 2050 bei null Netto-Versigelung unzekommen. All ëffentlechen oder privaten Entwécklungsprojet wäert enger Evaluatioun vum ökologeschen Impakt ënnerleien, och a Bezuch op d'Buedemversigelung. Eng Strategie fir d'Bekämpfung vun der sënnsloser Versigelung vu Fläche gëtt an Zesummenaarbecht mat de Gemengen ausgeschafft. Wa nei Stroosse gebaut gi muss op an der Géigend eng aner Strooss mat der selwechter Fläch zerstéiert a renaturéiert ginn.

12.7. Mir wëllen zu Lëtzebuerg e **Gesetz fir de Schutz vun de Biedem** schaffen. Dëst Gesetz soll op de Prinzipien vun der Preventioun an der Virsuerg opgebaut sinn an déi Responsabel vu Verschmutzung dozou verpflichten, d'Qualitéit vun de Biedem nees hierzestellen

(Prinzip «pollueur-payeur»). Eng Bestandsopnam an e reegelméisseege wëssenschaftleche Suivi iwwert d'Qualitéit vun de Biedem (Verschmutzung, Qualitéit vun den Akerbiedem, Taux vun der Versigelung) wäerten d'Grundlag bilde vun deem Gesetz.

12.8. Mir wëllen eng Evaluatioun maache vun de **Risiken déi mat de klimatesche Bedéngunge verbonne sinn**, wéi Iwwerschwemmungen, Dréchenten a Stierm. Virsiicht- a Schutzmoossnamen ginn an d'Landesplanung integréiert. Mir ënnersichen d'Méiglechkeet an d'Machbarkeet vun engem ëffentlechen a solidareschen Versécherungsregimm, fir Schied ze versécheren, déi mat den Auswierkunge vun der globaler Erwiermung verbonne sinn.

12.9. Fir Gréngzonen ze erhalen, engagéiere mir eis fir eng Landesplanung, déi virrangeg déi **verfügbar Terrainen am lokale Perimeter** oder op Industriebroche mobiliséiert. Mir fërderen och eng Entwécklung déi sech op kuerz Weeër an der Veraarbechtung baséiert.

12.10. Mir wëllen de Prinzip aféiere vun der **sozialer Verantwortung verbonne mam Besëtz** (Eigentum verpflichtet). Och wann eis Verfassung schonn d'Méiglechkeet vun Expropriatioun am Allgemenginteressi enthält, muss dës Prinzip verstärkt a besser ugewannt ginn. Et ass och néideg d'Virkaftsrecht zum Virdeel vun den ëffentlechen Acteuren zestärken, mat Entschiedegungen, déi no objektive Krittäre festgeluecht ginn (Kapitel iwwer d'Institutiounen).

12.11. Mir stoppen **d'Oggi vu weesentlechen ëffentleche Servicer** a garantéieren hir regional a lokal Ofdeckung: Gesondheetsariichtungen, Kannerbetreierung, administrativ Servicer, Policebüroen, Noutdéngschter, Postservicer, ëffentlechen Transport, asw.

12.12. Mir wëllen déi **finanziell Situatioun vun de Gemengen** stärken, deenen hir Verantwortlechkeeten a Missiounen ëmmer méi wichteg ginn. Déi politesch Aktioun, fir den Zougang zu bezuelbare Wunnengen an den Ëmweltschutz ze garantéieren, muss sech op allen Niveauen ofspillen an d'Gemege sinn hei zentral Acteuren.

12.13. Mir wäerten déi **interkommunal Zesummenaarbecht** fërderen, fir d'Plangen an d'Ëmsetze vun de regionalen Ziler a punkto Landesplanung ze verbesseren.

12.14. Mir wëllen d'Gemegepolitik an Aklang bréngen mat den Ziler vun der Landesplanung, andeems mir déi **gesetzlech Verpflichtunge fir d'Gemengen** verstärken, de normative Kader vollstänneg ze respektéieren. Zu dësem Zweck wëlle mir den aktuelle System vun der administrativer Tutelle, deen der zoustänneger Ministesch oder dem zoustännegen Minister et just erlaabt illegal

kommunal Entscheedungen ze suspendéieren oder s'annuléieren, ersetzen duerch e System vun "déféré ministériel", wou en administratiivt Geriicht kann ugeruff gi fir eng Annulatioun duerchzesetzen. Wann déi zoustänneg Ministesch oder den zoustännegen Minister net handelt, müssen och Schäffen oder Wielerinnen a Wieler kënnen eng Demande um administrative Geriicht maachen.

12.15. Mir suerge fir **maximal Transparenz** bei alle politeschen Decisiounen op nationalem a kommunalen Niveau. Transparenz ass besonnesch wichteg an alle Beräicher vum Grondbesëtz an der Landesplanung, fir Fäll vu Clientelismus auszeschléissen.

12.16. Fir eng Koherenz an der Landesplanung iwwert d'Grenzen eraus ze garantéieren, wäerte mir déi **grenziwwerschreidend Zesummenaarbecht** stärken. Déi politesch Acteuren aus der Groussregioun müssen am Planungsprozess befrot a mat agebonne ginn.

12.17. D'Aarbechtsplaz muss méi no bei de Wunnraum bruecht ginn, andeems fir eng **equilibréiert Verdeelung vun den Aarbechtsplazen** tëscht de verschiddenen Entwécklungspolen am Land gesuergt gëtt.

13.

Demokratie an Institutionen

Den Ausschluss vun der auslännescher Bevëlkerung bei nationalen Entscheedunge schafft ouni Zweifel en Demokratiedefizit. déi Lénk trëtt weiderhi fir d'Awunnerwalrecht an, mee proposéiert och aner Pistë fir eng politesch Abannung vun alle Mënschen hei am Land ze garantéieren. Mir wëllen eng demokratesch Erneuerung vun ënnen aleeen a begleeten.

Demokratesch Prinzipien stäerken

13.1. déi Lénk wëllen **eng demokratesch Erneuerung** ënnerstëtzen, déi vir un allem vum demokrateschen Engagement vun de Biergerinnen a Bierger ofhänkt, vun enger lieweger a seriëser ëffentlecher Debatt, vun der demokratescher Praxis op allen Niveaue vun der Gesellschaft, souwéi dem fréizäitege Léieren, ouni Paternalismus, vun den demokratesche Praktiken. Déi institutionell Reformen déi mir proposéieren si wichteg a noutwenneg, mee si kënnen net déi demokratesch Beweegungen an der Gesellschaft ersetzen. Eng Demokratiséierung vun der Gesellschaft, sief et op nationalem oder europäeschen Niveau, kann net ouni eng Initiativ vun ënne funktionéieren.

13.2. Mir wäerten eis weiderhin – aus Prinzip – fir **een allgemengt Walrecht** fir all Persoun ab 16 Joer asetzen, déi am Land leeft a fir déi déi lëtzebuergesch Gesetzgebung gëllt. Doriwwer eraus wäerte mir eis nom Prinzip « eng Persoun, eng Stëmm », fir een eenzege Walbezierk fir d'Legislativwahlen engagéieren.

13.3. Mir si géint eng méiglech Aféierung vum **elektronesche Vott**, well en de Prinzip vum geheime Vott net garantéiert a ganz vulnerabel fir Manipulationen ass.

13.4. Mir wëllen d'Unzuel vun de méigleche successive Mandater reduzéieren a mir viséieren eng Reform vun dem **Mandatscumul**. Mir wëllen zum Beispill eng Incompatibilitéit vun dem Mandat vum Deputéierten a vum Buergermeeschter oder Schäffen aféiere fir déi demokratesch Prinzipien ze stäerken. Doriwwer eraus engagéiere mir eis fir Deklaratiounen zu méiglechen Interessenkonflikter vu Persoune mat engem politesche Mandat a Bezug op hiert Verméigen, hiert Akommes an hir Relatiounen mat verschiddene Lobbyen.

13.5. Mir engagéieren eis fir méi **Transparenz**. Déi verschidden Etappe vun der legislativer a reglementairen Prozedur müssen am Prinzip fir d'Ëffentlechkeet zougänglech sinn.

13.6. Mir wëllen d'**Biergerinitiativrecht** stäerken, dat e wichtegt Element an der direkter Demokratie duerstellt. Déi aktuell Situatioun, an där d'Chamber mat enger Majoritéit vun de Stëmmen beschléisse kann d'parlamentaresch Aarbecht op engem Virschlag net fortzetzen, muss geännert ginn. Mir proposéieren eng dräistufeg Prozedur, déi am Fall vun enger Ofleennung an der leschter Etapp d'Méiglechkeet vun engem Referendum iwwert d'Propose virgesäit.

D'Definitiou vum de Rechter déi mat der mënschlecher Dignitéit verbonnene sinn

13.7. Mir wëllen d'**Rechter**, déi mat der Definitiou vum der «dignité humaine» verbonne sinn, als aklobart Rechter an d'Verfassung aschreiwe loossen, zum Beispill d'Recht op Wunnraum, d'Recht op mënschewierdeg Aarbechtskonditiounen, d'Recht op Sozialversécherung, asw. Mir wëlle sécherstellen, datt all Mënsch Zougang zu all deem huet, wat hie benéidegt fir ee Liewen an Dignitéit ze féieren. Dofir muss eng éffentlechen Debatt doriwwer gefouert ginn, wat mir als Gesellschaft ënnert dem Begrëff vum der mënschlecher Dignitéit verstinn. De Grondprinzip muss sinn, datt et net duergeet, datt eng Debatt stattfënnt, mee datt jiddereen dorunner deelhuele muss, inklusiv a vir un allem déi Persounen, deenen hier Dignitéit am meeschten a Gefor ass.

13.8. Mir wëllen de **Prinzip vum der sozialer Verantwortung, déi mam Eegentum verbonnen ass**, an der Verfassung verankere loossen.

13.9. Mir wëllen d'Dispositiounen reforméieren iwwer d'Bestëmmung vum der **Entscheidung am Fall vun enger Expropriatioun**. Si sollen dem Benefice fir d'Gesellschaft Rechnung droen, wouzou och déi expropriéiert Persoun gehéiert. An deem Sënn betount den Europäesche Geriichtshaff fir Mënscherechter, datt d'Memberstaaten iwwert ee grouse Gestaltungsspillraum verfüge bei de Modalitéite fir d'Entscheidung ze berechnen. Zum Beispill huet den Europäesche Geriichtshaff fir Mënscherechter festgehalten, datt Zieler vun éffentlechem Notzen, wéi se ënnert anerem bei Wirtschaftsreformen oder der sozialer Gerechtegkeet viséiert ginn, fir ee Remboursement ënnert dem volle Maartwäert schwätze kënnen.

13.10. Mir wäerten een **effektiivt Recht op Informatioun** aféieren. Mir wëllen de Biergerinnen a Bierger méi Kontrollméiglechkeete ginn, besonnesch iwwer déi éffentlech Autoritéiten a wirtschaftlech Acteuren. Eng éischt Verbesserung besteet doran, d'Gesetzgebung iwwert eng transparent an offe Verwaltung ze änneren, andeems déi ongenee Referenz op d'Notioun « documents relatifs à l'exercice d'une activité administrative » duerch eng Definitiou ersat gëtt, déi op der Konventioun vum Conseil de l'Europe vum 2009 iwwert den Zougang zu Dokumenter baséiert. Dës gesäit vir, datt : «[on] entend par « document publics » toutes informations enregistrées sous quelque forme que ce soit, rédigées ou reçues et détenues par les autorités publiques.»

13.11. Mir wäerten eis dofir engagéieren, datt d'**Recht**

op informationnell Selbstbestëmmung eng Realitéit gëtt. D'Biergerinnen a Bierger mussen wëssen, wien Daten iwwert si hält, wat mat dësen Date geschitt, fir wéi eng Zwecker dës Date benotzt ginn a si mussen dës Daten op eng iwwerprüfbar Manéier läsche loosse kënnen. Nëmme da kënnen d'Biergerinnen an d'Bierger onofhängeg handeln, wat eng Viraussetzung fir eng demokratesch Gesellschaft ass.

13.12. Mir wëllen de **Schutz vu Whistleblower** an d'Verfassung aschreiwe loossen. Si mussen géint all Form vum direkter oder indirekter Repressioun geschützt ginn, wat bedeit, datt d'Ausübe vum direkten oder indirekten Drock op si eng Infraktioun duerstelle muss. Donieft muss d'Pressefräiheet an de Schutz vu Journalistinnen a Journalisten an hire Quelle gestärkt ginn.

13.13. Mir wäerten eis beméien, datt d'**Recht op Ongehorsamkeet** Realitéit gëtt. Grondsätzlech ass d'Recht – a souguer d'Flicht – d'Duerchféierung vum illegalen oder illegitimen Handlungen ze refuséieren, ee Prinzip vum der Rechtsstaatlechkeet.

13.14. Mir wäerten eis dofir asetzen, datt keng Persoun gezwonge gëtt, sech direkt oder indirekt u **Krichshandlungen** ze bedeelegen.

13.15. Mir wëllen der **Mënscherechtskommissioun (CCDH)** méi Moyene ginn. D'CCDH huet just eng kleng Ekip an donieft nach eng gewëssen Unzuel vum engagéierte Benevollen, wat gemooss un der Wichtigkeet vum hire Missiounen net duer geet. Mir wëllen och d'Obligatioun schafe fir datt all Gesetzesprojet, deen eng Auswirkung op d'Mënscherechter kann hunn, muss vum der CCDH aviséiert ginn.

Den Iwwergang zu enger Republik ënnerstëtzen

13.16. Mir wäerten eis weider fir eng **Republik** asetzen, an där d'Parlament d'Exekutiv mandatéiert an effektiv kontrolléiert. D'Präsidentin oder de Präsident garantéiert d'Grondprinzipie vum der Republik a steet iwwert de politesche Parteien. Am Aklang mat de Grondprinzipie vum der Demokratie - der Muecht vum Vollek - muss de Pouvoir vum der Chambre des Député-e-s gestärkt ginn, besonnesch par Rapport zum Pouvoir vum der Exekutiv. Doriwwer eraus muss d'Bevëlkerung méi staark an den Entscheidungsprozess agebonne ginn.

13.17. Mir wëllen d'**Laizitéit** an d'Verfassung aschreiwe loossen, dat heescht de Prinzip vum der Neutralitéit vum Staat a Bezuch op philosophesch oder reliéis Iwwerzeegungen.

13.18. Mir wëllen d'**Verfassungsgericht** stäerken, besonnesch duerch d'Erweiderung vun de Modalitéite fir si ze saiséiere. Beispillsweis soll all "personne physique" oder "personne morale", nodeems si déi verfügbar Rekursméiglechkeeten ausgeschöpft huet, d'Verfassungsgericht saiséiere kënnen, wann sech d'Fro stellt, ob eng Rechtsnorm am Aklang mat der Verfassung ass. Et ass och denkbar d'Méiglechkeet vun enger schneller Iwwerpréiwung vun engem Gesetzestext virum Verfassungsgericht virzegesinn, entweder tëscht dem Vott an der Promulgatioun oder innerhalb enger kuerzer Zäit no der Promulgatioun. Dës Kontroll sollt zum Beispill vu bestëmmte politeschen Acteuren declenchéiert kënne ginn.

13.19. Mir wëllen dem Verfassungsgericht d'Kompetenz iwwerdroe fir d'Konformitéit vun **internationale Verträge** mat der Verfassung ze kontrolléieren ier se ratifizéiert ginn.

13.20. Mir wëllen de **Staatsrot** demokratiséieren an dofir suergen, datt en e juristescht Berodungsorgan vun der Chambre des Député·e·s gëtt a net méi vun der Regierung.

13.21. Mir fuerderen eng déifgräifend an detailléiert Analys vum Mechanismus vum «**état de crise**». D'Mesuren déi de Staat während dem état de crise geholl hat, müssen op hir Noutwendegkeet an hir Proportionalitéit hin analyséiert ginn, fir dorausser Lektione fir zukünfteg Krisensituatiounen ze gewannen, egal ob dat sanitär, ekonomesch, ökologesch, migratoresch oder militäresch Krise wäerte sinn.

14.

Justiz a Police

Ëmmer méi gött déi haart
Repressioun als eenzeg méiglech
Äntwert op Sécherheitsfroen
duergestallt. Fir déi Lénk muss et
awer nach aner Alternative ginn. Mir
setzen eis a fir eng biergerne Police,
déi de lokale Kontext kennt an en
oppent Ouer huet fir d'Realitiéit vun
de Leit. Mir setzen eis och a fir eng
Legaliséierung vum Cannabis a fir
verstärkte Kampf géint Wirtschafts-
a Finanzkriminalitéit.

D'Recht op Zougank zur Justiz schützen an ënnerstëtzen

14.1. déi Lénk wäerten d'Recht op **Zougank zur Justiz** schützen an ënnerstëtzen. Et handelt sech ëm d'Recht vun all Persoun dat zoustännegt Geriicht mat enger oder méi Fuerderunge saiséieren ze kënnen an eng geriichtlech Decisioun ze kréien. Et handelt sech ëm ee wichtegt Grondrecht, wëll ouni dëst Recht all déi aner Rechter nëmmen an der Theorie existéieren. Zum Beispill muss d'assistance judiciaire vergréissert a no Akommes gestaffelt ginn. Genueg esou mussen d'Honorairé vun den Affekotinnen an Affekote méi streng kontrolléiert ginn.

14.2. Mir wëllen, datt all Mënschen **effektiven Zougank zur aktueller Gesetzeslag** huet. Dofir mussen all d'Gesetzer an administrativ Akter systematesch an enger konsolidierter Fassung verëffentlecht ginn, dat heescht a Form vun engem eenzegen Dokument, wou all d'Modifikatiounen iwwert d'Zäit integréiert sinn. Donieft wëlle mir sämtlech administrativ Circularé verëffentlechen. Schlussendlech wäerte mir garantéieren datt d'Gerichtsurteeler an -decisiounen publizéiert gi mat engem Minimum un Anonymiséierung déi haut iwwerdriwwen ass. Dat gëllt och fir déi Gerichtsurteeler an der Vergaangenheet an zum Beispill och fir d'Decisiounen vum "comité du contentieux" vum Staatsrot.

14.3. Mir wëllen d'**Recht op ee Riichter** stäerken andeems mir d'Verpflichtung aféieren, datt all geriichtlech Decisioun op d'mannst déi méiglech voies de recours, d'Delaen heivir, souwéi de Numm an d'Adress vum zoustännegen Geriicht erwänt muss.

14.4. Mir wëllen d'Recht an eiser Gesetzgebung verankeren, datt e Gemengerotsmember an d'Wielerinnen a Wieler kënnen d'**Verwaltungsgeriicht** uruffen, wann eng Gemeng eng Decisioun hëlt, déi manifestement illegal oder verfassungswiddreg ass a wou den Inneministère net reagéiert.

14.5. Mir suergen dofir, datt déi **Dispositionen an internationalen Traitéen** aklobar Rechter ginn, déi mat ekonomeschen, sozialen a kulturelle Rechter ze dinn hunn an déi net präzis a komplett genuch sinn, fir direkt applicabel ze sinn.

14.6. Mir wëllen nei **kollektiv Verfaren** aféieren, besonnesch am Beräich vum Aarbechtsrecht, dem Verbraucherrecht an dem Ëmweltrecht. Generell mussen d'Rechter vun den Aarbechter-innen, de Verbraucher-inne souwéi déi vun hire Vertrieeder-inne géigeniwwer de multinationale Konzernern gestärkt ginn.

14.7. Mir engagéieren eis fir eng Reform vum juristesche Kader am Beräich vum **Jugendschutz**, déi de iwwergeuerdenten Interêt vum Kand an de Mëttelpunkt stellt.

14.8. Mir wäerten den Zougang vun de Bierger-innen zu hiren administrativen Dossieren erliichteren an hir Rechter an der administrativer Prozedur stäerken, besonnesch duerch d'Aféierung vun engem **recours en cassation**.

14.9. Mir wäerten **alternativ Modeller vun der Schlichtung** vu Konflikter stäerken als Deel vun der Justiz an zwar an deene Beräicher, an deenen si wierksam sinn. Ënnert kengen Ëmstänn dierf awer eng Form vu Privatjustiz entstoën.

14.10. Mir wëllen d'**Notariat** komplett iwwerschaffen an d'Zuel vu Notairë vun haut 36 op op mannst 100 erhéijen. D'Lëscht vun den Honorairë muss iwwerschafft ginn, genee wéi d'Reglementatioun iwwert d'Bürosfraisen. De System vu Selbstiwwerwaachung duerch d'Notariatskummer muss ersat ginn duerch e System vu regelméissegem Inspektiounen ënnert der Verantwortung vum Justizministère an der Mataarbecht vun der Commission de surveillance du secteur financier (CSSF) wann et ëm Geldwäsch geet.

D'Police reforméieren

14.11. Mir wëllen déi verschidden Acteure stäerken, déi fir d'Poursuite an d'Sanktionéiere vu **Wirtschafts a Finanzkriminalitéit** zoustänneg sinn an/oder dorunner bedeelegt sinn, souwuel zuelemissseg wéi och a Bezuch op hir Ausbildung. Dat betrëfft zum Beispill de Parquet, d'CRF, d'CSSF, Departement « Criminalité économique et financière » vun der Police judiciaire, d'Riichter déi an der Wirtschaftskriminalitéit spezialiséiert sinn, asw. Et versteet sech vu selwer, datt dës Acteuren och iwwert ausräichend Ënnerstëtzung verfueg mussen, besonnesch duerch Finanzanalysten an IT Expert-innen.

14.12. Mir setzen eis fir eng Police an, déi **no engem zäitgemässe Modell** organiséiert an ausgebilt ass. De Respekt vun de Mënscherechter, der Verhältnisméissegkeet, der Desescalatioun souwéi déi demokratesch Kontroll si Grondprinzippe vun dësem Modell. Eng Police am Dëngscht vun der Gesellschaft muss zougänglech an erreechbar sinn.

14.13. Mir wäerten ee Konzept entwéckele vun enger **biergernoer Police**, déi déi lokal Bevëlkerung kënnt, mat de spezifesche lokalen a soziale Problemer vertraut ass, an sou am Virfeld präventiv agéiere kann. Eng gutt Relatioun tëscht der Police an der lokaler Bevëlkerung ka Spannungen ofbauen a repressiv Moosname vermeiden.

14.14. Mir wäerten drop oppassen, datt Polizist-innen, déi hir berufleche Tätegkeet nei ufänken, net onvorbereet a **sensibelen a risikoräichen Zone** gelooss ginn. Si müssen onbedéngt duerch erfuerere Polizist-innen ënnerstëtzt ginn.

14.15. Mir ënnerstëtzen d'Police an hirer Roll, de **Respekt vun de perséinlechen a kollektive Rechter** an aller Rou ze garantéieren, besonnesch wat d'kollektiv Recht op d'Versammlungs- an Demonstratiounsrecht betrëfft. An dësem Fall muss d'Police ugemoooscht ausgebilt sinn, fir onnéideg Spannungen ze vermeiden.

14.16. Mir suergen dofir, datt d'**Integritéitskontroll** vun de Polizist-innen effektiv ëmgesat gëtt. Dës Kontroll soll net nëmmen am Kader vun enger Beförderung, mä generell a regelméissegem Ofstänn während der beruflecher Tätegkeet duerchgefouert ginn.

14.17. Mir wäerten d'Recht op en Iwwersetzer garantéieren an d'**E-Kommissariat** ausbauen mat der Méiglechkeet online Plainten anzerechen.

14.18. Mir wieren eis géint eng Aféierung vu sougenannten **net-déidleche Waffe** wéi den Taser oder Gummigeschosser. Dës Waffe kënnen net nëmmen irreparabel Schied verursachen a souguer zum Doud féiere – zum Beispill den Taser bei eng Persoun mat enger Härzerkrankung -, mä si kennen och opgrond vun hirer angeblecher net déidlecher Charakteristik vill méi séier agesat ginn.

14.19. Mir refuséieren eng Ausweidung vun **Iwwerwaachungskameraen**. D'Videoiwwerwaachung schränkt verschidde Rechter staark an, ouni awer bei der Bekämpfung vu Kriminalitéit wierklech wierksam ze sinn oder d'Sécherheetsgefëll ze stäerken. Mir wëlle manner restriktiv a méi effektiv Alternativen a Betruecht zéien, wéi verstärkt op Sozialaarbecht an eng vernënfteg Gestaltung vum ëffentleche Raum ze setzen, zum Beispill andeems ee kuckt d'ëffentlech Platze belieft a beliicht ze gestalten.

14.20. Mir wäerten drop oppassen, datt de **Mechanismus fir Plainte** am Fall vun engem Dysfonctionnement vun der Police ze mëllen effektiv funktionéiert.

14.21. D'**Inspection générale de la police** (IGP) muss dat noutwenneg Personal souwéi den erfuerderleche Budget zur Verfügung hunn, fir hir Aufgaben zefriddestellend erfëllen ze kennen an sou d'Bierger-innen viru méiglechen Abuse schützen ze kënnen.

14.22. Mir wäerten d'Bedreeung déi vum **Terrorismus** ausgeet wierksam a gezielt duerch den Asaz vun den erfuerderleche polizeileche Mëttelen bekämpfen. Den Artikel 135-1 vum Code pénal, deen den terroristeschen Akt definéiert, muss geännert ginn, well déi aktuell

Formuléierung – déi vun Ufank un als nebulös kritiséiert gouf – weit iwwert d'Definitiouen erausgeet, déi beispillsweis an der Direktive 2017/541 relative à la lutte contre le terrorisme verwent gëtt.

14.23. Mir wëllen de SRE (**Service de Renseignement de l'État**) an all aner Geheimdéngschtinstitutioun oder Geheimpolice ofschafen. D'Bekämpfung vun der Kriminalitéit ass d'Aufgab vun der Police. Bis dat konnt ëmgesat gi muss all politesch Iwwerwaachung an Observéierung – besonnesch duerch déif an d'Privatsphär agräifend Mëttelen a Programmer – verbuede ginn. Genée esou muss d'Benotzung vu sougenannten « fiches blanches » op dëser Grondlage bei Gerichtsverhandlungen ënnersot ginn.

Iwwert den droit pénal débattéieren

14.24. De **Code pénal an d'procédure pénale** - déi d'Äntwert vun der Gesellschaft op bestëmmte méi oder manner schwéier Verstéiss géint déi sozial Uerdnung enthalten - müssen enger ëmfangräicher Reform ënnersu ginn. Hei muss eng Analys aus dem Bléckwénkel vun de Prinzipien vun der Previsibilitéit an der Präzisioun vum Strofgesetz, souwéi vun der Noutwennekeet an der Proportionalitéit vun de Strofen duerchgefuert ginn.

14.25. Mir wäerten d'Leit drop sensibiliséieren, datt vill Infarktione d'**Ergebnis vun Ongläichheete** sinn. Et ass geféierlech ze mengen, datt een eenzeg an eleng duerch ëmmer méi Polizist-inn-en an duerch eng Verschäerfung vum Strofrecht dorobber reagéiere kann, amplaz des Ongläichheeten ze bekämpfen. Virun allem d'Klassenongerechtegkeete mussen besäitegt ginn. Deementspriechend müssen déi strengste Reegelen vum droit pénal fir déi Verhale virgesi sinn, déi de meeschte Schued um gesellschaftlechen Zesummeliwwen ausléisen.

14.26. Mir wäerten eis engagéiere fir d'**Féminicides** am Code pénal ze verankeren. Et ass wichteg d'Verbrieche mat fraefeindlechen a sexistesche Mierkmolen méi siichtbar ze maachen an d'Verwendung vun dësem Begrëff am Kader vun der Justiz ze stäerken. Generell ass et noutwenneg, d'Spezifizitéiten vun der Gewalt géint Fraen an der Justiz méi ze berécksiichtegen.

14.27. Mir wëlle Prisongsstrofen, sou weit et méiglech ass, duerch **alternativ Strofen** ersetzen. Genée esou wäerte mir probéieren den Taux vu Leit, déi an der Untersuchungshaft setzen, ze senken, beispillsweis duerch d'Berécksiichtegung vun alternative Moosnamen wéi der Hannerleeung vun engem Identitéitsdokument oder der elektronescher Foussfessel. Besonnesch d'Strofvollzuchspolitik muss grondleeënd reforméiert gi,

fir datt d'Reinsertioun vun eemolege Prisonnéier-innen erlichtert gëtt. Doriwwer eraus muss d'Ënnerbréngung vu Mannerjärege an engem Prisong verbuede ginn.

14.28. Mir engagéieren eis fir d'Aféierung vun engem **juge d'application des peines**, besonnesch well et wichteg ass, datt jiddereen d'Onparteilechkeet vun der Justiz och un der äusserlecher Erscheinung erkenne kann.

14.29. Mir wäerte Projete fir déi Zäit no enger Prisongsstrof realiséieren, wéi zum Beispill d'maisons de transition. D'Ziel ass et, déi **sozial Reinsertioun** vun de betraffene Persounen ze promouvéieren, andeems een hëlleft, d'Iwwergangsphas tëscht der Inhaftéierung an der sozialer Reinsertioun méi einfach ze bewältegen.

De Konsum an den Ubau vum Cannabis vollstänneg legaliséieren

14.30. Mir wäerte bestëmmten Handlungen **entkriminaliséieren**, besonnesch am Beräich vun den Drogen. Opgrond vun der Kriminaliséierung vun dem Konsum vu bestëmmten Droge muss d'Police an d'Justiz onverhältnisméisseg vill Zäit investéieren. Zäit déi dann op anerer Plaz feelt.

14.31. Mir wäerten eis fir eng vollstänneg Legaliséierung vum Konsum an dem Ubau vu **Cannabis** souwéi fir ee reglementéierte Verkaf asetzen.

Punktuell Reforme realiséieren

14.32. Mir stäerken d'Rechter vun den Aarbechter-innen duerch eng Reform vum **Insolvenz- a Firmenliquidatiounenrecht**.

14.33. Mir wäerten ee wierksame Rechtskader fir d'**Ëmweltkriminalitéit** schafen, industriell Ëmweltverschmutzung bestrofen an de Prinzip vum Pollueur-payeur strikt uwenden.

14.34. D'Gesetzgebung vun der **Datespäicherung** muss reforméiert ginn, soudatt kloer a transparent Bestëmmungen fir d'Dateveraarbechtung existéieren.

14.35. Mir suerge fir ee Gläichgewiicht tëscht dem **Dateschutz** an der Erhiewung an dem Zougang vun Daten déi am ëffentlechen Interessi sinn.

14.36. Mir wäerte bei der Reform vun der Gesetzgebung iwwert d'**filiation** d'Wuel vum Kand an de Mëttelpunkt vun den Iwwerleeungen stellen an dofir suergen, datt d'Gläichstellung vun de Genren respektéiert gëtt.

15.

Kultur

Kultur ass kee Luxus, mee e wichtegt Mëttel zur Emanzipatioun, dat fir all d'Mënsche muss zougänglech sinn. D'Kënschtlerinnen a Kënschtler müssen onofhängeg schafen a vun hirer Aarbecht liewe kënnen. D'Kulturpolitik muss méi op Participatioun an Dialog setzen an och reegelméisseg evaluéiert ginn.

Kultur fir alleguerten

15.1. déi Lénk wëllen de **Kulturbudget vum Staat** konsequent erhéijen op 1% vum Bruttoinlandprodukt.

15.2. Mir wäerten direkt d'**médiation culturelle** tëscht dem Publikum an de Kulturacteurs souwéi der Konschtpädagogik op nationalem Niveau developpéieren, an dëst net nëmmen an de groussen Institutiounen, déi iwwert déi noutwenneg Moyene verfügen. D'Vermëttlung spillt eng essentiell Roll bei de Beméiungen, den Zougang zur Kultur fir jiddereen-t ze erméiglechen. Een éischte Schratt wär d'Ariichtung vun engem Aarbechtsgrupp, deem d'Acteurs zesummebréngt, déi bereets Erfahrung an deem Beräich hunn.

15.3. Mir wäerten d'**partizipatif Kulturprojeten** tëscht professionnelle Kënschtlerinnen an allen Bevëlkerungsgruppe konsequent fërderen.

15.4. Mir wäerten déi **kulturell Aktiounen als Integratiounsvektor** unerkennen an ënnerstëtze souwéi gläichzäiteg déi kulturell Rechter fërderen.

15.5. Mir wäerten den **interkulturellen Dialog** tëscht dem Publikum an de Kulturacteurs fërderen.

15.6. Mir wëllen d'**Digitaliséierung vum Kulturgut** entwéckelen. Eng digital Bibliothék wäert ee weideren Accès zur Kultur erméiglechen. Mir wäerten den Archivage vun den digitale Supporte vum kulturelle Patrimoine verbessern : audio-visuell Opnamen, digital Kreatioun, Videoclipp, Videokonscht, asw.

15.7. Mir wäerten eng Visioun an eng Strategie fir d'Kreatioun, d'Diffusioun souwéi d'Promotioun vu **kulturellen Online-Inhalter** entwéckelen. No Initiative während der Pandemie gouf d'Chance verpasst fir iwwert déi nei Erausforderungen nozedenken, déi am Kulturentwécklungspang enthalen sinn.

15.8. Mir erliichten den **Zougang zu kënschtlereche Beruffer**. D'Ausübung vun der Konscht däerf net nëmmen enger Elite oder Akademiker virbehale sinn.

15.9. Mir grënnen eng **Konschthéichschoul**, déi an den akademesche System zu Lëtzebuerg integréiert gëtt. Mir developpéieren d'universitär Offer am Beräich vun de Konscht, Film a Kulturwëssenschaften.

15.10. Mir wëllen d'Kultur an d'**Fräiheet vum kënschtlerechen Ausdrock** als Ziler mat konstitutioneller Valeur an d'Konstitutioun aschreiwe loossen.

15.11. Mir wäerten konsequent Investissementer am

Beräich vun den **ëffentleche Bibliothéike** maachen. Dozou gehéiert de Finanzement vun engem Réseau u regionalen a kommunale Bibliothéiken (dorënner och d'Reprise vu private Bibliothéiken duerch déi ëffentlech Hand), d'Opstelle vun engem onofhängegen nationale Bibliothéiksservice, deen de lokale Bibliothéike ka beroden, ënnerstëtzen a forméieren, sou wéi eng laangfristeg Planung fir de nächsten Ausbau vun der BnL, deenen hir Magasinner an 20 bis 30 Joer wäerte voll sinn.

15.12. Mir wëllen de privaten an ëffentlechen **Archive** zu Lëtzebuerg weider entwéckelen andeems mir den aktuelle legale Kader adaptéieren (Schafung vun engem legale Kader fir de kommunalen Archive, Liberaliséierung vum Zougank zu den Archive fir d'Fuerscher-innen). Déi implizéiert Persounen, virun allem an de Gemengenadministratiounen, mussen op der Fro vum Archive sensibiliséiert a forméiert ginn. Et mussen déi néideg personell a materiell Moyene bereet gestallt gi fir den Archive a mir brauchen eng politesch Strategie par Rapport zu de privaten Archiven.

D'Kënschtler-innen am Mëttelpunkt

15.13. Et mussen innovativ Modeller entwéckelt an een Ëmfeld geschaaft ginn, dat endlech nohaltegt a kreatiivt Schaffe souwéi d'**Onofhängegkeet vu de Kënschtler-inne** fërdert. Momentan orientéiert een sech exklusiv un Modellerausanere Länner oder dem internationale Marché, amplaz selwer iwwer spezifesch Modeller, déi un d'Realitéit ugepasst wieren, nozedenken. An deem Zesammenhang géife mir och d'Kultur an d'Kreativwirtschaft méi no beienee bréngen.

15.14. Mir wäerten den Zougank zum **Status vum "intermittent du spectacle"** an dem "artiste indépendant" op der Grondlag vu Vertrauen erliichten, andeems mir de Status an den éischte Joer, déi am schwieregste sinn, onofhängeg vum Bildungsniveau automatesch erdeelen. Mir wäerten den ondankbare System vum "carnet d'intermittence" reforméieren, andeems mir den Employeur méi an d'Verantwortung huelen.

15.15. Mir wëllen de Status vum **«travailleur intellectuel indépendant»** reforméieren, andeems mir en un de Status vum «salarié autonome» erufféieren, dobäi awer d'Besonneschkeete vun der Aarbecht vun de Kënschtler-inne berécksiichtegen. Hir Prekariséierung soll duerch d'Aféierung vu soziale Mindeststandarde verhënnert ginn an doduerch, datt den Opdragsgeber oder de Staat d'Patronatskotsatiounen iwwerhuelen.

15.16. Mir wäerten de **System vun de Bourssen** an den

«aides à la création» iwwerschaffe fir en un déi tatsächlech Bedürfnisser unzepassen an déi onbezueltten Aarbecht an der Ausschaffungsphas ze valoriséieren.

15.17. Et musse Méiglechkeete fir **laangfristeg Engagement fir Artist-inne** geschaaft ginn: Residenzen, Kompanien, national Tourneen, Kënschtler-innen déi mat Gemenge schaffen, asw.

15.18. Mir wëlle **gëeegent Raim fir ze prouwe** fir Musiker-innen, Theaterspiller-innen, Dänzer-innen, asw, schafen.

15.19. Mir wäerten an Zesummenaarbecht mat de Gemenge Konzepter entwéckele fir **eidelstoend Gebaier** temporär fir kulturell Projeten zur Verfügung ze stellen.

15.20. Mir wëllen am Beräich vun den **"arts plastiques"** gëeegent Ateliere schafen. Mir ënnerstëtzen d'Participatioun un Foren, och fir Kënschtler-innen déi net un eng Galerie gebonne sinn an ënnerstëtzen de private Kaf vu Wierker mat Primmen. Mir uechten op d'Ëmsetzung vum Gesetz iwwer d'Integratioun vu kënschtlereche Wierker an den ëffentleche Gebaier.

15.21. Mir wëlle Mindestgage fir Artist-inne vun der **elektronesch verstärkter Musek** (artistes de musique amplifiée) aféieren, Méiglechkeete fir laangfristeg Engagement schafen, sou wéi déi artistesch Qualitéit an déi regional Spezifitéiten ënnerstëtzen, amplaz sech wéi bis elo un dem globaliséierte Musekbusiness ze orientéieren.

15.22. Mir wäerten eis fir ee Strategiewiessel bei der **Theater-an Danzproduktioun** asetzen. Et muss manner, an dofir besser a vir un allem méi nohaltegt produzéiert ginn.

D'Kultur iwwerall

15.23. Et ass néideg eng effektiv **interministeriell Zesummenaarbecht** z'initiéieren an dobäi d'Gemengen, d'ëffentlech Ariichtungen, d'économie créative souwéi d'Zivilgesellschaft anzubannen. D'Kultur muss als transversale Vecteur vun enger emanzipatorescher Politik verstane ginn. An deem Zesammenhang etabliere mir eng interministeriell Struktur an entwéckelen een Aktiounsplang « culture-éducation ».

15.24. Mir wäerten d'Koordinatioun an d'**Ofstëmmung tëscht dem Staat an de Gemengen** am Beräich vun der Kulturpolitik intensivéieren.

15.25. Mir wëllen eng **transversal Struktur mat Biergerbedeelegung** schafen, wéi zum Beispill ee Conseil

supérieur an ee Comité interministériel du développement culturel durable.

15.26. Mir wäerten d'Verbindung tëscht der **Kultur an der Educatioun** stäerken, besonnesch duerch d'Kreatioun an d'Förderung vun Austauschstrukturen. Mir wëllen eng wierklech interkulturell Bildung erméiglechen. D'Enseignante an d'Schüler-inne müssen Zougang zu enger Formatioun vun interkulturelle Kompetenzen hunn.

15.27. Mir wëllen déi **lëtzebuergesch Kultur** besser an de Schoule fördern. Mir wäerte Literatur vun Auteuren, déi am Lëtzeburger Kontext schaffen, besser am Enseignement verankeren (op lëtzebuergesch, franséisch, däitsch an englesch). Dat gëllt och fir Musek vun Auteuren a Komponisten, déi hei zu Lëtzebuerg aktiv sinn (am Secondaire).

15.28. Mir wäerten d'**Diversitéit vun der kultureller Expressioun** op Grondlag vun engem gesellschaftleche Pluralismus promouvieren.

15.29. Mir wäerten d'Gegebenheete vu Lëtzebuerg notze fir **aner Weeër a Modeller vum Zesummeliewen** an enger globaliséierter Welt ze exploréieren an sou d'Virdeeler vun der kultureller Diversitéit ze notzen.

15.30. Mir proposéieren eng **ëffentlech Televisiouns-Chaîne** ze schafen, déi ënnert anerem kann d'Kultur aus deene spezialiséierten Etablissementer eraushuele fir se engem méi breede Publikum zougänglech ze maachen. D'Feele vun sou engem ëffentlechem Déngscht, deen zur Informatioun, Verbreedung a Schafung vu Kultur bäidréit, benodelegt déi kulturell Acteuren a kulturell Institutiounen souwéi de potentielle Publikum.

15.31. Mir wäerten déi **grenziwwerschreidend kulturell Zesummenaarbecht** intensivéieren.

Transparenz schafen

15.32. Mir wëllen een **Observatoire des politiques culturelles** schafen als Fuerschungszentrum, deen an der Lag ass, déi wëssenschaftlech a statistesch Daten ze liwweren déi indispensable si fir d'Bewäertung vun der Kulturpolitik.

15.33. Déi kulturell Institutiounen mat ëffentlechem Charakter, déi momentan privat gefouert ginn, müssen an **ëffentlech Ariichtungen** ëmgewandelt gi mat de noutwenneg finanziell Mëttelen. An de leschte Joerzénge goufen ënnert dem Afloss vun der liberaler Ideologie vill wichteg kulturell Ariichtungen ënnert privatem Status kreéiert, obwuel se mat ëffentleche Gelder finanzéiert ginn an eng Aufgab vun ëffentlechen Interessi erfëllen.

15.34. Den **Afloss vum privat Sektour** an de Conseils d'administration vun de kulturellen Institutiounen muss reduzéiert ginn fir d'Kommerzialiséierung am Kulturberäich anzedämmen.

15.35. Et ass eis wichteg d'**Ënnerrepresentatioun vu Fraen** a Féierungspositiounen vu kulturellen Ariichtungen ze behiewen a fir ee Gläichgewicht vun de Genren an der artistescher Programmation ze suergen.

15.36. Mir wäerte sécherstellen, datt d'Ëmsetzung vum **Kulturentwécklungsplang** all zwee Joer evaluéiert, a falls noutwenneg, an enger Ofstëmmung mat alle Bedeelegten ugepasst gëtt.

15.37. Mir wäerten d'**Tutell iwwert d'Filmproduktioun** vum Ministere fir Kommunikatioun a Medien op de Ministere fir d'Kultur iwwerdreen, fir de liberale Machenschaften een Enn ze setzen. Mir wëllen och Schluss maache mat dem flagrante Desequilibrium tëscht der majoritärer an der minoritärer lëtzebuergescher Produktioun. Mir wäerten oppassen, datt déi Produktiounen, déi an der Logik vun der «exception culturelle» ënnerstëtzt ginn, och e kulturelle Méiwäert duerstelle fir Lëtzebuerg um Niveau vun den Talenter, Plazen a Sproochen.

15.38. Mir wäerte **Statistiken** bereetstellen a Verëffentlechungen iwwert Formatiounen am Kulturberäich maachen.

15.39. Mir wäerten d'Participatioun vun Artist-innen an Acteuren aus der Kultur an **Entscheidungsprozesser** sécherstellen an all Stëmmen um Terrain héieren, an eben net nëmmen déi vun institutionaliséierte Gruppéierungen (zum Beispill, d'kulturell Denkfabrik).

15.40. Fir eng **pluralistesche Programmgestaltung** ze garantéieren a Favoritismus ze verhënneren, wäerte mir d'Mandater vun Direkteschposten a kommunalen an ëffentlechen Ariichtungen begrenzen.

15.41. Mir wäerten eng Evaluatioun vu **kultur|ix** duerschféiere loossen, virun allem iwwert d'Verhältnis tëscht de Beträg déi direkt zougewise ginn an de Fraisen fir de Fonctionnement an d'Representatioun. Mir wäerten de Fonctionnement un déi reell Bedürfnissen vun de Kënschtler-innen upassen an och drop oppassen, datt och innerhalb vum Land Promotioun an Diffusioun gemaach gëtt.

16.

Medien a Kommunikatioun

déi Lénk fuerdere weiderhin en
ëffentlechen audiovisuellen an
digitale Service a wiere sech géint
d'Mediekonzentratioun. D'Moyenen
vun der ALIA muss an d'Luucht
gesat ginn fir datt se hiren Aufgabe
ka gerecht ginn. Mir wëllen och e
Recht op Zougank zur ëffentlecher
Informatioun garantéieren, fir datt
d'Journalistinnen a Journalisten
kënnen hir Aarbecht maachen.

Eng pluralistesche Medielandschaft garantéieren

16.1. déi Lénk wëllen nieft dem soziokulturelle Radio, deem seng personell a finanziell Mëttelen opgestockt mussen ginn, ee qualitativen héichwäertegen **audiovisuellen a digitalen ëffentlechen Déngscht** schaffen, deem sech un déi gesamte Bevëlkerung riicht an iwwer déi noutwenneg Mëttelen verfüge muss. Fir seng politesch Onofhängegkeet ze garantéieren, muss ee Kontrollmechanismus an eng Biergerbedeelegung ageriicht ginn. Eng Vereenbarung tëscht engem privaten audiovisuelle Medium an dem Staat kann net automatesch verlängert ginn. Et brauch och eng Garantie vun héije Qualitéitskrittäre souwuel an der Ënnerhaltung, wéi och an der journalistescher Recherche. Gläichzäiteg muss iwwer e cahier des charges och Opklärungsarbecht iwwer den Ëmgank mat Medien erméiglecht ginn.

16.2. D'Mëttelen vun der **ALIA** (Autorité luxembourgeoise indépendante de l'audiovisuel) mussen staark an d'Luucht gesat ginn, soudatt se hir Aufgabe voll a ganz erfëlle kann.

16.3. Et muss ee Gesetz «anti-concentration médiatique» kommen, dat souwuel vertikal wéi och horizontal **Mediekonzentratioun** verhënnert. Mir si fir d'Schafung vu Barrièren déi verhënnere, datt een oder wéineg Wirtschaftsgruppe Mediemonopolen schaffen.

16.4. Mir wëllen ee gesetzleche Kader mat engem ugemossenen Finanzéierungssystem fir **Associatiounen a Medien** ausschaffen, déi Mediekompetenzen u jonk a manner jonk Léit vermëttelen, souwéi sech an der gemeinschaftlecher Medienaarbecht engagéieren, andeems se d'Bevëlkerung an hir Aarbecht abezéien.

16.5. Mir wëllen eng eenzeg **Kooperative fir d'Verdeelung** vu Medien schaffen.

16.6. Mir wëllen all journalistesch Publikatiounen no Oflaf vun enger Frist (ongeféier 3 Méint no der Verëffentlechung) an enger **digitaler Bibliothék** zougänglech maachen.

D'Aarbechtskonditiounen vu Journalist-inne verbesseren

16.7. Mir wäerten **d'Rechter vu de Journalist-inne** géigeniwwer vun hirer Direktioun garantéieren, souwéi hiert Recht, redaktionell Entscheedungen vun der Direktioun ze hannerfroen. Mir wëllen och d'Grënnung vu Redaktiounsgesellschaften innerhalb vun de Redaktiounen an d'Gesetz aschreiwen.

16.8. Mir wëllen d'Bedingunge fir déi direkt **Presseförderung** änneren, fir ausdrécklech länger investigativ Recherchen ze fërderen. Den Zouschoss pro Journalist·inn muss däitlech erhéicht ginn. All Medie sollte vun der indirekter Presseförderung profitéiere kënnen.

16.9. Mir wäerten ee minimale legale Barème fir **fräiberufflech Journalist·innen** aféieren.

16.10. Mir ënnerstëtzen d'Gesetzespropositioun vum Conseil de Press iwwert den Zougang zu Informatiounen voll a ganz.

16.11. Mir wëllen d'**Meenungsfuerschungsinstituter** dozou verpflichten, hir Berechnungsmethode souwéi déi erhuewen Daten ze verëffentlechen. D'Recht vun de Bierger·innen op eng éierlech an transparent Informatioun däerf net op dem Altar vum « secret industriel » geopfert ginn.

International Politik

déi Lénk wiere sech géint all Form vu militärescher, politescher oder ekonomescher Dominatioun vun engem Vollek iwwert en anert Vollek. Mir verurteilen de russeschen Ugrëff op d'Ukrain, deen e flagrante Broch vum Völkerrecht duerstellt, leenen awer weiderhin déi aktuell international Oprëschtungsspiral of. Mir müssen eraus kommen aus der Logik vu Konfrontatioun a méi an déi international Solidaritéit investéieren. Donieft brauche mer eng alternativ Handelspolitik a verbindlech Reegele fir datt d'Entreprise d'Mënscherechter respektéieren.

Raus aus der Logik vun der Konfrontatioun

17.1. déi Lénk wiere sech **géint all Form vu militärescher, politescher oder ekonomescher Dominatioun** vun engem Vollek iwwert en anert Vollek. Mir ënnerstëtzen d'Recht vun de Vëlker op Selbstbestëmmung an Europa an iwwerall op der Welt.

17.2. Mir wëllen d'**Wichtigkeet vun der Diplomatie** bei der Léisung vu Konflikter nees ervirsträichen. D'Roll vun der UNO an der Welt muss substantiell gestärkt ginn. Dofir muss se grondleeënd reforméiert ginn, ënnert anerem wat d'Zesummesetzung an de Fonctionnement vum Sécherheitsrot geet, an se muss déi finanziell Moyaen'ën kréie fir hirer Roll voll gerecht kënnen ze ginn.

17.3. Mir wieren eis **géint all militäresch Interventioun** vun engem Staat an engem anere Staat. D'UNO ass déi eenzeg Instanz, déi am Kader vun der Fridenssécherung ka legitiméiert ginn, militäresch an engem Land anzegräifen.

17.4. Mir setzen eis an fir eng **Opléisung vun der NATO** oder zumindest fir e Réckzuch vu Lëtzebuerg aus der Allianz. D'Sécherheet vun Europa muss duerch e kollektive Projet ofgesécherert ginn, deen ausschliisslech defensiv ausgeriicht ass, mat Militärausgaben, déi just sou héisch sinn, wéi et fir eng réng defensiv Politik néideg ass.

17.5. Mir wieren eis **géint all Form vu Militarismus** an ënnerstëtzen all international Initiativ fir Ofrëschtung. Mir refuséieren all Logik déi op Konfrontatioun aus ass an ënnerstëtzen den Dialog, d'Kooperatioun an d'Verhandlungsbereitschaft. Et ass eminent wichteg, d'Rëschtungsspiral ze stoppen an den Afloss vun de militäresch-industrielle Komplexer ze limitéieren. Mir wëllen, datt weder de Lëtzeburger Staat un der Rëschtungsindustrie bedeelegt ass, nach Lëtzeburger Entreprise, d'Uni oder d'Fuerschung.

17.6. Mir wäerten eis engagéiere fir d'**Démilitarisatioun vum Weltraum** a wëllen datt Lëtzebuerg sech aus alle Kooperatiounen zréckzitt, déi géint dës Prinzip verstoussen. Dobäi geet et ënnert anerem ëm d'Bedelegung vun der Satellittenindustrie bei der Steuerung vun Dronen. Bei der Cyber-Defense muss Lëtzebuerg sech virun Attacke vu bausse schützen, därer awer op kee Fall selwer offensiv Kapazitéiten entwéckelen.

D'Handelspolitik änneren an d'Mënscherechter schützen

17.7. Mir wäerten eis a setze fir eng **alternativ Handelspolitik**, déi am Dénsgt vun de Mënsche steet a net just vun de

Multinationalen an de Finanzacturen. Sozial, kulturell an ökologesch Aspekter musse Virrang hunn virun der Profitlogik. Eng besonnesch Opmierksamkeet muss den Entwécklungslänner entgéint bruecht ginn. Sie musse selwer iwwert hir Zollpolitik bestëmmen kënnen a gläichzäiteg e preferentiellen Zougank zu de räiche Mäert kréien. D'Fräihandelsaccorden, sou wéi se am Moment verhandelt ginn, leene mir of.

17.8. Mir wäerten eis asetze fir e verbindleche multilaterale Kader a Saachen **sozial an ökologesch Responsabilitéit vun den Entreprises** a Finanzsociétéiten. Virun allem d'Multinationale mussen sech veräntwere fir all sozial an ökologesch Schied déi se verursaachen a se mussen dofir um internationalen Niveau sanktionéiert ginn. Eng éischt Etapp dohinner ass d'Ëmsetzung vun engem nationale Liwwerkettengesetz, sou wéi et vun der Zivilgesellschaft ausgeschafft a vun déi Lénk deposéiert gouf (Gesetzesproposé n°8217).

17.9. Mir verdeedegen iwwerall d'**Mënscherechter, d'Presse-, d'Meenungs- an d'Versammlungsfräiheet**. Dat gëllt och fir Europa, wou des Rechter weiderhin net vollstänneg garantéiert sinn. Lëtzebuerg muss Mënscherechtsaktivisten staark, aktiv a konsequent ënnerstëtzen. D'Zesummenaarbecht mat Regierungen, déi d'Mënscherechter systematesch mat Féiss trëppelen, muss gestoppt ginn, während d'Mënscherechtsaktivisten, d'Zivilgesellschaft an déi onofhängeg Press an deene Länner ënnerstëtzt musse ginn.

17.10. Mir setzen eis a fir en direkten **Stopp vun der Kolonisatioun an de palestinensesche Gebidder** a fir e Réckbau vun de Kolonien an der Trennmauer tëscht dem Westjordanland an Israel, déi vum Internationale Geriichtshaff als illegal erklärt goufen. Mir fuerderen och de Réckzuch vun de Besatzungstruppen aus dem Westjordanland an en Enn vun der Blockade vum Gazasträif. Mir wäerten eis asetze fir eng vollstänneg Ëmsetzung vun alle Resolutiounen vum UN-Sécherheetsrot a fir eng international Unerkennung vu Palestina als Staat, dat och muss e Partnerland vun der Lëtzebuerger Kooperatioun ginn. Mir revendiquéieren och eng international Presenz um Terrain fir déi palestinensesch Bevëlkerung ze schützen an ënnerstëtze Sanktiounen géint Israel, soulaang bis dat internationaalt Recht respektéiert gëtt.

17.11. Mir ënnerstëtzen d'Initiativen déi eng **Erneuerung vun der Bewegung vun de net-alignéierte Staaten**. D'Sanktiouns- a Blockadepolitik vun de räiche Länner géint opmüpfeg Länner wéi zum Beispill Kuba oder Venezuela leene mir of.

17.12. Mir wëllen **d'Ursaache bekämpfen déi Mënschen dozou zwéngen hir Heemescht ze verloossen**, dat

heescht Kricher, Ënnerdréckung, Verfolgung, Aarmut a Klimawandel. Et musse legal a sécher Weeër geschafft gi fir an Europa ze flüchten, well dat ass déi eenzeg wierksam Manéier fir Mënscheliwwen un de Baussegrenzen ze retten a géint d'Schlepperwiese virzegoen. An deem Kontext engagéieren sech déi Lénk och fir eng grondleeënd Reform vun der europäescher Grenzsécherung, déi méi op de Respekt vun de Mënscherechter ausgeriicht muss ginn. D'Mësshandlung vu Geflüchteten duerch d'Autoritéiten muss ophalen, genee wéi d'Externalisatioun vun der Grenzgestioun un aner Länner. Innerhalb vun der EU muss eng solidaresch an obligatoresch Repartitioun vun de Geflüchteten tëscht de Memberstaaten stattfannen an d'Konditiounen vum Accueil mussen iwwerall eenheetlech gutt sinn. Mir sinn och dogéint, dass Europa déi ekonomesch Zesummenaarbecht mat Entwécklungslänner un d'Konditioun bënnt, dass déi Länner musse géint Migratioun virgoen (méi am Kapitel 20).

Déi international Solidaritéit stäerken

17.13. Bis 2030 wëlle mir d'**Kooperatiounshëllef op 1,25%** vum Bruttonationalakommes erhéijen, woubäi mer oppassen, dass d'Depensen am Kader vun eise Klimaverpflichtungen a fir d'Ophuele vu Geflüchteten dobäi net mat agerechent ginn. D'Haaptzil vun der Kooperatiounshëllef muss d'Aarmutsbekämpfung si baséierend op de Mënscherechter. D'Kooperatiounshëllef muss zu 100% aus Don'e bestoen an där net u wirtschaftlech Interessi gebonne ginn.

17.14. D'Efforten, fir d'**Politikkohärenz** an Entwécklungsfroen ze verbessern, musse verstärkt ginn. Et musse Kapazitéiten fir d'Analyse geschafft ginn an e Mechanismus fir mat Inkohärenzen ëmzegoen. Dat muss op eng transparent Manéier geschéien an d'ONGe mussen dobäi enk mat agebonne ginn. An dëser Optik wëlle mir d'Roll vum interministerielle Comité fir Entwécklungsfroen opwäerten, un deem och d'ONGe mussen associéiert sinn. De Comité soll all Joer e Rapport fir d'Parlament verfaassen. Mir wëllen och vermeiden, dass d'Ministesch/de Minister fir Kooperatioun gläichzäiteg och Ministesch/ de Minister fir Wirtschaft oder Finanzen ass.

17.15. Mir setzen eis an fir dass d'**Scholde** vun deenen am mannsten entwéckelte Länner (PMA) gestrach ginn, souwuel d'Scholde par Rapport zu anere Staaten an de multilateralen Institutiounen (FMI, Weltbank, etc.), wéi och déi zu de privaten Acteuren aus de räiche Länner.

17.16. Mir wëllen d'**Roll vun den ONGen** an der Lëtzebuerger Kooperatioun stäerken, ënnert anerem duerch eng Erhéijung vun de Finanzementer a manner bürokratesch Ufuerderungen. Hir politesch Autonomie

an Entscheidungsfräiheet muss vollstänneg garantéiert sinn. Mir proposéieren, datt en directeur adjoint an der Direktioun fir Kooperatioun geschaaft gëtt. D'Erhéijung vun de Finanzementer féiert iwwert folgend Elementer:

- den Taux fir de Kofinanzement vun den accord-cadres muss nees zréck op 85% mat enger järelecher Progressioun vu 7,5% op der Enveloppe;
- de selwechten Taux mat Progressioun muss och fir d'Projeten am einfache Kofinanzement méiglech ginn;
- d'Ënnerscheidung tëscht PMA a net-PMA bei de Kofinanzementstaxe muss opgehuewe ginn;
- d'Salaire vum Personal, dat d'Projeten direkt geréiert, mussen kënnen an d'Enveloppe vun den accords-cadres oder de Kofinanzementer integréiert ginn;
- d'Benevolat soll an den Enveloppe vun den accords-cadres oder de Kofinanzementer valoriséiert ginn;
- den Taux fir de Remboursement vun den administrative Fraisen bei ONG-Konsortiumen muss erhéicht ginn;
- de Budget fir d'éducation au développement an de Plaidoyer muss erhéicht gi mam Ziel op 2% vun der APD ze kommen;
- d'Obligatioun, datt déi privat Spende mussen aus Lëtzebuerg kommen, soll opgehuewe ginn. Se mussen kënnen aus EU-Länner kommen.

17.17. Well nach ëmmer ganz vill Mënschen op der Welt un Hunger stierwen, wat jo och nach duerch déi sëllege Krise verschäerft gëtt, wëlle mir datt déi Lëtzebuerger Kooperatioun d'**Ernierungssouverenitéit** zu engem vun hire prioritäre Secteure mëscht, nieft der Gesondheet an der Educatioun. Mir wëlle fir dës Beräich 20% vun der Entwécklungshëllef reservéieren, haaptsächlech fir d'Ënnerstëtzung vun enger nohalteger Landwirtschaft an der Agro-Ökologie. Nëmme dës Approche kann d'Ernierung sécher stellen a gläichzäiteg d'Biodiversitéit erhalen an d'Mënscherechter respektéieren.

17.18. Mir wëllen d'**Budgetshëllef** un eis Partnerlänner zolidd an d'Luucht setzen, virausgesat datt d'Länner si net vu enger Militärjunta regéiert. Dat gëllt besonnesch fir déi wichteg Secteure Gesondheet, Educatioun a Landwirtschaft. Bis 2030 soll d'Budgetshëllef de Standard gi bei der bilateraler Kooperatioun, mat vill manner Projeten déi direkt vu Lux-Development ëmgesat ginn. D'Roll vun der Lëtzebuerger Kooperatiounsagence soll evoluéieren a Richtung Berodung vun de Partnerlänner, sou wéi a Richtung Fuerschung a Formatioun.

17.19. Et muss strikt an obligatoresch Krittären agefouert gi fir de Fall wou **kommerziell Acteuren** un Aktivitéiten vun der Lëtzebuerger Kooperatioun bedeelegt

ginn. Ënnert anerem mussen et streng Reegelen beim Respekt vun de Mënscherechter ginn. Virun allem bei enger ëffentlech-privater Zesummenaarbecht oder bei finanziellen Instrumenter, déi de Lëtzebuerger Staat mat kommerziellen Acteuren ageet, mussen et streng Reegelen ginn a Saachen Transparenz a fir d'Anhale vun ökologeschen a soziale Standarden.

17.20. Mir wëllen d'**Roll vum Finanzministère** an der Entwécklungszesummenaarbecht konzentréieren op en techneschen an administrativ Ënnerstëtzung vun de Partnerlänner bei der Erhiewung vun de Steieren, sou dat hir Ofhängegkeet vun externer Hëllef ka progressiv reduzéiert ginn. Dat gëllt besonnesch fir d'Erhiewe vun de Steieren vun de grouse multinationale Konzernern, déi an deene Länner aktiv sinn.

17.21. Mir wëllen d'**Kultur vun de Partnerlänner** an hiren diverse Formen valoriséieren, engersäits duerch eng strukturell Ënnerstëtzung vun kulturellen Zentren, vun Artist-innen, vun Evenementen, asw. Dobäi soll och d'Diaspora enk mat agebonne ginn. D'Kultur muss zu engem transversale Secteur vun der Lëtzebuerger Kooperatioun ginn.

Fir en Europa am Déngscht vun de Leit

17.22. Mir engagéieren eis fir en **Europa**, dat op der Souveränitéit vum Vollek berout a fir eng sozial, ekonomesch an ökologesch Politik steet, déi déi mënschlech Besoine virun de Profit setzt. Mir wëlle keng Europäesch Unioun, déi just fir Banken a Multinationalen do ass. Mir wëllen en Europa dat oppen ass géigeniwwer vun der Welt a géigeniwwer vun de Nopeschregiounen.

17.23. Mir wëllen **mëttelfristeg mat den aktuellen Traitée brieden**. Mir brauchen en demokrateschen Entscheidungsprozess, deen Institutiounen ervirbréngt, déi dem Wëlle vun de europäesche Vëlker Ausdrock ginn. Mir wëlle systematesch d'Primautéit vum Europäesche Parlament a vun de nationale Parlamenten stäerken, well et sinn déi eenzeg Institutiounen déi eng direkt demokratesch Legitimitéit hunn. Déi direkt Bedeelegung vun de Biergerinnen a Bierger beim Ausschaffe vun den europäeschen Reegelen muss gestärkt ginn.

17.24. Mir wieren eis **géint all Form vu Sozialdumping**. Fir d'Konkurrenzsituatioun tëscht den europäeschen Aarbechterinnen an Aarbechter opzehiewen, muss Lëtzebuerg sech systematesch asetzen fir eng Stärkung an eng Auswäitung vun der europäescher Sozialgesetzgebung. Dozou gehéieren zum Beispill en europäesche

Mindestloun, deen un d'Liewenskäschten an all Land ugepasst ass, sou wéi eng Indexéierung vun de Salairen un d'Präisentwécklung. Mir verdeedegen de Prinzip "selwecht Aarbecht, selwecht Pai". Dat ass besonnesch wichteg mat Bléck op d'Fraen, déi nach ëmmer ongläich bezuelt ginn, mee och mat Bléck op déi detachéiert Aarbechterinnen an Aarbechter.

17.25. Mir wëlle briede mat der aktueller **Logik vun der Liberaliséierung** vun den öffentleche Servicer, déi ëmmer méi zu enger Wuer ginn. Mir wäerten an Europa eng Renationalisatioun vu wichtegen Déngschtleeschungen ënnerstëtzen, zum Beispill vun de Postservicer, der Eisebunn, der Aviatioun oder der Energie- a Waasserversuergung. Och d'Offallverwäertung an d'Kommunikatiounsreseau gehéieren an öffentlech Hänn, fir datt se kënnen demokratesch geréiert ginn.

17.26. Mir wëllen déi traditionell Positioun vu Lëtzebuerg änneren, déi doranner besteet, all Fortschrëtt a Saachen **Steierharmoniséierung** ze blockéieren. Déi europäesch Proposé fir d'Besteuerung vun de grouse Multinationale sinn z'ënnerstëtzen. D'Politik vun der Steierkonkurrenz muss ersat ginn duerch eng Steierharmoniséierung no uewen, déi d'budgetär Kapazitéite vun den europäesche Staaten a vun der EU stäerkt. An der EU an doriwwer eraus muss de Steierdumping an d'Steierflucht gestoppt ginn.

17.27. Mir engagéieren eis fir en **Enn vun der neoliberaler Politik**. Sie muss ersat ginn duerch eng ekonomesch a sozial Politik, déi op öffentlechen Investitiounen berout. Mir fuerderen ënnert anerem d'Ophiewe vum Europäesche Stabilitéitsmechanismus, deen ausserhalb vun den Traitéen geschaaft gouf fir d'Europaparlament z'ëmgoen, sou wéi vum Fiskalpakt. Déi Lëtzebuerger Regierung muss den demokratesche Wëlle vun de Populatiounen respektéieren an däerf net eng Politik ënnerstëtzen, déi doranner besteet, anere Länner neoliberal Rezepten opzewéngen, déi vu net-gewielten Technokraten an der Finanzlobby ausgeschafft goufen. Populatiounen déi ënnert engem erdréckende Scholdestand leiden, hunn d'Recht op e Bierger-Audit a jee nom Resultat vun deem Audit, och e Recht op e Noloosse vu Scholden. Mir ënnerstëtzen iwwerdeems eng antizyklesch Politik um europäeschen Niveau, wou a Krisenzäiten d'Kafkraaft stimuléiert gëtt.

17.28. Mir wäerten déi **grenziwwerschreidend Zesummenaarbecht** am Interessi vun de Leit stäerken. D'Grenzgängerinnen a Grenzgänger si Lëtzebuerger Salariéen, och wann se an engem anere Land wunnen. Mir sinn oppe fir hir Fuerderungen, ënnert anerem wann et ëm de Finanzement vun Infrastrukturen a Servicer an hire Gemenge geet, wou et jo schonn en Accord mat der Belsch gëtt. Lëtzebuerg däerf net probéieren déi

europäesch Reegelen z'ëmgoen oder ofzeschwächen, déi d'Iwwerweisung vun Allokatiounen un d'Grenzgängerinnen a Grenzgänger virgesinn.

17.29. Mir wäerten eis asetze fir eng **Stärkung vun der Roll vun de Regiounen an Europa**. D'Regiounen als politesch an administrativ Eenheete verbannen d'Populatiounen iwwer déi national Grenzen eraus. Sou wëlle mir zum Beispill d'Institutiounen vun der Groussregioun demokratiséieren a stäerken, fir datt se méi wichteg gi fir d'Zesummeliewen an der Groussregioun.

18.

Digitalisatioun a nei Technologien

déi Lénk militéiere fir en oppenen
a sécheren Internet a fir en Ausbau
vum öffentleche Raum am Netz.
Et ass wichteg d'leit iwwert déi
digital Medien opzeglären an ze
sensibiliséiere fir e responsablen
Ëmgank domadder ze garantéieren.
déi Lénk werfen och e kritesche Bléck
op kontrovers Entwécklungen, wéi
zum Beispill déi kënschtlech Intelligenz
oder autonome Waffesystemer.

E sécheren an oppenen Internet garantéieren

18.1. déi Lénk wëllen eng **Digitalpolitik** ëmsetzen, déi sech
nom Prinzip vun der Entscheidungsfräiheet orientéiert an
de Biergerinnen a Bierger hiert Privatleewe schützt.

18.2. Fir d'**Neutralitéit vum Netz** ze garantéieren, wëlle
mir Garantien an eis Gesetzgebung schreiwen, déi eng
Gläichbehandlung vun allen Daten am Netz sécher stellen,
sou wéi Holland dat schonn 2012 gemaach huet.

18.3. Mir wëllen d'**Proportionalitéit bei der Gestiou
vun den Donnéeën** garantéieren, déi vum Staat a vun de
Gemengen erhuewe ginn. Donnéeën däerfen nëmme
benotzt ginn zu deem Zweck, zu deem se erhuewe gi sinn.
Et gëllt de Prinzip : «Keng Benotzung vun Donnéeën ouni
Gesetz!».

18.4. Mir wieren eis géint den europäesche Projet vum
«**Chat-control**», deen d'Kommunikatiounen op de
Messenger-Déngschter enger genereller Kontroll wëll
ënnerwerfen. Dëse Projet ass eng Gefor fir d'Demokratie.
Mir sinn och géint d'Aféierung vun der biometrescher
Iwwerwaachung.

18.5. D'**Späicherung vun telefoneschen Donnéeën** muss
limitéiert ginn, sou wéi den Arrêt « Digital Rights » vum
Europäesche Geriichtshaff et virgesäit. Mir wëllen och an
d'Gesetzgebung schreiwen, datt d'Autoritéiten a speziell
de Geheimdéngscht keng Date vu net-suspekter Persounen
kënnen sammelen fir repressiv Zwecker.

18.6. Mir wëllen d'Biergerinnen a Bierger opklären iwwert
hir **Rechter am Kader vum RGPD** (Règlement Général sur
la Protection des Données) fir déi technesch a finanziell
méi grouss Moyene vun de kommerziellen Acteuren an
den Autoritéiten auszegläichen. Et ass virun allem wichteg
d'Enseignanten an dëser Thematik ze forméieren, fir datt
se déi jonk Leit kënnen sensibiliséieren. Mir wäerten och
dofir suergen, datt d'CNPD (Commission Nationale des
Données Personnelles) genuch Moyenen huet, fir d'Leit
iwwert hir Rechter opzeglären.

18.7. Et ass eis wichteg d'Installatioun vun **Iwwerwaa-
chungskameraen** am öffentleche Raum op e strikte Mini-
mum ze limitéieren. Op der Aarbecht wëlle mir Iwwerwaa-
chungskameraen nëmmen erlaben, wann se aus Sécher-
heits- oder evidente Gesondheitsgrënn néideg sinn. Do-
fir muss d'Installatioun vu Kameraen op der Aarbechtsplaz
nees am Virfeld vun der CNPD geneemegt ginn, sou wéi
dat virdrun de Fall war.

Den öffentliche Raum am Internet vergrößern

18.8. Mir wollen d'Entwicklung vu **freien Applikationen** (open source) beim Staat, bei den Administrationen a bei der Zivilgesellschaft fördern. Op diesen Applikationen si keng Rechter (gratis), sou datt de Staat vill Sue spüere kann. Och ass de Code zougänglich, sou datt een d'Programmer adaptieren a weiterentwickeln kann.

18.9. Mir encouragieren déi **öffentlich Recherche am Bereich von den neuen Technologien**. Zu diesem Zweck wolle mir en öffentlichen digitale Laboratoire gründen, deen digital Lösungen kann entwickeln, déi an den Dingscht vun de Biergerinnen a Bierger gestallt ginn.

18.10. Mir wollen alle Biergerinnen a Bierger gratis e **privaten a gesicherte virtuelle Raum** zur Verfügung stellen. Dese Raum soll op mannst e sicheren E-mail-Dingscht, e gesicherte Speicherraum an eng virtuell Briefkäschtt hunn fir op eng zentralisiert Manier kenne mat den Administrationen a Banken ze kommunizieren. Zousätzlech kann een op eng Bibliothék mat freien Applikationen zückgräifen (Textverarbeitung, Rechenprogrammer, PDF, a.s.w.), déi een iwwert Internet notze kann.

18.11. Mir wollen alle Biergerinnen a Bierger gratis eng digital Geschierkäschtt zur Verfügung stelle fir hirt **Privatliewen am Netz** ze schützen an donieft einfach a sécher Instrumenter fir sech par Rapport zu den Administrationen z'identifizieren, Dokumenter z'ënnerschreien an ze chiffrieren.

18.12. Fir Mënsche mat begrenzte finanzielle Moyene wolle mir e **gratis oder e verbilligten Internetzugang** garantieren deen anonym a securiséiert ass. Et geet drëms, d'Recht vun all Biergerin a Bierger op en Internet-Zugank ze realisieren, parallel zum Recht vun den Aarbechterinnen an Aarbechter op Deconnection.

18.13. Mir wollen um Niveau vun de Gemengen d'Opstelle vu **Funknetzwerker** encouragieren, déi net kommerziell sinn (Wi-Fi). Esou Netzwerker erlaben et de Biergerinnen a Bierger elektronesch Daten an hiren Internet-Zugank ze deelen. Mir wollen och, datt an den d'Zich e gratis Wi-Fi ugebuede gëtt.

Formieren a sensibilisieren fir e verantwortlichen Umgang

18.14. Mir wäerten eng **demokratische Nutzung von den digitalen Möglichkeiten** promovieren andeems mir hir Benetzung am Dingscht vun de Biergerinnen a Bierger stärken. Et geet drëms Applikationen ze promovieren, déi demokratisch Rechter stärken, zum Beispill d'Recht sech z'informieren oder d'Recht informiert ze ginn, d'Meenungs- an d'Versammlungsfreiheet oder de Schutz vun de perséinlechen Donnéeën.

18.15. Mir wäerten eng **sozial Nutzung von den digitalen Applikationen** fördern andeems mir se Associatiounen an Organisatiounen vun der Zivilgesellschaft gratis zur Verfügung stelle wann si et wollen.

18.16. Mir wäerten eng **edukativ an informationell Nutzung vom Internet** fördern, ënnert anerem andeems mir déi Jonk systematesch formieren, wéi se am Internet no gesicherten Informatiounen sichen. Dat wäert geschéien am Kader vu neie Schoulmoduler, wou den Umgang mat de neuen Technologien thematisiert gëtt.

18.17. Mir wäerten d'Nutzung vun den digitalen Technologien am **kulturellen an artisteschen Sektor** stimulieren, andeems mir speziell Diskussionsplattformen, d'Participatioun an internationale kulturelle Reseauen, Expositiounen, Konferenzen a Workshopen ënnerstëtzen.

18.18. Mir wäerte sécher stellen, datt déi **staatlech Internetsäite méisproocheg** ugebuede ginn an zougänglich sinn fir Mënsche mat spezielle Besoinen.

18.19. Mir wollen en ambitiösen **Programm vu Formationen am digitalen Bereich** lancieren. All d'Biergerinnen a Bierger, onofhängeg vun hirem Bildungsgrad, hirem Revenu oder hirem Alter, solle fondéiert Informatiounen kréien iwwert d'Erausforderungen vun de neuen Technologien an hir Auswirkungen op hir Freiheeten an hir Rechter. Et musse méi Moyenen an d'Online-Formatiounen fir Erwuessener fléissen.

E kritische Blick op problematische Technologien

18.20. Mir wäerten an der Gesellschaft eng Diskussioun ustoussen iwwert **künstliche Intelligenz** (Artificial Intelligence - AI) an iwwert d'Aart a Weis, wéi een negativ Auswierkung kann neutralisieren. Mir wollen um internationalen Niveau d'Opstelle vun engem Deontologieskodex encouragieren mat Reegelen fir eng transparent a sécher Entwicklung a Benetzung vun der künstlecher Intelligenz. Mir wieren eis

dogéint, datt Roboter oder kënschtlech Intelligenz eng Rechtsperséinlechkeet kréien. Eng Diskussioun muss och ugestouss ginn iwwert d'Auswierkunge vun der Automatiséierung op d'Aarbecht, d'Rechter vun de Salariéen an de Sozialsystem.

18.21. Mir wäerten d'Entwécklung vun **AI-Applikatiounen** favoriséieren déi en direkten Notze fir d'Gesellschaft hunn, d'Inclusioun féerden an d'Liewensqualitéit erhéijen (z.B an der Medezin). Fir d'Entwécklung vun esou Applikatioune mussen ëffentlech Subside virgesi ginn.

18.22. Mir wäerten **autonom Waffesystemer** a Cyber-Waffen déi op der kënschtlecher Intelligenz opbaue verurteelen a verbidden, sou wéi Human Rights Watch an aner ONGen dat verlaangen.

19.

Université a Forschung

déi Lénk wëllen datt d'Universitéit sech ka wierklech autonom geréieren. Mir wëllen d'Investissementer erhéije fir eng qualitativ héichwäerteg Fuerschung z'erméiglechen. D'Recht op Studien ass eis immens wichteg an dofir wëlle mir d'Aschreifgebühre suppriméieren. D'Participatioun vun de Studenten un der Gestiou vum der Uni muss gefördert an e richtegt Studenteliewen erméiglecht ginn. Mir wëllen och d'Prekaritéit bei der Fuerscherinnen a Fuerscher ugoe mat Prozeduren déi d'Recht op en onbefriste Kontrakt opmaachen.

Fir eng wierklech autonom Universitéit

19.1. déi Lénk wëllen dofir suergen, datt d'**Féierungskommissiounen** (commissions dirigeantes) innerhalb vum der Universitéit an de Fuerschungsinstituter demokratesch gewielt ginn an datt hir Zesummesetzung paritär besetzt ass. Mir wëllen dës Kommissiounen villfälteg Kompetenzen iwwerdroen, zum Beispill sollen se iwwert déi strategesch Orientéierung decidéieren a se kontrolléieren, nei Filiéren a Léierstill opmaachen, iwwert den Asaz vum der Fongen a d'Atellung vum Personal decidéieren, a.s.w.

19.2. **D'Zesummenaarbecht tëscht öffentleche Fuerschungsinstituter a privaten Entreprene** muss enger demokratescher a kollektiver Kontroll ënnerworfen ginn. Ënnert anere muss en öffentleche Fuerschungsfong opgestallt ginn, an deem d'Entreprene e Prozentsaz vum hirem chiffre d'affaires abezuelen.

19.3. Mir wëllen en **internationale paritéitesche Comité** a setze fir d'Universitéit reegelméisseg z'evaluieren, amplaz datt dat vum privaten Auditfirme gemaach gëtt. D'Evaluatioun an d'Gestioun vum der Finanze wäert duerch e Comité geréiert ginn, an deem Persounen aus der Universitéit an de Fuerschungsinstituter setzen, déi déi verschidde Secteure representéieren a spezifesch Kompetenzen hunn.

19.4. Mir wäerten déi komplett **Onofhängegkeet a Meenungsfräiheet** vum dem Léier- a Fuerschungspersonal an hirem Aarbecht garantéieren. Mir wëllen entspriechend Dispositiounen an d'Gesetz oder souguer an d'Verfassung aschreiwen.

19.5. Mir wieren eis géint d'Finanzéierung vum Bau vum neien Universitéitscampussen duerch **privat Fondatiounen**, sou wéi den aktuelle Projet vum engem spezielle Campus am Geschäftsrecht, dee vum enger Entreprise finanziert gëtt, déi am Autoshandel tätig ass.

Eng qualitativ héichwäerteg Fuerschung ureegen

19.6. Mir wëllen déi **öffentlech Investissementer** erhéijen an eng gerecht Opdeelung vum der Gelder tëscht de Fakultéiten, interdisziplinären Zentren a Fuerschungsinstituter sécher stellen. Eng Prioritéit gëtt geluecht op d'Ausbildung vum Bachelor a Master, déi d'Léier- a Fuerschungspersonal vum muer duerstellen.

19.7. Mir wäerten d'Schafung vum **onofhängegen Departementen** a spezifesch Disziplinen innerhalb vum der Fakultéite favoriséieren. Déi ënnerschiddlech Disziplinne mussen déi optimal Konditiounen hunn

fir hir wëssenschaftlech Entwécklung. Déi eenzel Studiegäng wäerte jeeweils vun engem Direkteschposte superviséiert gi fir den Austausch mat de Studentinnen a Studenten ze stäerken.

19.8. Et muss eng Reform vum **Fonds National de la Recherche** (FNR) an d'Weeër geleet ginn, ënnert anerem watseng Organisatioun ugeet an d'Zesummesetzung vunde Komiteeën déi d'Bourse verginn. D'Fuerschungsprioritéite vum FNR mussen iwwerschafft gi fir datt d'Human- a Sozialwëssenschafte méi Gewiicht kréien.

19.9. Mir wëllen d'**Offer vun de Studiegäng** progressiv erhéijen, fir datt méttelfristeg eng breet Offer un Discipline kann ugebuede ginn. Mir wëllen op de Modell vun enger « flagship university » goen, dat heescht eng Universitéit, déi e breede Spektrum un Disziplinen ubitt, déi zesumme representativ si fir all déi existéierend Matièreën.

19.10. Mir wëllen eng **medical school** ariichten déi en Zougank zu medezinesche Studien erméiglecht ouni mussen am Ausland mat Aschreiwequote konfrontéiert ze ginn.

19.11. Mir wëllen **international Partnerschaften** mat renomméierten Universitéiten agoen a sécher stellen, datt ee fir all Studiegank (Lizenz, Master) kann e Joer am Ausland op enger Partneruniversitéit maachen. Mir wëllen awer Partnerschaften entwéckele mat den Universitéiten an de Partnerlänner vun der Lëtzebuerger Kooperatioun.

19.12. Mir wëllen d'Kapazitéite vun der Universitéit am Beräich vun de **Bibliothéiken** erweideren. Um Campus Belval muss de Luxembourg Learning Centre (LLC) méi Personal kréien. Op dem Campus Kierchbierg wëlle mer d'Integritéit vun der aktueller Bibliothék vum Max-Planck-Institut garantéieren. Déi spezialiséiert juristesche Bibliothék vun der Universitéit Lëtzebuerg muss eege Raimlechkeete kréien (Liessäll, Aarbechtssäll, Magasin).

19.13. Mir wëlle **spezialiséiert Master-Léiergäng** aféieren (ënnert anerem am Droit an an der Ekonomie), fir Leit fir déi héisch Funktiounen an der Fonction publique ze forméieren. Des Studiegäng kënne mat Sproochcourse kombinéiert gi fir déi Kandidatinnen a Kandidaten, déi déi offiziell Sprooch vum Land net all beherrschen. Et mussen och nei Formatiounen kommen am Beräich vum Archivage, vun der Informatik an dem Bibliothéikswiesen, méiglecherweis am Partenariat mat auslänneschen Universitéiten.

D'Recht ze studéiere muss fir jidderee gëllen

19.14. Mir wäerten d'**Aschréifgebühre** suppriméieren.

19.15. Mir wäerten d'Offer vun der UNIPOP (**université populaire**) zu Belval vergréisseren a se méi promouvéiere fir d'Biergerinnen a Bierger z'encouragéieren, sech flexibel an ouni Formalitéite weider ze bilden.

19.16. Mir wëllen e Parcours vum « **Diplôme d'Accès aux Etudes Supérieures** » aféieren op der Universitéit, deem aktuell um ENAD net ugebuede gëtt. Domadder soll den Zougank och fir Leit erméiglecht ginn, déi keen Diplom vum Secondaire hunn.

19.17. Mir wäerten déi **international Konventioun fir behënnert Persounen** ouni Kompromësser uwenden, fir datt d'Persounen mat reduzéierter Mobilitéit sech um ganze Site vun der Universitéit kënnen ouni Problem beweegen.

19.18. Mir wëllen de Studentinnen a Studenten verbëllegt Logementer ubidden, andeems mer eng **Logements-Bäihëllef** aféieren déi gestaffelt ass no de jeeweilege Ressource vun de Studentinnen a Studenten. Mir ënnerstëtzen och d'Schafung vun thematesche Studentenhäuser ('kots-à-projets' an der Belsch) iwwer divers Themen (Ökologie, Kino, Konscht, Brietspiller, asw.).

19.19. Mir wäerten d'**Aschreiwung vun Asylbewerber** op der Universitéit erliichtere fir datt se hir Studie kënne weiderféieren, déi se an hirer Heemescht ugefaangen haten.

19.20. Mir wäerten den **Encadrement bei de Stagë** vu Studentinnen a Studenten verbesseren. Ënnert anerem muss all Stage, dee méi wéi e Mount dauert, als bezuelten Aarbecht ugesi gi mat den entspreche Cotisatiounen, sou datt d'Autonomie vun de jonke Leit an der Formatioun gestärkt gëtt.

19.21. Mir wäerten eng **Autonomie-Bäihëllef** aféieren vu 450 Euro pro Mount (5400 Euro am Joer) déi un all déi jonk Leit iwwer 18 Joer ausbezuelte gëtt, déi fir d'Bourse beim CEDIES a Fro kommen, an dat bis se an d'Beruffsliewen erakommen. Dës Bäihëllef ersetzt d'Studentebourse a gëtt direkt op de Konto vun der jonker Persoun iwwerwisen (Kapitel Sozialpolitik).

D'Aarbechtskonditiounen fir d'Personal op der Universitéit verbesseren

19.22. Mir wëlle mat der Praxis ophalen, den **Entretien an d'Iwwerwaachung vun de Gebaier u privat Firmen auselageren**. De Statut vum Employé public muss fir dat ganz Personal vun der Universitéit gëllen. Mir wäerten e Kollektivvertrag ofschléisse fir d'Personal vun de Fuerschungsinstituter a vun der Administratioun déi d'Recht opmaache fir an der Karriär ze klammen.

19.23. Mir wëllen d'Prekaritéit an der Fuerschung bekämpfen, ënnert anerem mat der Aféierung vun « **career track** » (trame de carrière) fir d'Fuerscher·innen, wou d'Erreeche vun Etappen, gemooss no objektive Krittären, d'Recht op en onbefristete Kontrakt opmaachen.

19.24. Nieft dem Ausbau vu **Studentewunnengen** am Ëmfeld vun der Universitéit, wëlle mir och Logementer fir d'Fuerscher·innen schaffen.

19.25. Déi **administrativ Chargen** vum Léier- a Fuerschungspersonal musse reduzéiert ginn, ënnert anerem am Zesammenhang mat der Sich no Finanzementer.

19.26. Mir favoriséieren d'Auswäitung vun de **Finanzéierungskontrakter beim Doktorat** op 6 Joer an d'Netto-Multiplikatioun bei de Finanzéierungskontrakter.

19.27. Mir wäerten eng **Evaluatioun vun der Fuerschungsarbeit** (Publikatiounen, Kommunikatiounen, Konferenzen) favoriséieren, déi virun allem d'Qualitéit vun der Aarbecht beurteelt a net just d'Quantitéit.

19.28. Mir wäerten eng **Crèche** um Site vun der Universitéit opmaachen.

D'Studenteliewe stimuléieren a fir méi Matbestëmmung suergen

19.29. Mir wëllen e **Studentecomité** opstellen an d'Grënnung vu Studentengewerkschaften op der Uni erliichteren. Och e kulturelle Service soll gegrënnt ginn, dee vun de Studentinnen a Studenten selwer geréiert gëtt.

19.30. Mir wëllen de Studenten an den Awunner vum Belval 4 Mandater an e Stëmmrecht ginn an den **Instanze vun der Agora**, sou datt se bei der Entwécklung vum Site kënne matbestëmmen.

19.31. Mir wäerten appels d'offres elaboréieren fir **Commercen um Site vum Belval** déi am Virfeld mat de

Studenten an den Awunner ofgeschwat sinn.

19.32. Mir wëllen de Studentinnen a Studenten **Versammlungssäll** an allen Universitätsgebaier a Residenzen zur Verfügung stellen, fir Reuniounen tëscht hinnen ze erliichteren.

19.33. Mir wäerten op d'Fuerderunge vun der Studentenorganisatioun fir **d'Rechter vun den LGBTQI+** agoen. All Persoun muss sech kënne mat där Identitéit an deem Geschlecht bei der Administratioun aschreiwelen, déi se selwer gewielt huet. Mir wëlle geschlechtsneutral Toiletten ariichten. Eng Sensibilisatiouncampagne soll déi universitär Communautéit opklären iwwert d'Changementer an um Internetsite muss eng speziell Sektoun ageriicht ginn, déi d'Inclusiounspolitik thematiséiert.

20.

Migration an Zesumme- liewen

déi Lénk wëllen all Form vun Diskriminatioun bekämpfen a favoriséiert den interkulturellen Dialog. Mir wëllen och d'Immigratiouns- an Asylpolitik méi human gestalten. Den Accueil vu Flüchtlinge muss verbessert gi mat Strukturen an Dispositiounen déi d'Autonomie, d'Rechter an d'Fräiheete vun de concernéierte Persounen respektéieren.

D'Bekämpfung vun all Form vun Diskriminéierung

20.1. déi Lénk wëlle wierksam an zougänglech Prozeduren aféieren, déi et **Affer vun enger Diskriminéierung** erlaben hir Rechte geltend ze maachen. Besonnesch d'Handlungsméiglechkeete vum Centre pour l'égalité de traitement a vum Ombudsman mussen gestärkt ginn.

20.2. Mir wëlle rassisteschen, antisemiteschen, islamophoben, homophoben an transphoben Motiver als circonstance aggravante an de Code pénal aschreiwen. Gënn esou wäerte mir eng besonnesch Opmierksamkeet op d'Entwécklung vun engem Aktiounsplan géint all Form vun Diskriminéierung a speziell zur Bekämpfung vu **Rassismus, Islamophobie an Antisemitismus** leeën. Dësen Aktiounsplan wäert och ee Mechanismus mat engem järelechen Austausch tëscht der Zivilgesellschaft an de spezialiséierten staatlechen Organer an der Bekämpfung vun Homophobie an Transphobie virgesinn.

20.3. Mir wäerten drop hischaffen all Form vun **Diskriminatioun géint LGBTIQ+** z'eliminéieren. Dobäi wäerte mir eis op d'Recommandatiounen vun de spezialiséierten Associatiounen baséieren, wéi zum Beispill deene vu Rosa Lëtzebuerg.

20.4. Mir wëllen déi rechtlech Unerkennung vu der **Gender-Transitioun** vu Persounen an d'Ännerung vun hirem Virnumm erméiglechen, ouni datt se sech enger unerwünschter Operatioun ënnerzëe mussen.

20.5. D'**Integratiounspolitik** muss méi staark op déi vulnerabel Persounen ausgeriicht ginn an et muss ee System zur Iwwerwaachung an Evaluatioun vun der Integratiounspolitik agefouert ginn. Duerch d'Erléiere vun de Grondsproochen (Lëtzebuergesch, Däitsch a Franséisch) an duerch d'Alphabetiséierung op Lëtzebuergesch als vereenend Sproch bei Kanner, kéint scholesch Defiziter bei Kanner mat Migratiounshannergrond reduzéiert ginn.

20.6. Mir wäerten eis asetze fir den **interkulturellen Dialog**, d'kulturell Mixitéit an d'Valoriséierung vun de Kulturen, déi zu Lëtzebuerg present sinn. D'Zil ass et, identitär Spannungen ze iwwerwannen an eng gemeinsam Zukunft opzebauen.

20.7. Mir wëllen den **Zougang zur Aarbecht** fir Persounen mat Migratiounshannergrond a mat niddrege Qualifikatiounen erliichteren, andeems mir d'Aarbecht fir jiddereen ab dem zweete Joer Openthalt zu Lëtzebuerg garantéieren. De Prinzip vun der Garantie op Aarbecht ass een aklobaart Recht op eng qualitativ héichwäerteg Ausbildung oder op eng stabell Aarbecht (Referenz zum Kapitel Aarbecht). Mir wëllen och, datt d'« préférence

communautaire » an der Aarbechtspolitik opgeléist gëtt.

20.8. Mir brauchen eng **Regulariséierung** vun de Persounen déi sech zu Lëtzebuerg befannen ouni Openthaltsgeneemegung, mee trotzdeem bestëmmte Krittären erfëllen. D'Persounen, déi op Grond vun hirer Openthaltsdauer, hirem familiären Hannergrond, hirem beruffleche Werdegang oder anere Krittären zu Lëtzebuerg verwuerzelt sinn, wäerten sou eng Openthaltsgeneemegung kréien.

20.9. Mir wäerten d'Naturalisatiounsgesetz iwwerschaffen, fir den **Zougang zur Lëtzebuerger Nationalitéit** ze erliichteren.

Den Accueil vun Asylbewerber·inne verbessern

20.10. Mir wëllen **nei Accueil-Strukture** bauen an déi aktuell renovéieren, fir wierdeg an ugemosse Bedingunge fir déi betraffe Persounen a Familljen z'erméiglechen. Ongëeegent Strukture ginn dauerhaft zougemaach. Genee esou muss d'Zuel vu spezialiséierten a gëeegente Strukture fir onbegleete Mannerjäreger erhéicht ginn.

20.11. Et ass néideg tëscht de Gemengen ee solidareschen a **verbindleche System zur Verdeelung** vu Persounen déi Schutz brauchen (DPI) anzeféieren (Quotesystem).

20.12. Mir wëllen d'**Betreiung an de Accueil-Strukture** verbessern an un d'Besoinen vun de concernéierte Persounen upassen. Et ass och wichteg, datt déi intern Reegele vun den Aarrichtunge vill méi flexibel gestalt gi fir d'Autonomie souwéi d'Rechter a Fräiheete vun de betraffene Persounen ze respektéieren. Dës Persounen mussen beispillsweis selwer iwwer hir Akeef entscheeden kennen, selwer kache kennen, hier Gesondheetskäschten autonom verwalten kennen, etc. An deem Sënn plädéiere mir och fir eng Erhéijung vum Beitrag, deen hinnen all Mount zur Verfügung gestallt gëtt. Genee esou muss d'Gesondheitsversuergung verbessert ginn, besonnesch fir onbegleete Mannerjäreger.

20.13. Mir wäerten d'Moossnamen zur **Stärkung vun der Autonomie**, der Ausbildung (grad vun der Sproochausbildung) souwéi dem Zougang zur Aarbecht verbessern a erweideren. Dëst vereinfacht et de BPI (bénéficiaires de protection internationale) d'Accueil-Strukturen ze verloossen an et vereinfacht och hir Integratioun. Mir wäerten och speziell Strukture a Programmer fir jonk Mënschen tëscht 18 a 27 Joer aféieren.

20.14. Mir wëllen den **Zougang zu Wunnraum fir BPI** (bénéficiaires de protection internationale) verbessern andeems mir en ëmfangräiche Programm fir de Bau vun

öffentleche Wunnengen aleeden. Dës wäerten dann zu abordabele Präisser verlount ginn (Kapitel Logement).

20.15. Mir wëllen d'**Abschiebehaft** am Fall vun engem irregulären Openthalt ofschafen. An deem Kontext leene mir och d'elektronesch Foussfesselen als Alternativ zur Inhaftéierung of.

20.16. Mir wëlle **medezinesch Tester** verbidden, déi bei onbegleete jonke Persounen benotzt gi fir ze bestëmmen, ob si mannerjäreg oder volljäreg sinn. Fir den Zweifelsfall féiere mir eng présomption de minorité an.

20.17. Mir wäerten ee Schwéierpunkt op d'**Formatioun vun den Agents de la Direction de l'Immigration** leen, besonnesch wat d'Rechter vu mannerjärege Persounen an anere vulnerabele Persounen betrëfft.

20.18. Mir wäerten all **onbegleete Mannerjäreger** ee besonnesche Rechtsstatus mat zousätzleche Rechter unerkennen. Onbegleete mannerjäreg Persounen solle bis zum Alter vun 18 Joer ënnert de Schutz vum Office National de l'Enfance (ONE) gestallt ginn an ab dem éischte Kontakt een Administrateur public erhalen.

20.19. Mir wëllen eng finanziell Ënnerstëtzung aféiere fir d'Frais vum **Regroupement familial** ze finanzéieren. De Regroupement familial muss fir jidderee gëllen, deen à Charge vun der concernéierter Persoun ass.

20.20. Mir wëllen eng **Ulafstell** schafen, fir d'Mënschen an de Centres d'accueil, déi Affär gisi vun Dysfonctionnement, Diskriminatioun, schlecht Behandlung oder kriminellen Akten.

20.21. Mir wëllen eng **Informatiouns- a Sensibiliséierungscampagne** féiere fir Ressentimenter an irrational Ängschten géigeniwwer vu Flüchtlingen ofzebauen.

D'Immigrationspolitik an d'Asylpolitik iwwerdenken

20.22. Mir wëllen d'**Ursaache vun der onfräiwëlleger Migratioun** bekämpfen andeems mir eis diplomatesch verstärkt un der Léisung vu Konflikter bedeelegen, fir eng strikt Kohärenz vun der Entwécklungspolitik suerge souwéi Ënnerstëtzen, datt op europäeschem Niveau déi direkt Ënnerstëtzung fir Entwécklungslänner erhéicht gëtt. Mir schéissen all Instrumentalisatioun vun der Entwécklungszesummenaarbecht aus innepolitesche Motiver aus.

20.23. Mir sikonequent **gëint Grenzschréngungen** a setzen eis fir d'Afféierung vun humanitär Korridore fir Flüchtlingen

an. Dëst ass en eenzege Wee fir schutzbedürftege Persounen ee sécheren Zougangsweg an d'Europäesch Unioun ze garantéieren an se sou ze protegéieren an de Mënschenhandel ze bekämpfen. Et ass och wichteg d'Ausstellung vun humanitäre Visaen ze erweideren a flexibel ze gestalten souwéi déi legal Méiglechkeete fir d'Areer op den europäeschen Territoire ze erweideren. An deem Zesammenhang engagéieren sech déi Lénk och fir eng fundamental Reform vun der Gestiou vun de Grenzen op der Grondlag vun der Uechtung vun de Mënscherechter, fir der Mësshandlung vu Migranten duerch staatlech Autoritéiten een Enn ze setzen.

20.24. Mir wäerten eis op EU Niveau fir eng vollstänneg Reform vum sougenannten « **Dublin-System** » aetzen. Mir si fir eng Arichtung vun engem Verdeelungsprogramm op EU Niveau, deem déi legitim Bedürfnisser an Erwaardungen vun de betraffene Persounen berécksiichtegt. Programmer fir Reinstallatiounen mussen dauerhaft agericht souwéi erweidert ginn. Mir setzen eis och fir d'Schléissung vun den Abschiebezentren an, well déi irregulär Awanderung kee Fräiheitsentzuch, och net temporär, justifiéiert.

20.25. Mir wäerten eis fir een Enn vun der **Auslagerung vun de Migratiounskontrollen** duerch d'Europäesch Unioun aetzen. D'Ausübung vu politeschem an/oder finanziellen Drock op Entwicklungslänner, fir, datt dës sech un d'Migratiounspolitik vun der EU upassen, muss ophalen. D'Vergab vun der Entwécklungshëllef däerf net länger vun der Ëmsetzung vu repressiven Moossnamen am Beräich vun der Migratioun beaflosst ginn.

20.26. Mir wëllen de Begrëff vum « **pays-tiers sûr** » an déi entsprechend Lescht ofschafen. Dat individuellt Recht op Asyl däerf ënner kengem Ëmstänn geschwächt ginn.

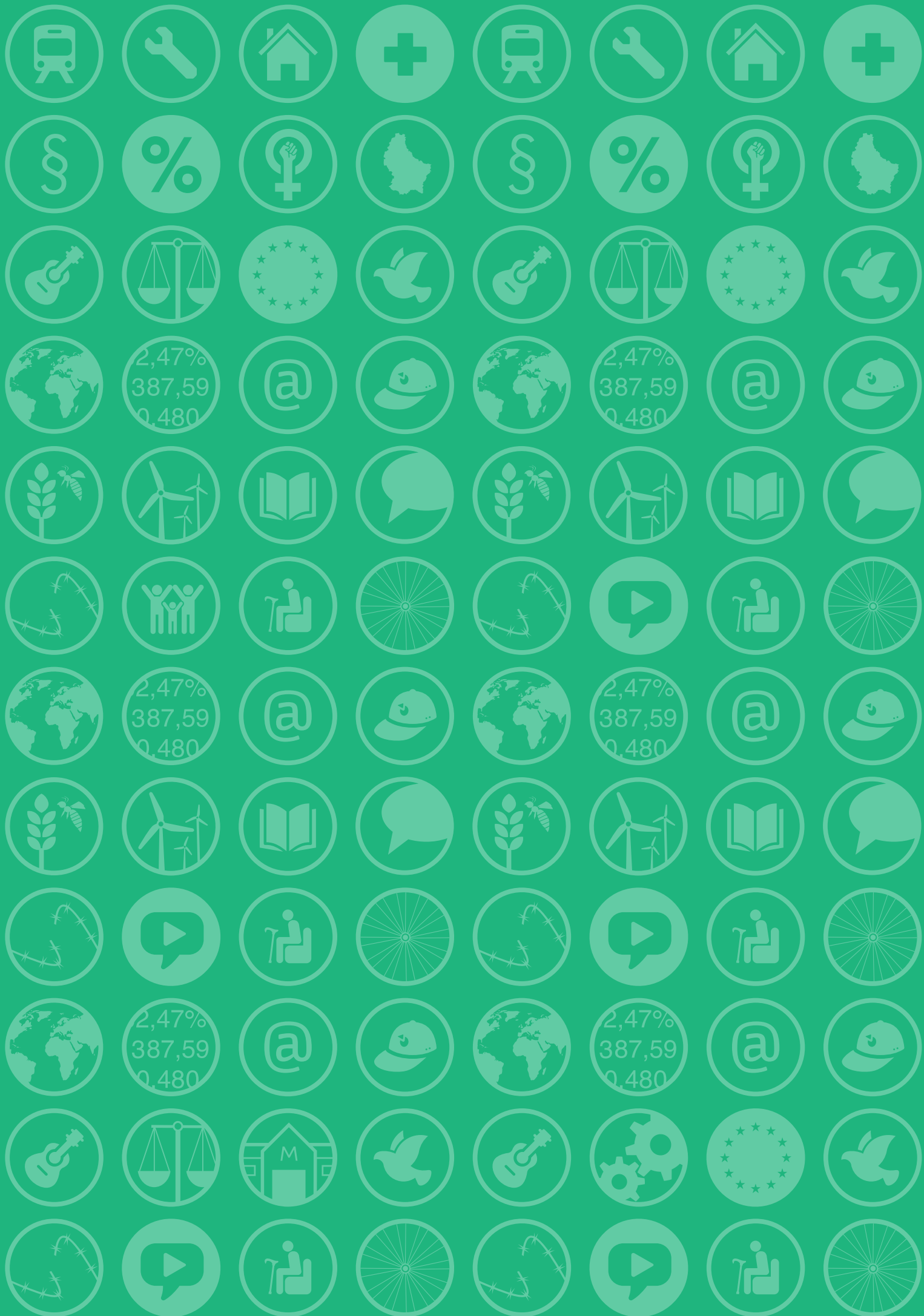
20.27. Mir wëllen **e speziellen Asyl-Statut schafe fir Deserteuren** oder Wehrdienstverweigerer aus alle Länner wou arméiert Konflikter amgaang sinn.

NOTES

[illegible]

NOTES

[illegible]

www.dei-lenk.lu

dei Lénk